

Socialøkonomisk beskæftigelse

Innovativt svar på langtidsledighed eller skalkeskjul for kommunen?

Sociologisk rammeanalyse af socialøkonomiske virksomheder som arenaer for kommunale arbejdspladser

Specialeafhandling udarbejdet af:

Sofie Saaby Bach: 2011-4576

Vejleder: Lars Skov Henriksen

Omfang: 209.485 anslag

Abstract

This thesis attempts to address a new distinction between social enterprises that have mainly emerged from civil society research and logics and moving towards a more American inspired approach anchored in neoliberal welfare state goals and logics.

Research so far within the field of WISEs (*work integration social enterprises*) has traditionally been focusing on the legitimate unemployed, such as the sick and disabled, and how these can be offered a dignified way of living by providing them with a meaningful work – this is characterized as work *offers*. This thesis addresses the social enterprises, that can be characterized as work *injunctions*, which the illegitimate unemployed are referred to by their public caseworker. These social enterprises work as extensions of the *municipal* attempts to bring down unemployment and therefore adopt goals and governance mechanisms from the municipal field.

The work injunctions therefore must have a different social practice than the traditional social enterprises.

The thesis is based on a single case study of a social enterprise under a private non-profit organization in a medium size municipality in Denmark. The data has been gathered through thorough fieldwork with observations, participation and follow-up interviews with the management and personal in the organization. The thesis contains a frame analysis of this enterprise to provide a foundation for understanding these in a welfare societal context. It also seeks to illuminate the possibilities for these to act as a stepping stone into employment for poorly qualified people.

Based on the analysis, I find that social enterprises as welfare agents for work injunctions mainly work as municipal governance and do not provide a foundation on which the clients can become part of the ordinary work force. However, these social enterprises do have latent potential to make the course of activation similar to ordinary work and therefore provide competencies useful for the labor market in the municipality.

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING.....	1
PROBLEMFELT	3
ARBEJDSSAMFUNDET	3
WORKFARE	3
<i>Aktivering</i>	4
SOCIALØKONOMISKE VIRKSOMHEDER.....	5
<i>Socialøkonomiens domæne</i>	5
<i>Definitioner på socialøkonomisk virksomhed</i>	5
<i>Ressourcer i socialøkonomiske virksomheder</i>	6
<i>Mål i socialøkonomiske virksomheder</i>	6
<i>Styringsmekanismer i socialøkonomiske virksomheder</i>	7
WISE – ARBEJDSINTEGRERENDE SOCIALØKONOMISK VIRKSOMHED	8
<i>Værdige og uværdige ledige</i>	8
<i>Arbejdstilbud og arbejdsopbud</i>	9
PROBLEMFORMULERING.....	11
ARBEJDSSPØRGSMÅL	11
STATE OF THE ART	13
METATEORETISK RAMESÆTNING	16
MICHEL FOUCAULT – MAGT SOM SKABENDE KRAFT	16
DISKURS.....	16
SUBJEKTSPOSITIONER	17
<i>Den sociale konstituering af identitet</i>	19
KONTEKSTUALISERING	21
VELFÆRDSSTATEN	21
<i>Arbejdsløshed</i>	21
<i>Den neoliberale velfærdsudvikling</i>	22
<i>Workfare</i>	23
<i>Socialt arbejde</i>	23
<i>Sagsbehandling</i>	24
FORSKNINGSDESIGN	25
CASEDESIGN	25
<i>Feltarbejde</i>	26
Etiske overvejelser.....	27

ADAPTIV TEORI	28
<i>Teoretisering</i>	28
<i>Sampling</i>	29
Metodiske niveauer.....	30
Metodiske greb	30
ANALYSESTRATEGI	32
DISKURSANALYSE AF SOCIALØKONOMIENS LEGITIMERING	34
ØKONOMI SOM HEGEMONISK MIDDEL	34
FORANKRING I LOKALSAMFUNDET.....	38
WORK FOR WELFARE.....	40
ARBEJDE SOM SOCIAL INDSATS	44
<i>Fra klientgørelse til medarbejdergørelse</i>	47
OPSAMLING.....	48
SOCIALØKONOMIENS PRAKSIS OG INSTITUTIONALISERING	50
STRUKTURERING AF SOCIALØKONOMIEN SOM FORRETNING, ARBEJDSPLADS OG SOCIALT TILBUD ...	50
SOCIALØKONOMIEN SOM ET TEATER	51
<i>Den faglige scene</i>	52
Rekruttering	52
Motivation	55
Træningsforløb	57
Inspirationen fra arbejdsmarkedet.....	59
<i>Den socialfaglige scene</i>	60
Den kommunale opgave	61
Visitation	63
Opfølgning og personlig udvikling	66
Omsorg og tillid.....	68
LOST IN TRANSLATION - SAMSPILLET MELLEM DEN FAGLIGE OG DEN SOCIALE INDSATS	70
<i>Mellem tillid, omsorg og kontrol</i>	70
<i>Når 'rekruttering' bliver til 'visitation' og 'visitation' bliver til 'beskæftigelse'</i>	71
<i>Når 'MUS' bliver til 'opfølgningssamtale'</i>	73
<i>Træning... til hvad?</i>	73
STYRINGSMEKANISMER OG POSITIONERING	76
POSITIONERING OG STYRING AF BESTEMTE KLIENTTYPER.....	76
<i>Klienttyper</i>	77
<i>Den unge klient</i>	78
<i>Den "latent raske" klient</i>	82
<i>Den syge klient</i>	85
<i>Den gamle klient</i>	87
POSITIONERING OG STYRING I SOCIALØKONOMIEN.....	91

TRÆNING OG OPDRAGELSE.....	91
ERFARING OG AFKLARING.....	93
KONKLUSION	95
SOCIALØKONOMIENS POTENTIALER	98
LITTERATURLISTE.....	100

Indledning

Der var således i 2016 registreret 112.331 ledige i Danmark (Danmarks Statistik, 2016), som omfatter både dagpenge- og kontanthjælpsmodtagere, de permanent ekskluderede og dem, som ”burde” arbejde. Det er sikkert at antage, at en del af denne gruppe af ledige har været en del af systemet gennem flere generationer, hvor den sociale arv har medført en fastholdelse i en klient-kultur, som er omfattet af rettigheder, krav og handlemuligheder betinget af sagsbehandling og juridisk papir-nusseri. Beskæftigelsen af ledige og bruddet med klientgørelsen af samme har igennem de sidste mange år været en varm kartoffel på det politiske program, men dette til trods ser vi ikke noget bemærkelsesværdigt fald i antallet af ledige, som kan tilskrives de politiske tiltag. En neoliberal udvikling i de vestlige samfund og den danske velfærdsstat har betydet, at beskæftigelsesindsatsen er blevet en *vare* på markedet – en velfærdsydelse udbudt til private entreprenører. Her har civilsamfundsfunderede organisationer vist sig som markante aktører, der har her har fundet en mulighed for at kombinere deres behov for økonomisk overlevelse og altruistiske målsætninger.

Socialøkonomiske virksomheder skyder op mange steder i Danmark og Europa, ligesom flere kommuner investerer i langsigtede planer for implementeringen af netop socialøkonomiske virksomheder som en del af deres beskæftigelses- og velfærdsstrategier (Århus Kommune , 2017). Dette til trods findes der ikke megen forskning vedrørende socialøkonomiske virksomheder endnu, selvom det dog lader til, at der er projekter i gang flere steder i Danmark og Europa i øvrigt. (EMES1+2; RUC). Det lader til, at socialøkonomiske virksomheder kan betragtes som en slags bottom-up-bevægelse, hvor roden til virksomhederne er lokale ildsjæle – sociale entreprenører – og emnet er derfor først senere blevet sat på den politiske og forskningsmæssige dagsorden. Der er således tale om et område, som på mange måder stadig er i sin vorden. Det er formentlig heri årsagen ligger til, at der findes relativt lidt empirisk forskning omkring de socialøkonomiske virksomheder.

Specialet tager sit udspring i et casestudie af en socialøkonomisk afdeling under et folkeoplysningsforbund i en mellemstor dansk kommune. Her drives to socialøkonomiske virksomheder; henholdsvis en café og en gårdhave under samme organisati-

---

on. Afdelingen tilslutter sig den nationale definition på en socialøkonomisk virksomhed: ”En socialøkonomisk virksomhed er en privat virksomhed - der tjener penge på almindelige markedsvilkår - med det formål gennem sit virke og indtjening at fremme særlige sociale og samfundsgavnlige formål” (Vækstcenter for Socialøkonomiske Virksomheder). Specialets case er et eksempel på en socialøkonomisk virksomhed, der har til formål at bringe ekskluderede mennesker tættere på arbejdsmarkedet gennem opkvalificerings- og træningsforløb. Dette praktiseres ved visitationer fra kommunen til forløb, hvor de visiterede borgere deltager i virksomhedsdriften. De socialøkonomiske virksomheder står således på to forretningsmæssige ben ved at sælge 1) varer på det ordinære marked og 2) ydelser til det offentlige i form af (ud)dannelse til arbejdsmarkedet af marginaliserede samfundsborgere - sidstnævnte i kraft af førstnævnte forretningsdrift. Virksomhederne forsøger på den måde at imitere en ”almindelig” arbejdsplads, hvor de visiterede medarbejdere får så meget arbejds erfaring som muligt, mens de samtidig er en del af et særligt tilrettelagt ’socialt projekt’, der skal generere *personlig udvikling*.

Før en grundigere gennemgang af den eksisterende forskning, der omgiver emnet, vil jeg skrive mig nærmere ind på, hvor feltet placerer sig i en samfundsmæssig kontekst. Her vil jeg fremhæve *arbejdssamfundet* og *workfare* som centrale fænomener.

Problemfelt

Arbejdssamfundet

Arbejde har været et centralt emne i sociologien siden Marx, Weber og Durkheim. Marx talte allerede i midten af 1800-tallet om arbejdet som menneskets substans og vej til selvrealisering og samfundsmæssig værdi (Månson, 2005). Weber talte om arbejdet som den protestantiske etik, der påbød mennesker at arbejde dét, de kunne, for at opfylde deres verdslige pligt (Weber, 1995). Begge talte de dog også om mennesket og dets arbejde som udfordret af den fremherskende kapitalisme, der ville undertrykke, udbytte og forarme det arbejdende folk. Durkheim talte om arbejdet som hele det civiliserede, industrialiserede samfunds sammenhængskraft i form af arbejdsdeling og socialitet (Guneriusen, 2005). *Arbejdet* optrådte altså centralt for disse store samfundstænkere, som har sat dybe spor langt ind i vores tid, hvor arbejdet stadig er et højaktuelt og omdiskuteret emne indenfor sociologisk teori og forskning.

”*Danmark er et arbejdssamfund*” (Jacobsen & Tonboe, 2004). Når vi i dag skal beskrive det danske samfund, fremhæves *arbejdet* ofte som en primær hjørnesten, ligesom arbejdet bliver betegnet som vejen til social integration og *medborgerskab* (Boje, 2004, Jørgensen & Sievers, 2015; Møller, Lind & Hansen, 2008). Intet tyder således på, at arbejdet eller den samfundsmæssige forpligtelse, der ligger i at arbejde, er blevet mindre siden Marx, Weber og Durkheim. ”*Dem, der kan arbejde, skal arbejde*” (Møller, Lind, & Hansen, 2008, s. 1). Der er altså ikke tale om et decideret valg, men en grundlæggende borgerlig pligt. Dette sammenholdt med en kapitalistisk, neoliberal samfundsdrejning og -logik giver med andre ord *lønarbejdet* en hegemonisk værdimæssig status i samfundet, hvor vi skal arbejde for at blive medregnet i medborgerskabet og for at *bidrage til samfundet*.

Workfare

Måske ligeså karakteristisk for det danske samfund som arbejdet er vores universelle *velfærdsstat*. En statsmodel, der foreskriver en stor offentlig sektor, der i kraft af skattefinansiering solidarisk forsørger, understøtter og hjælper dem, der har brug for

---

det. Man har i den forbindelse betragtet velfærdsstaten som et forsøg på at drive *politics against markets*, hvor man igennem politiske reguleringer dæmper op for det kapitalistiske markedes uhensigtsmæssige konsekvenser for den samfundsmæssige sammenhængskraft. *Arbejdsløshed* er en af disse konsekvenser, hvor konjunkturer sænker efterspørgslen på arbejdskraft. Centralt i velfærdsstaten står således de arbejdsløse, der har tabt markedets spil om arbejdspladserne, og som qua dén position bliver *klienter* i det offentlige system og gør arbejdsløshed et område, som gør krav på velfærdsstatens 'behandling'.

Aktivering

Imellem arbejdssamfund og velfærdsstat er der opstået et relativt nyt paradigme; *work for welfare - workfare* (Møller & Larsen, 2016, s. 29). Workfare betragtes som hjørnестenen i den neoliberale velfærdsstats beskæftigelsespolitik; Alle har *ret* til en eller anden form for beskæftigelse, ligesom alle har *pligt* til en eller anden form for beskæftigelse. De ledige *skal* således yde en form for modydelse i form af (værdiskabende) arbejde for at legitimere deres offentlige forsørgelse. *Aktivering* er således udtryk for en visiteret beskæftigelse i et særligt tilrettelagt arbejde, hvor *lønnen* er den offentlige ydelse. Der ligger altså både en implicit forventning om, at alle vil arbejde, og at det er en velfærdsbetinget ret at *hjælpes* dertil, men også en forventning om, at nogle må *presses* i arbejde. Workfares neoliberale logik har således ført til (åbenlyse) politisk udsagn som, at "*det skal kunne betale sig at arbejde*" (Fogh Rasmussen, 1993). Arbejdsløshed skal være så ubehageligt som muligt for at gøre det modsatte – arbejdet – så attraktivt som muligt, så flere *vælger* at arbejde og ligeledes, at færre *vælger* at blive arbejdsløse (Møller, Lind, & Hansen, 2008, s. 9). Ifølge Kolstrup skal workfare altså ses som en nødvendig og økonomisk fornuftig foranstaltning, fordi *arbejdet* er og altid har været en forudsætning for samfundets sammenhængskraft og økonomi. Derfor er det fornuftigt, at man som samfund forsøger "*at (...) mobilisere den potentielle arbejdskraftreserve*" (Kolstrup, 2014, s. 196).

Den neoliberale velfærdsudvikling har genereret en *kommodifikation* af offentlige sociale indsatser, som har udbudt blandt andet aktivering til private entreprenører, hvis *profitgenerende forretning* er bygget op omkring aktiveringstilbuddet. *Neoliberalisme* og *workfare* har således banet vejen for *socialøkonomiske virksomheder*, som

---

1) gør de visiterede ledige til *medarbejdere* i de pågældende virksomheder og 2) gør aktivering til en værdiskabende forretning i en presset velfærdsstat.

Socialøkonomiske virksomheder

Socialøkonomiens domæne

Socialøkonomien har ikke som felt sit eget begrebsapparat med dertilhørende institutionelle logikker, og Adalbert Evers (2005) betegner derfor socialøkonomiske virksomheder som samfundsmæssige *hybrider* mellem de traditionelle sektorer *stat*, *marked* og *civilsamfund*. Domæner, der traditionelt adskiller sig, men som i socialøkonomien forsøges forenet. Virksomhederne sælger varer på det ordinære marked samtidig med, at de arbejder for et socialt, ofte velfærdsorienteret mål i kraft af selvsamme virksomhedsdrift – eksempelvis med aktivering, hvilket efterlader feltets subjekter, de ledige, som hybrider imellem *klienter* og *medarbejdere*.

Definitioner på socialøkonomisk virksomhed

Flere forskere har givet sig i kast med at definere *socialøkonomi* (Thuesen, et al., 2013), *social virksomheder* (Jørgensen & Sievers, 2015), *socialt entreprenørskab* (Hulgård & Andersen, 2012) og *socialt iværksætteri* (EMES1; Evers, 2005) – kært barn har mange navne – og det kan være svært at skelne mellem eventuelle definitionsforskelle på begreberne. Fælles for dem er dog, at de dels er relativt brede og brugt om mange *forskellige* typer virksomheder. EMES, European Research Network, er netop i gang med at lægge sidste hånd på et stort projekt, hvor de kortlægger *modellerne* for socialøkonomi i Europa (EMES2). Undersøgelsen kan være med til at give et mere stringent blik for, hvad der karakteriserer de enkelte typer af socialøkonomiske virksomheder, og hvad de hver især kan bidrage med. En foreløbig udgivelse af undersøgelsen fra 2016 viser da også, at ud af 160 udvalgte socialøkonomiske virksomheder udledes 44 forskellige typer (EMES1). Jeg vil ikke gå dybere ind i de forskellige kategoriseringer her, men blot påpege det brogede landskab, der præger socialøkonomien. Det betyder også, at definitionerne gerne er flyvske og tilpassede de enkelte virksomheder, hvilket gør det svært at sige noget generelt og beskrive de overordnede fællestræk. Evers' teori om hybridisering synes imidlertid at danne grundlag for socialøkonomiforskningen generelt, hvorfor denne nu udfoldes i social-

---

økonomiens *ressourcer, mål og styringsmekanismer* med afsæt i EMES' og det danske Center for Socialt Entreprenørskab (CSE)'s definitioner, som tilsyneladende er de mest markante aktører i henholdsvis den europæiske og den danske forskning på området.

Ressourcer i socialøkonomiske virksomheder

Hos EMES (3) og Hulgård & Andersen (2012) defineres socialøkonomiens ressourcer med den inspiration fra markedet, at de sælger varer eller ydelser til kunder på et konkurrerende marked. Dette forretningsaspekt er de socialøkonomiske virksomheders forudsætning for at eksistere som virksomhed, hvilket understreges ved, at de skal leve ”*med en betydelig økonomisk risiko*” (EMES3; Thuesen, et al., 2013, s. 15). Derudover er deres primære drivkraft funderet i det civile samfund og er ”*startet af en gruppe borgere eller en civilsamfundsorganisation*” (ibid). I forlængelse heraf bliver en ressource i de socialøkonomiske virksomheder således de engagerede medarbejdere, der ligesom det offentlige ”*civil servants*” (Evers, 2005, s. 739) arbejder for befolkningens bedste – dette sker i forlængelse af den privatisering af offentlige ydelser, de socialøkonomiske virksomheder kan ses som udtryk for. Derudover argumenterer EMES (3) og Hulgård & Andersen (2012) for, at mange af de socialøkonomiske virksomheder har frivillige medarbejdere fra lokalsamfundet, der altruistisk ønsker at afhjælpe det problem og løse den opgave, virksomhederne arbejder for. Civilsamfundets *anerkendelse, accept og engagement* er således afgørende for virksomhedernes overlevelse, hvor de som kunder (og velgørende filantroper) bruger deres penge, hvor de gavner socialt.

De socialøkonomiske virksomheders ressourcer skal således primært findes i markedet, hvor deres bæredygtighed skabes økonomisk. Der er dog også både en ressource inspireret af det offentlige i form af almennyttige, lønnede jobs og fra det civile samfund i form af frivillige kræfter og støtte.

Mål i socialøkonomiske virksomheder

I en dansk kontekst har SFI i 2013 udgivet en rapport, der fastslår status quo for socialøkonomiske virksomheder i Danmark. De indleder rapporten med følgende definition:

”Socialøkonomiske virksomheder er virksomheder, der har et socialt, dvs. almennyttigt formål, som producerer og sælger varer eller tjenesteydelser på et marked med henblik på at fremme dette sociale formål, og som geninvesterer det meste eller hele overskuddet fra denne forretning i virksomheden eller dens formål” (Thuesen, et al., 2013, s. 7).

Målene i de socialøkonomiske virksomheder er således mindre hybride om end, de bærer elementet i sig; målene for virksomhederne skal være *sociale*, men *midlerne* dertil markedsfunderede – virksomhederne må nemlig ikke ifølge definitionen arbejde for profit, men for ”den gode sag”. Socialøkonomiske virksomheder kan i den forstand tolkes som et udtryk for en såkaldt *government failure* (Smith & Grønbjerg, 2006, s. 224), hvor de samler ansvaret op, selvom det traditionelt har tilhørt staten. Man kan derfor dristes til at påpege de socialøkonomiske virksomheders potentielle position som politiske aktivister, hvor de opstår som en slags opstand i det civile samfund – med referencer til både den offentlige sektor og det private marked. Socialøkonomiske virksomheder kan altså arbejde for at forbedre forholdene for en bestemt gruppe indenfor de eksisterende rammer – dem, der *tilvejebringer* sociale ydelser for det offentlige – og så de mere aktivistiske, der forsøger at sprænge rammerne for, hvordan bestemte grupper positioneres i samfundet. Et eksempel på en aktivistisk socialøkonomisk virksomhed er *Glad Fonden*, som er én blandt efterhånden mange private virksomheder, der beskæftiger mennesker med permanent nedsat arbejdsevne, og som er langt fra arbejdsmarkedet: ”Vi eksisterer for at gøre op med mange års misforstået omsorgskultur og i stedet give handicappede ytringsfrihed og mulighed for at bidrage til samfundet i fondens egne såvel som andre virksomheder” (Glad Fonden). De forsøger altså at gå forrest i en slags social revolution.

Styringsmekanismer i socialøkonomiske virksomheder

Styringsmekanismerne for de socialøkonomiske virksomheder er ret vagt definerede og bærer tilsyneladende ikke samme hybride aspekt som de øvrige. Dette skyldes formentlig, at ressourcer og mål overvejende kommer til udtryk som *diskursive legitimeringer*, hvorfor de optræder idealtypisk. Styringsmekanismerne har mere praktisk karakter og optræder derfor mere situationsbestemt (Hustinx & De Waele, 2015).

Seibel (2015) argumenterer også for, at de socialøkonomiske virksomheders styringsmekanismer ikke har udpræget hybride aspekter, fordi de netop er underlagt en socialt akkumuleret praksis, som ikke nødvendigvis tager højde for de idealtypiske legitimeringsdiskurser. Man har dog (sandsynligvis med afsæt i legitimeringsdiskurserne), karakteriseret socialøkonomiens styringsmekanismer som overvejende præget af en civilsamfundslogik, hvor *demokratiske beslutninger, frivillig deltagelse og autonomi* i forhold til samarbejdspartnere dominerer (EMES 3). Det vægtes ligeledes, at det økonomiske ejerskab af virksomheden ikke må være basis for beslutningstagning (ibid.). Det er altså afgørende i denne optik, at det ikke er en personlig interesse om profit, der ligger til grund for beslutninger, men derimod demokratiske processer. Det autonome aspekt understreger endvidere, at virksomhederne ikke må være underlagt de offentlige institutioner, som ofte køber ydelser af virksomhederne og derfor kan betragtes som deres primære indtægtskilde.

WISE – arbejdsintegrerende socialøkonomisk virksomhed

SFI's rapport fra 2013 fokuserer i deres analyse på socialøkonomiske virksomheder, der arbejder for at beskæftige udsatte grupper såsom handicappede, misbrugere og hjemløse (Thuesen, et al., 2013). Denne type socialøkonomiske virksomheder betegnes *WISE* (work integrating social enterprise), hvis formål defineres som følgende: "*the mission of these WISEs is twofold: integration of poorly qualified unemployed people, who are at risk of permanent exclusion from the labour market, and production of a (quasi)-public good*" (EMES1). Defourny & Nyssens (2010) bløder det bombastiske sociale islæt lidt op med definitionen: "*on-the-job training and work integration of lowqualified persons*" (Defourny & Nyssens, 2010, s. 33).

Værdige og uværdige ledige

Jeg spotter en tendens i forskningen omkring disse socialøkonomiske virksomheder til en specifik diskursiv praksis omkring ledige; Ligesom velfærdsstaten tidligere har skelnet eksplicit mellem værdigt og uværdigt trængende, når det kom til fordelingen af ydelser (Kolstrup, 2014, s. 26), synes denne skelnen igen at komme til udtryk i dag, når det gælder arbejdsløse; én gruppe ledige *tilbydes* former for arbejde, mens

---

de understøttes af staten gennem Servicelovens § 103 (Danske Love, 2017), mens en anden gruppe ledige *pålægges* former for arbejde som forudsætning for deres understøttelse. Dette foreskriver to forskellige typer af ledige – de legitimt ledige, der skal *hjælpes* videre og de illegitimt ledige, der skal *presses* videre. I forlængelse heraf præges den offentlige debat af fortællingen om 'Dovne-Robert' som et eksempel på den dovne og ugidelige kontanthjælpsmodtager, der ikke har *viljen* eller *motivationen* til at yde sin pligt. Radikalt anderledes tales der om autister eller udviklingshæmmede, der ganske uforskyldt står udenfor arbejdsmarkedet, og som må støttes i deres søgen efter arbejde. *Viljen* i modsætning til *dovenskaben* står tilsyneladende centralt for den måde, velfærdsstaten (og dens øvrige borgere) betragter ledighed og værdighed på (Järvinen & Mik-Meyer, 2003). Denne diskursive praksis omkring ledige videreføres øjensynligt i socialøkonomisk forskning, der fokuserer på velfærdsstatens legitimt ledige – den type ledige, der uhensigtsmæssigt ekskluderes fra arbejdsmarkedet, fordi markedet ikke kan rumme dem, hvorimod den anden type ledige, der også beskæftiges i WISE' ikke benævnes eksplicit.

Arbejdstilbud og arbejds påbud

Der optræder i denne tolkning to forskellige typer ledige på de arbejdsløses scene, og jeg finder i den forbindelse, at der overordnet set er to forskellige typer af WISE; den ene synes at have rødder i *arbejdstilbud* til de grupper, der er legitimt arbejdsløse, og den anden i *aktivering*, der på den måde kan betegnes som *arbejds påbud* til den gruppe, hvor der er et samfundsmæssigt og politisk krav om (mere eller mindre ordinær) beskæftigelse. Den første type WISE skaber et *parallelt arbejdsmarked*, og den anden type udvider det eksisterende arbejdsmarked ved at forsøge at *bygge bro mellem ledigheden og det ordinære arbejdsmarked*.

Arbejds påbuddene sælger en velfærdsydelse til kommunerne, som foreskriver et (politisk) mål om øget beskæftigelse. De synes altså at have rødder i aktiveringen, som pålægger offentligt forsørgede at *arbejde* for deres ydelse, og i den forbindelse optræder arbejds påbuddene som et forsøg på at gøre klienten til en form for medarbejder – eller i hvert fald fremme medarbejderkarakteristika hos de aktiverede klienter. I forskningen og praksis omkring socialøkonomiske virksomheder er der et stort fokus på de arbejdsmarkedsintegrerende socialøkonomiske virksomheder, men tilsynela-

---

dende (endnu) uden en eksplicit skelnen mellem *arbejdstilbuddene* og *arbejdspåbuddene*. Dette mangelfulde fokus kan måske skyldes den europæiske tradition for at tolke socialøkonomi i et civilsamfundsperspektiv, hvor civilsamfundets demokratiske, solidariske og altruistiske værdier dominerer (Defourny & Nyssens, 2010). Et mere amerikansk inspireret blik på socialøkonomi åbner op for tanken om, at socialøkonomiske virksomheder opererer efter samme (markedsinspirerede) logik, som den neoliberale diskurs foreskriver, hvor profit og *lønarbejdet* bærer en social værdi i sig selv (ibid.). Med de briller synes distinktionen mellem traditionelle WISE, arbejdstilbuddene, og arbejdspåbuddene at træde tydeligere frem, hvilket dette speciale vil trække på. Arbejdstilbuddene kan ses som eksempler på *politics against markets*, hvor man forsøger at bløde op for de ekskluderende konsekvenser, markedet skaber, mens arbejdspåbuddene kan ses som eksempler på *politics for markets*, hvor man forsøger at understøtte markedets behov politisk.

Dette speciale vil samle bolden op og udvide forståelsen af WISE i en mere markedsfunderet optik, hvor de (også) optræder som agenter *for* den politiske dagsorden med workfare i centrum. Specialet vil fokusere på en socialøkonomisk virksomhed, der i denne optik kan karakteriseres som et arbejdspåbud, hvor socialt udsatte forsøges udviklet og trænet til at komme nærmere det ordinære arbejdsmarked.

Problemformulering

Min undersøgelse tager udgangspunkt i en case på en socialøkonomisk virksomhed, der kan karakteriseres som et arbejds påbud, hvor kommunale sagsbehandlere visiterer *illegitime* arbejdsløse klienter til trænings- og dannelsesforløb og forpligter socialøkonomien på offentlige krav om dokumentation og kontrol. Denne type socialøkonomi er således ikke isolerede velfærdsagenter, men supplerer en on-going kommunal behandling af ledige; det er derfor forventeligt, at denne type socialøkonomisk virksomhed har et tættere samarbejde med kommunen end de arbejdstilbud, hvor de visiterede medarbejdere allerede er ”parkerede” i kommunen, og at socialøkonomiens idealtypiske grundvilkår om *autonomi* i forhold kommunen problematiseres.

Jeg vil derfor arbejde mod at besvare følgende problemformulering:

”Hvilke samfundsmæssige rammer opererer de socialøkonomiske arbejds påbud indenfor, og kan de indenfor disse fungere som svar på langtidsledighed?”

Jeg vil afslutte analysen og specialet med en kvalificeret diskussion af socialøkonomiens politiske og forskningsmæssige *hype* som altruistisk svar på et af velfærdsstatens største problemstillinger, ledighed, og problematisere socialøkonomiens muligheder som *latente*, eftersom intet peger på, at de skaber højere beskæftigelse (Møller, Lind, & Hansen, 2008, s. 54): *”it is time to end the hype and start the debate”* (Evers i Christensen og Morgen, 2010)!

Arbejdsspørgsmål

1. Hvilken diskursiv kontekst skriver socialøkonomien sig ind?
2. Hvilke praktikker karakteriserer indsatsen i socialøkonomien?
3. Hvordan kan socialøkonomiske virksomheder forstås i grænselandet mellem klienter og medarbejdere - og kan de generere en vej fra det ene til det andet med deres forhåndenværende redskaber?

Specialets mål er at generere en *rammeanalyse* og således adressere en række *idealtypiske forhold* inden for denne type virksomheder - forhold, som er medvirkende til

---

den diskursive og praktiske rammesætning for disse socialøkonomiske virksomheders målsætninger om at skabe øget beskæftigelse.

State of the art

Der findes ikke megen afsluttet forskning omkring de socialøkonomiske virksomheders virke, funktioner og konsekvenser, fordi de fleste projekter indtil nu hovedsageligt har haft et definitionsfokus. Disse er allerede behandlet ovenfor, og følgende afsnit skal derfor betragtes som en kort markering af den igangværende forskning på området for at markere mit bidrag.

Der er en tendens i den europæiske tradition for socialøkonomiforskning til at fokusere på virksomhedernes afsæt i civilsamfundslogikker. Dette forhold afspejler sig tilsyneladende også i den danske forskning på feltet, som aktuelt synes at være præget af netop de virksomheder, der beskæftiger de *legitimt ledige* (Jørgensen & Sievers, 2015; Thuesen, et al., 2013; Hulgård & Andersen, 2012). Her betragtes de arbejdsmarkedsintegrerende socialøkonomiske virksomheder som velfærdsagenter med et udpræget civilsamfundsblik, der fremhæver deres aktivistiske dagsordner. I forlængelse heraf præges den europæiske forskning omkring socialøkonomiske virksomheder af en logik, hvor de tolkes som *civilsamfundets samariterhjælp*, hvor *værdigt trængende* inkluderes i sympatiske arbejdsfællesskaber, og hvor de socialøkonomiske virksomheder tilbyder en ”*arbejdsidentitet til mennesker, der ellers ikke har adgang til en sådan*” (Jørgensen & Sievers, 2015, s. 54). De skaber altså et slags parallelt arbejdsmarked, der beskæftiger mennesker, der formentlig aldrig har været en forventning om at få i ordinær beskæftigelse, hvilket tilsyneladende giver udslag i effekterne i forbindelse med aktivering, hvor de aktiverede får større netværk og bliver mere selvsikre og glade, mens effekten på deres beskæftigelse er meget lille. (Møller, Lind, & Hansen, 2008, s. 54). Både SFI (2013), Andersen & Hulgård (2012) og Jørgensen & Sievers (2015) konkluderer netop, at socialøkonomiske virksomheder skaber meningsfulde og relevante arbejdsfællesskaber, arbejdsværdier, samfundsmæssig værdi og vigtige arbejdsidentiteter hos *deltagerne*, men intet tyder på, at de skaber grobund for mere ordinær beskæftigelse (Arbejdsministeriet, 2000 i Møller, Lind & Hansen, 2008, s. 18).

Det danske fokus betyder, at vi tilsyneladende ikke har nogen forskning, der tager højde for den distinktion, der er mellem de socialøkonomiske virksomheder, der beskæftiger de legitimt ledige og dem, der tilvejebringer indsatser mod ordinær beskæf-

---

tigelse, hvilket i højere grad ligner aktivering. Aktivering har derimod været underlagt en del forskning. Mest bemærkelsesværdigt er Mik-Meyers analyser fra 1999, hvor hun påpeger, hvordan aktivering i højere grad end arbejde handler om *moralisk opdragelse* af de visiterede borgere – ofte i samspil med omsorg og kærlighed (Mik-Meyer, 1999). Hun sammenligner aktiveringstilbuddene med en *legekontekst*, hvor alle aktører samstemmigt og usagt ”leger”, at det er en produktionsvirksomhed, en arbejdsplads, mens de alle *ved*, at det i virkeligheden er et socialt, pædagogisk projekt *forklædt* som en arbejdsplads (Mik-Meyer, 1999, s. 101). Det betyder, at (nogle af) de aktiverede oplever en fortløbende motivation for *endelig* at kunne give noget tilbage til samfundet for sin ydelse, men når de opdager, at det slet ikke er arbejde, mister de motivationen, optræder som *fastlåste*, og deres situation kan forværres yderligere (ibid.).

Socialøkonomien adskiller sig fra aktiveringsprojekterne ved ikke bare at ”lege”, at det er en produktionsvirksomhed - her genereres der rent faktisk forretning og omsætning for de private entreprenører. Dette kunne så ifølge Mik-Meyers analyser være medvirkende til en større motivation og udvikling hos de visiterede. Men Garrow og Hasenfeld (2014) konkluderer, at når socialøkonomiske virksomheder fungerer på markedsvilkår, vil deres klienter (eller visiterede medarbejdere) behandles og indgå i virksomheden som *'produktionsarbejdere'* (Garrow & Hasenfeld, 2014, s. 475). De overgår altså i den socialøkonomiske kontekst fra en position som klienter i systemet til medarbejdere på en arbejdsplads. De konkluderer i samme undersøgelse, at vil de socialøkonomiske virksomheder lykkes med produktionsdriften, vil de fejle med den sociale indsats (Garrow & Hasenfeld, 2014, s. 476) – altså, at man ikke både kan praktisere udvikling og produktion *sideløbende*. Det bryder med ideen om *job first*, hvor problemer løses *igennem* arbejdet. Seibel (2015) argumenterer endvidere for, at de hybride organisationer i deres styringsmekanismer vil præges af den velfærdsstatslige logik, de udspringer af. Altså, at oprindelige logikker fra den danske velfærdsstat videreføres i tilvejebringelsen af velfærdsydelse i socialøkonomien. Han plæderer i den forbindelse for, at *styringsmekanismer* er bestemmende for, hvordan aktører opfører sig indenfor bestemte rammer – ikke deres legitimeringsmekanismer. Selvom legitimeringsdiskurserne optræder som *hybrider* mellem sektorer, er det altså ikke ensbetydende med, at den samme blanding praktiseres i styringsme-

---

kanismerne og dermed påvirker de visiterede medarbejderes adfærd (Seibel, 2015, s. 1763).

“»The application of business principles to the world of civil society and social change has fashion, wealth, power and celebrity behind it. But where is the evidence that »philanthrocapitalism« works, and are there better ways to achieve urgently needed global social progress? It’s time to end the hype and start the debate« (Evers I Open Democracy, 20.3.2008)” (Christensen & Morgen, 2010, s. 8).

Jeg vil således samle bolden op og søge at udfolde socialøkonomiens nuancer og skyggesider i et forsøg på at gentænke dens berettigelse som svar på velfærdsstatens beskæftigelsesproblemer.

Metateoretisk rammesætning

Følgende afsnit byder på en rammesætning af de metateoretiske og ontologiske forudsætninger, specialet tager sit udspring i. Til at rammesætte specialet ontologisk anvendes Michel Foucault (1926-1984) og hans (tilnærmelsesvis) poststrukturalistiske teorier om *magt*, *diskurs* og *subjektivering*. Foucault som videnskabsteoretisk rammesætning er anvendelig i specialets kontekst, fordi der er tale om et felt præget af magt, institutioner og forskellige identitetsmarkører, hvilket Foucaults begrebsapparat og samfundsforståelse favner i en holistisk og konstruktivistisk forståelse. Det betyder imidlertid også, at specialet iklæder sig et specifikt sæt briller at betragte problemstillingen ud fra. Dét, en foucaultiansk analyse kan belyse, er, hvordan bestemte samfundsgrupper og mennesker *konstrueres* som klienter indenfor en bestemt institutionel logik, samt hvordan disse logikker og forståelser bidrager til konstitueringen af den sociale praksis, der er omkring dem. Der er tale om en analyse, der udspringer af forholdet mellem de historiske og kulturelle forhold som rammesættende *magt*, de institutionelle praktikker som udtryk for denne magts konstituering og de deraf følgende subjektiveringer af bestemte objekter igennem institutionerne.

Michel Foucault – magt som skabende kraft

Magt er det mest centrale begreb for den samfundsmæssige sammenhængskraft for Foucault og skal forstås som en *skabende kraft*, der gennemtrænger hele det sociale liv (Foucault, 1966). Man kan på den måde ikke tænke noget uden for magten eller adskille magten fra samfundets institutioner eller subjekter. På den måde hænger samfundet sammen i et magtsystem, der ordner, driver og skaber samfundet og dets elementer i forhold til hinanden. Det betyder også, at magten i denne forstand ikke besiddes af hverken aktører eller samfundsmæssige strukturer, men flourer imellem dem og giver dem hver især mening og essens i forhold til hinanden. Med andre ord skal magten forstås som en overordnet kontekstuel ramme, der bestemmer, hvordan mennesker kan handle, tænke og føle på bestemte tidspunkter på bestemte steder.

Diskurs

Magten kan ikke som sådan begribes eller undersøges, fordi den *gennemtrænger hele det sociale liv* (Foucault, 1994 i Lindgren, 2005). Den kommer derimod til udtryk

---

igennem den måde, vi taler og handler med hinanden på. Sammenfattende for enhver historisk og kulturel kontekst hersker nemlig ifølge Foucault et bestemt *episteme* (Lindgren, 2005), som er en slags forståelseshorisont eller vidensramme, indenfor hvilken verden kan forstås. ”*Viden kan ikke forstås uden at studere de diskurser og institutionelle praksisser, der har skabt vidensfelter og deres objekter*” (Wæver, 2012, s. 308). Epistemet kommer til udtryk som åbenlyse, bagvedliggende logikker igennem *diskurser*. Diskurs skal her forstås som en samling af udsagn og social handlen, der giver bestemte objekter mening i en given kontekst. Samfundet optræder således som en *diskursiv formation* – en konstellation opstået gennem historiske og kulturelle sproglige forhandlinger, der rammesætter, hvordan dets institutioner og borgere kan tænke, handle og positionere sig. Historien og den kulturelle kontekst er derfor afgørende for forståelsen af, hvordan vi har indrettet (dele af) vores samfund, hvordan institutionerne fungerer, og hvor det efterlader individers mulige handlerum. Magten gør, at vi alle underordnes bestemte forståelser af hinanden, os selv og verden generelt.

Specialet abonnerer altså på en forestilling om, at socialøkonomi ikke er opstået i sit eget vakuum, men blevet muliggjort gennem en bestemt historisk udvikling, der har banet vejen for, at socialøkonomien fremstår som et (mere eller mindre) ”naturligt” svar på en positionering af en bestemt gruppe mennesker, der står uden for arbejdsmarkedet. De logikker og strukturer, der ligger bag det socialøkonomiske virke er altså ikke apriori givne logikker, men udtryk for ”*veletablerede mønstre ((...) eller ”det dominerende paradigme”)*, der får en bestemt fremstilling til at virke uomgængelig” (Wæver, 2012, s. 293).

Subjektspositioner

Den forståelse betyder, at der er en overordnet rammesætning for individet, der gør, at man ikke bare kan handle styret af indre mekanismer, men ud fra hvad konteksten byder. Her er Foucaults centrale begreb om magt igen afgørende for forståelsen af struktureringen. Selvom magten egentlig skal forstås mere som en skabende kraft end som en *undertrykkende dominans*, har den *også* det formål (eller den konsekvens?), at den positionerer mennesker i bestemte magtrelationer. Den gør objekter (mennesker) til kontekstafhængige subjekter (med magt og mening) – der er altså

---

tale om en subjektivering af mennesket, som giver det meningsfulde karaktertræk og egenskaber.

De overordnede strukturer og logikker skaber grobund for en bestemt indretning af samfundsmæssige institutioner, der gensidigt opretholder og udfordrer hinanden i kraft af den sociale praksis, der finder sted i institutionerne. Her får tingene, institutionerne, relationerne og aktørerne mening: *"Mening er ikke noget, ting har i sig selv, og ej heller noget, vi hver for sig skaber privat. Mening opstår først og fremmest imellem os i de meningssystemer, vi gør brug af og bidrager til"* (Wæver, 2012, s. 292). Det er således indenfor rammerne af disse meningssystemer, bestemte typer adfærd eller 'personligheder' får værdi og tillægges en bestemt mening. Når individet handler indenfor en social kontekst, tolkes og reflekteres denne handling efter de eksisterende meningssystemer; når der eksempelvis kommer et menneske ind ad døren på jobcentret, har vi en bestemt social kategori for det menneske, som i den handling positioneres som *klient* i forhold til jobcentrets øvrige aktører, såsom sagsbehandlere, jurister og andre klienter. Man indtræder altså i et eksisterende meningssystem, hvor ens positioneringsmuligheder er defineret på forhånd, og hvor ens handlinger, følelser og udtalelser tolkes ud fra dette; *magtstrukturer underordner klienten lovgivning og sagsbehandler*.

Socialøkonomien analyseres som sagt som en hybrid, der i sin sociale praksis placerer sig mellem det kommunale jobcenter og en "almindelig" arbejdsplads. Det vil sige, at de tilknyttede borgere tilbydes idealtypiske subjektpositioner, der befinder sig mellem henholdsvis *klienter* og *medarbejdere*. Positioner som traditionelt er adskilte og tilknyttet forskellige samfundsmæssige domæner og institutioner – henholdsvis jobcentret og arbejdspladsen. Disse institutioner udspringer således også af forskellige 'videnskaber' eller discipliner med dertilhørende logikker og begreber, der ordner og subjektiverer borgerne forskelligt i en forståelse af, at *"praksis ikke forankres i hverken subjektet eller objektet, men i rummet mellem dem (...) for enhver subjektkategori (...) er skabt ved distinktioner og begrebsdannelser, der kunne være (og har været og vil blive) anderledes"* (Wæver, 2012, s. 295).

Den sociale konstituering af identitet

I forlængelse af forståelsen af subjekspositioner som menneskers sociale mulighedsbetingelser suppleres specialet med en bestemt forståelse af *identitet*, som den er repræsenteret hos G.H. Mead, der betegner dette som *selvet* (Mead, 1934/1967). Jeg anvender begrebet synonymt med *identitet*, fordi 'identitet' ofte anvendes som en markør for de visiterede medarbejders udvikling i socialøkonomisk regi, hvor der tales om 'klientidentitet' og 'arbejdsidentitet'.

"The self is something which has a development; it is not initially there, at birth, but arises in the process of social experience and activity, that is, develops in the given individual as a result of his relations to that process as a whole and to other individuals in that process" (Mead, 1934/1967, s. 35).

Identiteten er således internaliseringen af de subjekspositioner, som bliver skabt i de sociale interaktioner og kommer til at optræde som deres selvopfattelse. Det vil sige, at udviklingen af et menneskes identitet er en proces, som er formet af de erfaringer, individet gør sig i sit sociale liv, og identitet konstitueres således i en social internaliseringsproces. I den forbindelse er det givtigt at inddrage Rom Harrés teorier om positioneringsteori (Harré, 2012). Han åbner op for en *intention* hos individet, der aktivt positionerer sig og indtager bestemte roller i bestemte kontekster. For Harré kan et menneske positionere sig selv – og blive positioneret – på baggrund af de *subjekspositioner*, det tilbydes i bestemte kontekster og altså ikke uden for den sociale kontekst (ibid.).

Sammenfattende for specialets metateoretiske udgangspunkt betyder det, at de visiterede medarbejdere i socialøkonomien underlægges en bestemt samfundsmæssig struktur, som de må positionere sig indenfor og i forhold til. Deres *autonomi* i forhold til deres optræden i socialøkonomien er derfor indskrænket til de subjekspositioner, *institutionen* tilbyder dem igennem den sociale praksis, de underlægges og deltager i.

Formålet med specialet bliver således at undersøge socialøkonomiens aktørers *mulighedsbetingelser* – og samtidig *umulighedsbetingelser* – indenfor de strukturelle

---

rammer, de paradigmatisk og diskursivt er underordnet i hybriden mellem jobcenter, socialt arbejde og klientpositioner og arbejdsplads, HRM og medarbejderpositioner.

Kontekstualisering

Velfærdsstaten

Velfærdsstaten i Danmark har rødder tilbage til 1800-tallet, hvor socialistiske strømninger foreskrev en udvikling mod *statshjælp*, og liberalisterne plæderede for private ”*selvhjælpsforeninger, der kunne fremme medlemmernes selvstændighed, uafhængighed og selvfølelse*”. Et kompromis mellem ideologierne blev *hjælp til selvhjælp*, hvor man skelnede mellem ”*de værdigt trængende, der viste vilje til selvhjælp og de uværdigt trængende, der led under et personligt brist og manglende ansvarsfølelse*” (Kolstrup, 2014, s. 26). Efter 1930’erne opstod stadig flere skattefinansierede statstilbud og færre private forsikringspuljer - staten påtog sig et stadig større ansvar for at sikre social lighed (Kolstrup, 2014, s. 70-99) og udligne markedets segregerende konsekvenser. Velfærden var dog stadig præget af en forståelse af *værdighed* i forhold til ydelserne, som foreskrev, at alle skulle arbejde og bidrage med det, man kunne – arbejde var velfærdens forudsætning: ”*Du har arbejdet for samfundet, du har betalt til samfundet. Her er din pension. Det er ingen nåde, det er din ret*” (Kolstrup, 2014, s. 131). Velfærdsstaten er altså baseret på et pligt/rettighedsforhold og dermed en forståelse af, at pengene ikke kommer i statskassen af sig selv.

Arbejdsløshed

Af den årsag var *arbejdsløshed* et fundamentalt problem i velfærdsstaten, som påkrævede en aktiv indsats. I 1960’erne opfattedes arbejdsløshed som ”*en social hændelse*” (Kolstrup, 2014, s. 156), og dagpengesystemet oprettedes for, at arbejdsløse kunne opretholde deres levevis igennem arbejdsløsheden. Med den offentlige understøttelse kom også den offentlige *sagsbehandling*, der i 1972 foreskrev:

”*Det må tillægges stor betydning, at dagpengeudbetalingen (...) foretages af den sociale myndighed i kommunen, som kan påse, at der træffes de nødvendige foranstaltninger med henblik på den pågældendes behandling og helbredelse, revalidering eller overgang til pension, og som samtidig kan være opmærksom på behovet for*

---

anden hjælp og støtte til den pågældende og hans familie”
(Kolstrup, 2014, s. 157).

Den kommunale myndighed havde altså magt til at fastslå, hvorvidt den arbejdsløse skulle *hjælpes* tilbage på arbejdsmarkedet, om vedkommende skulle *revalideres* til alternativt arbejde, eller om den arbejdsløse var så uarbejdsdygtig, at han fik permanent pension. Selvom der var tale om et økonomisk sikkerhedsnet, der i første omgang dækkede alle danske borgere, kan man altså også ane en systematisering af den skelnen, der tidligere har været mellem *værdige* og *uværdige trængende*; en dom fra velfærdsstaten. Dagpengene forudsætter, at ingen mangler *ansvarsfølelse*, og at alle, der kan arbejde, vil arbejde, og hvis man ikke kan, bør man hjælpes. Loven kan således tolkes i lyset af arbejde som en normativ *selyfølge* eller som en tendens til en demokratisk, populistisk udvikling, hvor folket i højere grad *disciplineres* implicit fremfor at *kontrolleres* eksplicit. Legitimeringen af dagpenge og sagsbehandlingen af de arbejdsløse var, at *”Den ledige skulle stå til rådighed for arbejdsmarkedet ved hele tiden at leve op til lovens muligheder for at vedligeholde arbejdsevne og tilknytning til arbejdsmarkedet gennem uddannelse, genoptræning og omskoling”* (Kolstrup, 2014, s. 215) – dagpengene havde altså en pris; statens kontrol og regulering af individets kompetencer.

Den neoliberale velfærdsudvikling

Velfærdsstaten har siden 1980'erne udviklet sig sideløbende med det øvrige samfund i en neoliberal retning, der tilskriver markedets diskurser en hegemonisk status, hvor *konkurrenceevne*, *nyttmaksimering* og *økonomi* er nøglebegreber. Overgangen af logikken til velfærdsstaten kan illustreres med følgende citat: *”Økonomisk teori er metoden, men formålet er at ændre sjælene”* (Margaret Thatcher i Pedersen, 2011, s. 23). Altså, en samfundstendens, der synes at generere en *generel* kultur, som udmønter sig i en diagnosticering af vores samfund som *”Konkurrencestaten”* (Pedersen, 2011) og *”Præstationssamfundet”* (Pedersen, 2016), hvor individet optræder som nyttmaksimerende størrelser med frihed og autonomi til at konkurrere med andre individer på (arbejds)markedet. Velfærdsstaten skal understøtte *individernes* konkurrenceevne.

Workfare

Denne neoliberale velfærdsudvikling har også sat sine klare præg på beskæftigelsespolitikken, der i 1990'erne erstattede pligts/rettighedsforholdet med et udpræget *noget-for-noget-forhold*, og det tidligere *samfundsansvar* med et udpræget *individansvar* (Kolstrup, 2014, s. 249). Det placerer *individet* centralt i beskæftigelsesindsatsen – både i forhold til *regulering* og *ansvar*. Denne logik synes dog imidlertid især at være møntet på de arbejdsløse, som bliver *klienter*, mens andre offentligt forsørgede bliver *brugere* i samme periode (Kolstrup, 2014, s. 243-265). I mellem disse to tendenser befinder førtidspensionisterne sig – en gruppe, som er erklæret uarbejdsdygtige og på permanent (og relativt høj) overførselsindkomst. De bliver i 1997 tænkt ind i arbejdsstyrken, men på særlige vilkår, *arbejdstilbud* og senere også *fleksjob*, hvor de får offentlige tilskud for den arbejdskraft, de ikke har, men ellers er ansat i (mere eller mindre) ordinære virksomheder (Kolstrup, 2014, s. 262). Fleksjobberne var ikke underlagt noget-for-noget-princippet; det var derimod statens ansvar at finde job til dem - de havde *krav* på et job (ibid.). Med den såkaldte 'ungdomsydelse' (i dag 'uddannelseshjælp'), der ”*skulle forpligte de unge til at deltage i en beskæftigelsesaktivitet som betingelse for at modtage socialhjælp* (Kolstrup 2015;280), blev *workfare* skudt i gang; unge arbejdsløse skulle arbejde som et led i deres *moralske opdragelse* og som en betingelse for deres velfærdsydelse. Næste skridt var *aktivering* af alle kontanthjælpsmodtagere (Kolstrup, 2014, s. 281). Det betød, at ikke alene var arbejde en rettighed – det var også en pligt. Kodeordene for aktivering er *individuel motivation* (Kolstrup, 2014), *kollektiv disciplinering* (Møller, Lind, & Hansen, 2008) og *økonomiske incitament*er (Jacobsen & Tonboe, 2004, s. 13). Beskæftigelse fremstår således centralt for velfærdsstaten, der tilrettelægger sin indsats med individets ansvar og kompetencer som omdrejningspunktet under betegnelsen *socialt arbejde*.

Socialt arbejde

Fordi arbejdsløshed står centralt i velfærdsstaten, bliver arbejdsløse qua den position *klienter* med krav på *behandling* for deres arbejdsløshed. Workfare indebærer endvidere, at *arbejdet* er den sociale indsats i sig selv, hvor sociale og personlige problemstillinger behandles efter en *job first*-ideologi. Workfare sammenholdt med et dominerende fokus på ”*individual responsibility*” og ”*moral behaviourism*” (Waquant,

---

2010) betyder, at det er individets *moralske indstilling* til arbejdet, der definerer, hvordan den sociale indsats målrettes individet (Järvinen & Mik-Meyer, 2003, s. 18). I den forbindelse optræder det sociale arbejde som et *befrielsesarbejde*, hvor individet sættes fri fra ”*de barrierer, der forhindrer vedkommende i at realisere sig selv som et frit, myndigt og kompetent samfundsmedlem*” (Villadsen, 2003, s. 194). Klientens *vilje* fremtræder i den forbindelse som et centralt element i det sociale arbejde – en *vilje til empowerment, autonomi og socialitet* drevet af individet og fordret af det sociale arbejde (Villadsen, 2003, s. 194-197).

Sagsbehandling

Hver klient tildeles en kommunal sagsbehandler til faciliteringen, planlægningen og håndhævelsen af den beskæftigelsesrettede indsats og den offentlige overførselsindkomst. Sagsbehandleren udfører en ’handlingsplan’ målrettet beskæftigelse for den enkelte klient, og hvis de afslår *tilbud* om uddannelse eller beskæftigelse, kan de trækkes i ydelse (Kolstrup, 2014, s. 282-284). Sagsbehandleren spiller altså flere roller i relationen til den ledige; 1. de skal diagnosticere klientens problemer efter institutionens rammer, 2. iværksætte en behandling efter samme, 3. kontrollere at klienten lever op til sit ansvar og 4. støtte og vejlede klienten i sin behandling (Järvinen & Mik-Meyer, 2003, s. 19-21). Sagsbehandlerens arbejde dokumenteres, og en ’beskrivelse’ af den arbejdsløse konstituerer den *institutionelle identitet*, jobcentret tilbyder klienten i kraft af jobcentrets handlemuligheder og legitimeringsmekanismer - beskrivelsen har ”*forrang over klientens egen beskrivelse af sig selv og sin situation*” (Järvinen & Mik-Meyer, 2003, s. 19). Klienten kommer ind i socialøkonomien med denne beskrivelse som sin *visitation*, hvor både udfordringer, ressourcer og målsætninger er beskrevet af sagsbehandleren og er udtryk for den opgave, kommunen køber af socialøkonomien.

Forskningsdesign

Jævnfør den metateoretiske rammesætning, der er *ontologisk multidimensionel*, vil specialet være *epistemologisk pluralistisk* (Jacobsen, 2007). Videnskabsteorien fordrer på den måde et helhedsorienteret tag på problemstillingen for at begribe og favne kompleksiteten og de indbyrdes forhold. Specialet tager afsæt i en adaptiv forskningsstrategi med udgangspunkt i og inspiration fra Derek Layder og hans 'adaptive teori' (1998). Som en del af designet anvendes et *casestudie* som platform for empirien.

Casedesign

Jeg udfører et casestudie til at besvare problemformuleringen og belyse og karakterisere feltet. Casen er valgt strategisk som en case på *socialøkonomiske virksomheder som velfærdsagenter, der skal nedbringe ledighed og som praktiseres i et relativt nyt spændingsfelt mellem forvaltning og arbejdsplads, udvikling og arbejde samt klienter og medarbejdere*. Casestudiet skal nuancere feltets komplekse natur og afsøge forhold og sammenhænge mellem diskursive legitimeringsmekanismer, social praksis og positionering af aktører.

En singlecase er givtig i denne sammenhæng, fordi feltet omkring de socialøkonomiske virksomheder er omgivet af megen politik og mange forskelligartede interesser: Derfor giver det mening at undersøge en case *holistisk* for at afdække eventuelle divergerende forhold mellem legitimeringer og styringsmekanismer, samt *manifest* og *latent hybridisering* (Seibel, 2015). Mit indgående kendskab til (stort set) alle casens berøringsflader, samarbejdspartnere og praktikker kan give et holistisk billede af, hvor socialøkonomien *reelt* placerer sig som samfundsmæssigt fænomen – og ikke blot hvordan de *legitimeres* i et neoliberalt velfærdssamfund.

Jeg har strategisk valgt den nærværende case som eneste platform for empiri. Dette skyldes dels mit nærgående kendskab til organisationen, som jeg har været en del af igennem det seneste 1,5 år, hvorfor jeg ikke optræder som "fremmed" og på relativt kort tid skal nå skabe tillid, forståelse og adgang til diverse informationer. Derudover

---

optræder netop denne case som en særligt anvendelig og givtig case, fordi den rummer de spændingsfelter og grænseflader, der karakteriserer socialøkonomien – og i særdeleshed *arbejdspåbuddene* som felt. Casestudiet kan således betegnes som et *paradigmisk casestudie* (Flyvbjerg, 2006, s. 230), der søger at påpege generelle samfundsmæssige paradigmer som muliggørende for en bestemt social praksis, hvorfor man *sandsynligvis* kan finde samme mekanismer i samspillet mellem kommune, marked og socialt projekt i casen som på feltet generelt. Fordi der ikke findes etablerede teorier omkring socialøkonomiske arbejdspåbud, er formålet med singlecasen at udforske et nyt område og kortlægge idealtypiske forhold, der antyder generelle forhold. Dette for at bidrage til feltet med viden, som kan skabe grobund for videre forskning eller for praktisk beslutningstagen.

Casen er en *embedded units case* (de Vaus, 2001, s. 220), fordi den socialøkonomiske afdeling består af to forskellige virksomheder. De udbyder officielt de samme forløb, men er struktureret forskelligt. De behandles generelt som en *enhed*, men vil lejlighedsvist virke kontrasterende for hinanden. Caféen får den mest fremtrædende karakter, fordi denne optræder som en slags *ekstreme case* (Flyvbjerg, 2006, s. 229), hvor afstanden til de klassiske socialøkonomiske arbejdstilbud er mest udpræget.

Casen er anonymiseret i specialet. Dels for at understrege formålet med at adressere *idealtypiske* forhold for socialøkonomien og ikke fortabe sig i det særlige tilfælde, og dels for at beskytte følsomme og specifikke oplysninger vedrørende den specifikke case. Fordi der er tale om relativt få informanter og et ideal om at påvise paradigmatiske tendenser, anvendes udtalelser således heller ikke som individuelle holdninger, fordi de ikke er interessante i denne sammenhæng, men som udtryk for bagvedliggende logikker.

Feltarbejde

Jeg har udført casestudiet som et *feltstudie*, hvor jeg som *deltagende observatør*, hvor har indgået i feltet som deltager og observatør, hvor aktørerne i og omkring socialøkonomien har været bekendte med min funktion (Kristiansen & Kroghstrup, 1999).

Min egen rolle i feltet og den konkrete case har således været meget dominerende. Jeg har været en del af den undersøgte virksomhed med forskellige roller igennem det seneste halvandet år. Først som ekstern evaluator, dernæst som praktikant og afslutningsvis som ansat – nu som specialestuderende. Jeg har derfor et indgående kendskab til virksomheden og dens ansatte, hvorfor jeg indgår ”naturligt” på feltet og ikke opfattes som ’fremmed’ eller ’snusende’. Jeg har haft adgang til al den information, jeg har efterspurgt, og jeg har været inviteret til at deltage i socialøkonomien på lige fod med de ansatte.

Informanterne vil derfor heller ikke have nogen grund til at præsentere mig for skueværdier, som dette politiske felt ellers kan forventes at være præget af, fordi de ved, at jeg kender dagligdagen. Mine mange måneders feltarbejde giver desuden min singlecase en *validering* i forhold til, at min empiri ikke er *øjebliksbilleder*, men udtryk for *generelle* betragtninger i socialøkonomien. Min rolle er derfor overvejende positiv, fordi den positionerer mig direkte til informanter og en type information, som forskere ellers sjældent tilbydes. Alligevel har jeg forsøgt at gardere mig mod internaliserede bias, hvor jeg kommer til at gå i et med feltet med en stærk teoretisk ballast, en sund kritisk sans og en løbende diskussion af mine tolkninger.

Etiske overvejelser

Min åbne adgang i socialøkonomien har forsynet mig med mange informationer – også informationer, der kan betragtes som ”farlige” (Kristiansen, 2007, s. 232) for socialøkonomien, ligesom min rolle som total deltager gør min funktion tvetydig imellem *venskab og videnskab* (ibid). Det betyder, at dele af min viden udspringer af personlige og fortrolige samtaler. Disse eksempler anvendes ikke i specialet, ligesom jeg i udgangspunktet ikke tager dem i betragtning med mindre de pejler mig i en *generel* retning, som kan underbygges af andre eksempler. Jeg har desuden ladet mig føre af ”*barmhjertighedsprincippet*”, hvor jeg har udvist grundlæggende *respekt* og loyalitet overfor min case og mine informanter, ligesom jeg tolker deres handlinger som grundlæggende *fornuftige* og kontekstuelle (Gilje & Grimen, 2002, s. 223). Jeg betragter ikke min position som ”ven” som uetisk, fordi jeg ikke er interesseret i specifikke eksempler og holdninger, men generelle tendenser og logikker.

Adaptiv teori

Den adaptive teori beskrives som ”den tredje vej til viden” (Jacobsen, 2007), hvilket illustrerer en nytænkning af den klassiske dualisme mellem induktion og deduktion. Ifølge Layder giver det ikke mening at adskille disse stringent, fordi de gensidigt udelukker vigtige aspekter i en søgen efter ”a cumulative body of ’theoretical informed’ knowledge” (Layder, 1998, s. 1). Layder plæderer for en tilgang, der “concentrates in equal measure on theorizing and data-gathering in relation to a specific research project” (Layder, 1998, s. 26). Ved en vekselvirkning mellem en induktiv og en deduktiv tilgang får forskerens fantasi og faglighed et mere frit spil, og undersøgelsen kan kontinuerligt tilpasses konteksten, så den ikke bliver forceret af idealtypisk og ”frossen” teori. Specialet skal således hverken teste eksisterende eller genere ny teori på baggrund af en empirisk undersøgelse af fænomenet, men placerer sig midt imellem de to og *raffinerer* og udvikler teorier, der lægger sig op ad fænomenet. Det vil sige, at specialets adaptive forskningsstrategi foreskriver en vekselvirkning mellem teoretisering og empirisk fokus, hvor disse gensidigt og kontinuerligt påvirker undersøgelsen fra start til slut:

”Teori bør aldrig blot være en dekorativ ’tilføjelse’ til de empirisk fund. Det er kun gennem teoriudvikling, at empirisk viden kan udtrykkes i en generaliseret form. (...) Kort sagt skal den eneste vej til en sandhed i kumulativ samfundsvidenskabelig viden findes ved at gøre teoriudvikling mere fleksibel, inklusiv og raffineret” (Layder, 2004 i Jacobsen, 2007, s. 275).

I kraft af den adaptive tilgang vil empirien være styrende i forhold til at blottlægge nye aspekter ved sig selv, mens en gennemgående og systematisk *teoretiseringsproces* (Swedberg, 2016) og en kontinuerlig teoretisk refleksion over empirien skal bidrage til at belyse endnu nye forhold samtidig med, at det forfiner eksisterende teori (de Vaus, 2001, s. 223).

Teoretisering

Teoretiseringen sker løbende igennem hele specialet for at sikre en systematisk behandling af fænomenet, der kvalificerer de empiriske fund til at være udtryk for ge-

---

nerelle tilstande. Teori skal i denne sammenhæng ikke (nødvendigvis) forstås som *grand theories*, men som eksisterende viden på feltet, der raffineres og udvikles igennem specialets empiriske fund. På samme måde virker en historisk indføring i feltet som en løbende teoretisering af de samfundsmæssige forhold, diskurser og love, socialøkonomien er et produkt af. Det giver en indledende forståelse for, hvilke diskursive mekanismer, der har ledt op til fænomenets opståen, og kan på den måde skærpe, relativere og *kontekstualisere* socialøkonomien som samfundsmæssigt fænomen og karakterisere den som felt. Den historiske beskrivelse kan således bidrage til slags *validering* af det teoretiske begrebsapparat, der tilskrives fænomenet (Layder, 1998, s. 70). Specialet iklædes løbende et teoretisk funderet begrebsapparat, som skærper og målretter analysen ved at tilbyde forklaringer på empiriske forhold. Teoretiseringen fungerer således som en *forklarende rammesætning*, der agerer løftestang for de empiriske fund, så de hæver sig fra specifikke betragtninger til generelle forhold (Layder, 1998, s. 10). Undersøgelsen kan – og skal – på den måde munde ud i en række *idealtypiske* fremskrivninger, der kan nuancere og forfine den eksisterende viden omkring socialøkonomiske virksomheder.

Sampling

I tråd med den adaptive tilgang og den løbende teoretisering er også empiriindsamlingen foregået løbende igennem hele processen. Dette for at sikre kontinuitet i vekselvirkningen mellem teori og empiri, så de ikke inddragedes som separate processer, men som én flydende proces. Jeg påbegyndte undersøgelsen med intensive deltagende observationer for at lære feltet og dets aktører godt at kende. Herefter fulgte daglig deltagelse i virksomhedens forskellige møder mellem ansatte, mellem visiterede medarbejdere, kommunale samarbejdspartnere og socialøkonomien samt møder i ledelsen. Jeg deltog i så mange forskellige konstellationer som muligt for at få en nuanceret og indgående forståelse af den sociale praksis på feltet. Denne observation og deltagelse i møder er med mellemrum fortsat gennem hele processen for også løbende at forfine mine analyser. Derudover foretog jeg indledningsvist en grundig gennemlæsning af diverse dokumenter: kontrakter med kommunen, stillingsbetegnelser for ansatte, vision for den sociale indsats i forløbet, helhedsplaner fra kommunen, beskrivelser fra socialøkonomien til kommunen og regnskaber for virksomheden.

En grundig afsøgning af litteratur baseret på både ældre og nyere forskning og både teoretisk og empirisk funderet har præget hele processen efterhånden, som tendenser og typologier har tegnet sig. Relevante begreber, teorier og parraller er løbende noteret og sat i kontekst til fænomenets aspekter. Midtvejs i forløbet udførte jeg interviews med samtlige ansatte – løst struktureret, men emneinddelt efter observationer og teoretiske paralleller. Interviewene er løbende suppleret med opklarende, diskuterede og underbyggende spørgsmål og samtaler. Interviewene er optaget og efterfølgende meningskondenseret transskriberet, og observationer og samtaler er noteret i feltdagbøger løbende efter hukommelse og essens.

Metodiske niveauer

Empirien er indsamlet på tre organisatoriske niveauer; 1) strategisk med ledelsen, 2) taktisk med den socialfaglige ansvarlige og 3) operationelt med fagpersonalet. Det betyder, at der ikke er foretaget brugerinterviews med de visiterede medarbejdere af flere årsager; for det første er der tale om en gruppe, som ikke finder det 'naturligt' eller tillidsskabende at sidde omkring et bord med en lydoptager i midten. Mine samtaler med de visiterede medarbejdere har for at bibeholde tillid og "god stemning" ofte foregået i rygerkrogen med en kop kaffe. For det andet oplever jeg, at de visiterede medarbejdere, når de er i den socialøkonomiske kontekst, meget ofte påtager sig en 'institutionel identitet', hvor de lader til at sige det, som 'den på den anden side af skrivebordet' forventer af dem. Den rolle har jeg ikke været interesseret i at indtage. Jeg har derimod deltaget aktivt i deres hverdag og i det daglige arbejde, hvorfor de hovedsageligt kender mig som 'medarbejder' eller 'frontarbejder' – og ikke som forsker eller 'skrivebordsdame'. De har dog igennem hele forløbet været vidende om mit speciale og i grove træk mit fokus; hvordan socialøkonomien fungerer som springbræt til beskæftigelse.

Metodiske greb

Jeg har foretaget semistrukturerede interviews med alle ansatte i socialøkonomien. Mine interviews med ledelsen har hovedsageligt bidraget til analysen af de *diskursive legitimeringsmekanismer*, fordi det er ledelsen, som organisatorisk udstikker den strategiske retning for socialøkonomien. De er altså forventeligt hovedambassadører

---

for socialøkonomiens legitimering. Jeg har desuden som praktikant været aktivt deltagende igennem hele processen af socialøkonomiens nylige *dokumentation* af sin indsats – en slags projektbeskrivelse til interne og eksterne interessenter.

Min indsamling på det taktiske niveau har været centreret omkring den socialfaglige ansatte og hendes kontakt med kommunen, samt hendes kontakt med de visiterede medarbejdere. Jeg har udført observationer ved omkring 20 møder mellem den socialfaglige ansatte og kommunens repræsentanter. Jeg har deltaget (passivt eller aktivt afhængigt af situationens følsomhed) i hende daglige arbejde med interaktion med både kommunen, de øvrige ansatte og de visiterede medarbejdere. Jeg har løbende understøttet mine observationer med interview og uformelle samtaler, ligesom mit interview har målrettet dele af mine observationer. Derudover har jeg deltaget aktivt i ugentlige møder med personalegruppen, hvor netop (den sociale) praksis har været dominerende på dagsordenen.

På det operationelle niveau er det *fagpersonalet*, der har været i centrum. De har den daglige kontakt med de visiterede medarbejdere og faciliterer deres faglige træning, hvorfor den sociale praksis i høj grad også kommer til udtryk her. Her har jeg deltaget aktivt som en del af produktionen, mens jeg har observeret og haft løbende samtaler med ansatte og visiterede medarbejdere. Disse har ofte været præget af socialfaglig sparring, hvor fagpersonalet søger råd og ”luft”. Der er ligeledes udført formelle semistrukturerede interviews med samtlige fagmedarbejdere for at understøtte, uddybe og udvikle observationen. *Interaktionen* mellem den socialfaglige ansatte og fagpersonalet, den socialfaglige og de visiterede medarbejdere samt fagpersonalet og de visiterede medarbejdere har været omdrejningspunktet for at undersøge, hvilke positioneringsmuligheder disse fører med sig. Brugerperspektivet inddrages altså udelukkende gennem observation af interaktionen mellem brugerne og personalet i socialøkonomien samt løbende samtaler. Dette ud fra en forestilling om, at en fænomenologisk undersøgelse af deres hverdagsliv i virksomheden ikke bidrager med et særligt tydeligt billede af de subjekspositioner, der tilbydes i socialøkonomien på samme måde, som observation af interaktionen gør. Brugerinterviews kunne sandsynligvis have bidraget frugtbart til en forståelse af de motiver, der driver de visiterede medarbejdere til bestemte positioneringer, men specialet stopper sin undersøgelse på niveauet før og er således udelukkende interesseret i de *mulighedsbetingelser*, de har, og ikke eventuelle bagvedliggende motiver.

Afslutningsvis er det væsentligt at pointere, at de forskellige niveauer gensidigt påvirker hinanden, hvorfor designet skal ses som en idealtypisk fremstilling af undersøgelsen – i praksis har de forskellige metoder bidraget på flere eller alle niveauer, selvom de har haft et hovedformål.

Analysestrategi

Specialets formål er som sagt at generere en *rammeanalyse* for socialøkonomiske virksomheder, der kan karakteriseres som *arbejdspåbud* i en velfærdsstatslig kontekst. Rammeanalysen finder sted på tre niveauer, hvor de *legitimerende diskurser*, den *institutionelle praksis* og den *subjektive positioneringsramme* individuelt analyseres som delelementer i en helhedsorienteret rammesætning af socialøkonomien.

Analysen er opbygget efter den metateoretiske ramme og den adaptive forskningsstrategi, så den åbnes med en diskursanalyse, der afdækker de legitimeringsmekanismer, der omgiver socialøkonomien. Diskursanalysen skal fungere som en afdækning og udfoldelse af den *legitimerende fortælling*, socialøkonomien skriver sig ind i, former og formes af.

Seibel (2015) argumenterer for, at socialøkonomiens hybride element må anskues fra flere vinkler for ikke at give et misledende billede, hvor sektorfunderede legitimeringer ikke nødvendigvis stemmer overens med styringsmekanismerne. Anden del af analysen vil derfor være centreret omkring den sociale praksis. Denne del vil således også have et diskursanalytisk element for at afdække eventuelle *afvigende logikker* i forhold til legitimeringen for at adressere potentielle diskurser, logikker eller hybridiseringer som *latente* (ibid). Anden del af analysen er altså placeret på et ontologisk meso-niveau, hvor socialøkonomiens sociale praksis og institutionelle strukturering analyseres og opridses - herunder hvordan socialøkonomien tilvejebringer sin indsats som henholdsvis markeds- og velfærdsagent og forholdet imellem dem. Her kortlægges, hvordan socialøkonomien konstitueres som institution i det komplekse grænse-land, der ligger i hybridiseringstesens.

Tredje del af analysen udspringer af Huntinx og De Waele's (2015) antagelse om, at "*in complex organizational settings, rational governance is impossible. Instead, or-*

---

ganizational steering occurs through »finding second-best solutions spontaneously, with the involved actors drawing on prior experience and available routine«” (ibid). Kapitlet tager således udgangspunkt i den foregående analyse af insitutionaliseringen af socialøkonomien og undersøger, hvordan socialøkonomien anvender *styringsmekanismer* til at positionere de visiterede medarbejdere indenfor disse rammer.

Afslutningsvis vurderes og diskuteres socialøkonomiens potentiale og muligheder som løsning på langtidsledighed.

Diskursanalyse af socialøkonomiens legitimering

Jeg vil i dette kapitel analysere de diskurser, som socialøkonomien legitimeres igennem som et velfærdsstatsligt svar på ledighed. Diskurserne kommer primært til udtryk igennem interviews med ledelsen, der anses som primære ambassadører for socialøkonomiens legitimering. Kapitlet munder således ud i en præsentation af de *diskursive* fortællinger og legitimeringer, der omgiver socialøkonomien isoleret fra den *praksis*, der karakteriserer socialøkonomien, og som først analyseres eksplicit i næste kapitel.

Økonomi som hegemonisk middel

Der fremtræder en tilsyneladende *fundamental* legitimering, en hegemonisk diskurs, hvor *økonomiske argumenter* og *markedslogikker* legitimerer socialøkonomiens virke. Det er tilsyneladende her, socialøkonomien grundlæggende adskiller sig fra sine velfærdsslægtninge og stadfæster sin berettigelse.

Først og fremmest er *økonomisk bæredygtighed* et grundvilkår for socialøkonomien som privat entreprenør, hvor de *skal* generere overskud for at vedblive med at eksistere og løfte den sociale indsats. Derudover kan det også anses som en følge af en *neoliberal embodiment* (Garrow & Hasenfeld, 2014) af velfærdsstaten, hvor 1) kernevelfærd udbydes til private entreprenører, der skal forene det med forretning og 2) en workfare tendens, der foreskriver, at offentligt forsørgede ledige skal give noget til gengæld for deres ydelse i form af en slags beskæftigelse, der giver (økonomisk) værdi. Tendenser til begge disse findes i casen og vil fremskrives senere som hjørnesten i den socialøkonomiske virksomheds legitimering. Fundamentet er alt andet lige *økonomien*, der optræder som legitimering for den øvrige indsats. Sandsynligvis derfor er socialøkonomien også meget ærekære omkring deres forretningsdrift og om at være en ”ægte” aktør på markedet:

”Der er jo også nogen, der (...) tror, vi er kommunale eller... ja, vi modtager penge for den ydelse, vi leverer til kommunen ved at have de borgere her. Altså, det er jo sådan set ikke anderledes end at

---

sælge en pose gulerødder, men det kan af nogen blive opfattet som, at vi får hjælp og at det er skævvridende i forhold til markedet og sådan noget” (Afdelingsleder).

De tager altså afstand til en *almennyttig*, kommunal logik, hvor arbejdsopgaverne bærer værdien i sig selv og finansieres af værdipolitik og skatte kroner. Socialøkonomien insisterer på at tjene sine egne penge ved at sælge en konkurrencedygtig ydelse – en ydelse, de oven i købet sammenligner med en pose gulerødder. Grænserne mellem købeværdige *varer* og skattefinansierede *ydelse* forsøges altså udvisket. Det er således af afgørende betydning for socialøkonomiens legitimering at fremstå som markedsaktør, der får *forretning og social indsats til at gå op i en højere enhed* og ikke en isoleret (blåøjet) indsats, baseret på en tavs og gensidig accept af, at det *”bare er noget vi leger”* (Mik-Meyer, 1999, s. 101), som kommunal aktivering bærer præg af. Det er altså selve forretningen og det omsætningsgenererende aspekt, der giver socialøkonomien sin særegne *mening* og legitimering: *”og så er det klart, at for at vi kan vedblive, at det giver mening, så skal vi jo også være i stand til, at forretningen genererer en reel omsætning”* (Direktør), som det ikke (nødvendigvis) er tilfældet for non-profit eller kommunale tiltag.

”Jeg tror, der er mange som driver nogle fantastiske socialøkonomiske virksomheder, hvor det forretningsmæssige måske ikke har den største prioritet. Men for os, der vil jeg sige, der er det hovedprioriteten – ikke for at tjene penge, for vi har jo ingen at tjene penge til, (...) men for at leve op til det, vi siger til vores medarbejdere, at vi gerne vil med dem, så mener jeg, at det er en forudsætning, at vi har en ordentlig forretning. Ellers har jeg sådan på længere sigt svært ved at se forskellen mellem det og et ”almindeligt” aktiveringsprojekt (Direktør).

Forretningsdriften og omsætningen er således *midlet* til at give mening og essens til den sociale indsats, der fremtræder som socialøkonomien *mål*. Et mål, der kan sammenlignes med andre ’aktiveringsprojekter’, men som er mindre meningsfulde, fordi de *ikke* er funderet i forretningsdrift, men bare ”leger” det. De er den måde baseret på en *illusion*, hvorimod socialøkonomien i kraft af sin forretning bliver *autentisk*.

Socialøkonomiens logik afviger altså fra den kommunale, hvor *arbejdet* bærer værdien i sig selv og indskriver sig i stedet i en diskurs, hvor markedets kræfter, omsætning og forretning skal agere *løftestang* for den sociale ydelse for at give den mening: ”Derfor synes jeg jo, det er mega meningsfuldt at have sådan et sted, hvor der kommer kunder og køber det, du laver, og tager det med og synes det er dejligt, og har fået en god oplevelse” (Køkkenchef). Det er altså af afgørende betydning for deltagerne – de visiterede medarbejdere – og deres meningsskabelse, at der er tale om en forretning, hvor *kunder* køber og ser *værdi* i deres arbejde. Socialøkonomien legitimerer sig således ved netop at afvige fra velfærdsstatslige traditioner, der optræder *against markets* ved at identificere sig med netop markedet. De insisterer på at spille efter samme regler som markedets øvrige aktører, hvorfor kommunale samarbejdspartnere må forventes at praktisere *politics for markets*, hvis de vil tilvejebringe deres ydelser igennem socialøkonomiske virksomheder. I dette aspekt kan socialøkonomien således ses som en *embodiment* af den neolibérale udvikling af velfærdsstaten, hvor socialt arbejde centrerer omkring og legitimeres i kraft af markedslogikker. Legitimeringen går imidlertid tilsyneladende også den anden vej, hvor den sociale indsats, der også ligger i socialøkonomiens forretning, legitimerer en *lempelse på konkurrenceevnen*, fordi man ikke (kun) beskæftiger konkurrencedygtige medarbejdere, men sideløbende med forretningen løfter et *socialt ansvar*:

”Problemet er bare, at det er et lidt for ukendt fænomen. Folk ved ikke helt – de tror bare, at det er ”kommunens” det her. ’Det er kommunen, der putter penge i, at I kan gå dernede og hygge jer og bage boller hele dagen’. Altså, det er jo så langt fra, sådan det er. Jeg tror, at hvis vi kunne brede budskabet endnu mere ud, så tror jeg, vi kunne få endnu mere anerkendelse for det arbejde, vi laver”
(Køkkenchef).

Citatet illustrerer, at den sociale indsats gør forretningsdriften *sværere* end almindelig forretning. Dette aspekt underbygger en *hybridisering* i legitimeringsdiskurserne, hvor der ikke bare er tale om en neoliberal udvikling, hvor markedet møver sig ind på alle andre arenaer, men hvor socialøkonomiske virksomheder i denne optik også kan optræde som en form for opblødning af markedet, hvor *profit* ikke er det eneste parameter for virksomhedsdrift. De kan betragtes som hybride agenter i den forstand,

---

at de baner en vej, hvor omsætning (og økonomisk bæredygtighed) er grundlegitimering (og -vilkår) uden nødvendigvis at have værdi i sig selv, men kan anvendes som et middel til at opnå et (højere?) mål. Af den årsag kan socialøkonomien heller ikke udelukkende begribes og forstås med termer fra det neoliberale vokabularium, fordi denne tolkning bliver blind for socialøkonomiens indflydelse fra især *civilsamfundets* altruistiske målsætninger. I en tid, hvor velfærdsstaten i stadig højere grad præges af private aktører til tilvejebringelsen af sociale ydelser, fordi den udbyder et marked herfor, kan socialøkonomien ses som en *alternativ* aktør, der på trods af sit private ophav tilsyneladende har en anden dagsorden end traditionelle private entreprenører. Dette aspekt ved socialøkonomiens markedslogik kan i øvrigt også forklare, hvorfor socialøkonomien måske er mere tilbøjelig til at løbe en større økonomisk risiko og leve med mindre overskud, så længe det løber rundt, hvor traditionelle private aktører påtager sig opgaver med mindre økonomisk risiko og større økonomisk gevinst (Henriksen, Smith, & Zimmer, 2012). Socialøkonomien kan altså bane vejen for en ny privat tilvejebringelse af de velfærdsstatslige ydelser. Selvom dette traditionelt – måske især i USA – har været det civile samfund, der har overtaget efter *market-* og *government failures*, kan socialøkonomien måske også ses et resultat af en *civic failure*, hvor rendyrket altruisme og frivillighed kommer til kort og må rodfæstes økonomisk. Et forhold, der kommer til udtryk ved, at civilsamfundets *adgang* til at deltage i det socialøkonomiske projekt er baseret på en *kommodificering* af deltagelsen, hvor de *køber* sig til engagement.

Målsætningerne sigter således mod at få socialøkonomien til optræde som ægte markedsagenter, der anses som sådan og henter sin legitimering dér, ligesom den mest fremtrædende *funktion* for forretningsdriften er centreret omkring de visiterede medarbejderes *mening* – som sagt anset som opposition til de aktiveringstilbud, der ikke genererer omsætning. Det er økonomien og forretningsdriften, der optræder som socialøkonomiens anker, der giver essens til både forretning, social indsats og adgang for civilsamfundet. Økonomien er *midlet* til at løfte socialøkonomiens *mål* - økonomien fremstår som hegemonisk diskurs.

Forankring i lokalsamfundet

I tråd med økonomiens centrale placering i forhold til den socialøkonomiske virksomheds legitimeringsdiskurser er det relevant at vende sig mod det marked, hvorpå økonomien akkumuleres. Det giver sig selv, at overskud opstår, når en forretning sælger varer for et højere beløb, end de bruger på drift. Det vil sige, at der må være en gruppe *betalende kunder*, der aftager socialøkonomiens varer. De kan dog næppe betragtes som *kunder* i traditionel forstand grundet en forventning om socialøkonomiens manglende konkurrenceevne på det ordinære marked; Hvis de visiterede medarbejdere i socialøkonomien leverede konkurrencedygtigt arbejde, så *ville* de givetvis indgå på det ordinære arbejdsmarked. Derfor forventes det, at kunderne går på kompromis med (dele af) servicen, når de handler i socialøkonomien, hvorfor det *social* arbejde tilsyneladende kommer til at optræde som en *vare* i sig selv. På den måde kan man tale om socialøkonomien som en *kommodifikation af filantropien*, hvor frivilligheden og *deltagelsen* ligger i at *købe varer* i socialøkonomiske virksomheder fremfor ordinære. Denne gruppe kan betragtes som *civilsamfundet*, der som kunder *deltager* i og muliggør det socialøkonomiske projekt.

”Vi skal have fat i Hr. og Fru Jensen, som gerne vil gøre en god gerning. Jeg ser det lidt som et stykke frivilligt arbejde; at man kommer herved og så køber man noget, fordi så har man gjort noget godt for nogle andre. (...) de kunder, der kommer hos os, de ved godt, at der kan være ventetid, de ved godt, der kan ske en fejl i bestillingen, og det er forventeligt. Og det har man det okay med.(...) Jeg tror, det handler om, at folk føler, de gør noget godt for andre. Det er sådan deres barmhjertighed. Og det er dem, vi skal have fat i; det er dem, som vil være med til at løfte et socialt ansvar. Det er ikke meningen, vi skal konkurrere med ordinære virksomheder (...) Vi skal lave nogle gode produkter og et godt stykke håndværk og noget lækkert mad, men når det er sagt, så det vi skal, det er, at vi skal have folk til at føle, at de gør noget godt, fordi det er det, der skaber noget motivation og noget værdifuldt for vores medarbejdere. De vokser jo som jeg ved ikke hvad, når der kommer nogen ind og siger: ”Neej, hvem har lavet den her?”

Den er vel nok lækker". Så vi skal have fat i Hr. og Fru Jensen, som gerne vil være med til at gøre godt for lokalsamfundet. (Socialfaglig).

Det er altså helt afgørende for socialøkonomien, at der er så stor opbakning i lokalbefolkningen og civilsamfundet, at de vil købe deres varer her, så længe de ikke kan konkurrere på ordinære markedsvilkår. Socialøkonomiens påvirkning fra civilsamfundet skal således ikke kun findes i dens *ejersforhold*, som det fremgår af de tidligere traditionelle definitioner, men også i dens *omsætning*. Det betyder, at socialøkonomien officielt legitimerer sig igennem *den gode sag*, der ligger i den socialøkonomiske indsats, og som er den *vare*, kunderne køber - som en sag, de engagerer sig i. Socialøkonomien sammenligner den betalende deltagelse med frivilligt arbejde, hvorigennem de motiverer deltagerne til fortsat engagement:

"Der kom en lokal dame herved, som så siger: "Neej, ham der står der, det er da en bums", og hvor jeg så kigger på hende og siger: "Nej, prøv lige at kigge – det er han faktisk ikke længere. Det har han været, men det er han ikke længere", og hun kigger, og så siger hun: "Gud nej, det er da godt nok længe siden, jeg har set ham nede på bænken. Hold da op!" Og så blev hun faktisk helt vildt motiveret i forhold til at anerkende ham, idet han stod i butikken, og fik fortalt ham, at det var vel nok flot. Mere sådan fordi så følte hun også, at hun havde gjort det godt. (...) de kan se, vi gør en forskel for lokalsamfundet, men de er også selv med til at gøre en god gerning i processen – man føler, man er en del af det" (Socialfaglig).

Citatet illustrer dels den mulighed, der ligger i socialøkonomien for civilsamfundets *aktive deltagelse*, men også i en workfare-optik en invitation til *offentlig disciplinering* af "bumsen", som må *underligge* sig denne – en form for *symbolsk vold*, der giver betalende kunder "retten" til at bedømme, hvem der er *værdig* til deres køb, og hvem der eventuelt ikke er. Hertil kommer - i en altruistisk terminologi - en *aktivistisk indsats*, hvor socialt udsatte mennesker i kraft af socialøkonomien kan bidrage til (arbejds)samfundet og eliminere deres (illegitime) klient-status og forvandles til (socialt accepterede) *medarbejdere*. Socialøkonomien kan altså siges at legitimere

---

sig på en diskurs, der giver udsatte mennesker adgang til et arbejdslignende fællesskab, der på makroniveau betragtes som altafgørende for medborgerskab som demokratisk hjørnesten. På den måde mildnes offentlighedens blik måske på *kontant-hjælpsmodtagerne*, fordi de bidrager til samfundet, ligesom det *realiserer* deres indre borger og menneske.

Socialøkonomien legitimerer sig således i forhold til civilsamfundet eller lokalbefolkningen ved at give købestærke kunder mulighed for at støtte en gruppe offentligt forsørgede – tilsyneladende igennem workfare-logikker med påbud om arbejde for forsørgelse.

Work for welfare

Socialøkonomiens placering i en velfærdsstatslig kontekst kan betragtes som *workfare*, hvor den socialøkonomiske arbejdsplads optræder som platform for ”ledig beskæftigelse”. Denne logik overtager socialøkonomien i en del af deres legitimering: *”Kontanthjælp, ressourceforløbsydelse og det hele – det er en løn. Og det skal man huske. Det er ikke en pose penge, man får, fordi man har det skidt. Altså, det er en løn”* (Socialfaglig). Dette statement illustrerer ganske godt socialøkonomiens legitimering af sig selv som en *arbejdsplads*, hvor indsatsen er bygget op omkring *arbejdet*, og man kræver forpligtelse og arbejdsydelser fra de visiterede medarbejdere. Det ene aspekt ligger i legitimeringen af civilsamfundets position i forhold til at kunne købe sig ind i projektet ved at facilitere en del af denne beskæftigelse. En anden central problemstilling er omkring socialøkonomien som værende konkurrenceforvridende og usolidarisk ved at benytte sig af ”gratis arbejdskraft”. Denne problematik italesættes ikke eksplicit i interviewene, men optræder med jævne mellemrum som en grundfrygt for omverdenens fordømmelse. Her optræder workfare-argumentet centralt i forhold til en almindeligt acceptabel opfattelse af kontanthjælp som løn, hvor man legitimerer en (tvungen) beskæftigelse som forudsætning for en velfærdsydelse. Beskæftigelsen i socialøkonomien er imidlertid *”uden normale lønarbejdsagtigheder”* (Christensen E. , 2002), som arbejderbevægelsen i Danmark ellers har kæmpet for de sidste mange år. Fraværet af ’fagforeninger’, ’tillidsrepræsentanter’ og ’mindsteløn’ accepteres i den socialøkonomiske kontekst, selvom lignende forhold medfører strejker og landsdækkende boykot, når det figurerer i andre entrepre-

---

nørfirmaer, der hyrer underbetalt arbejdskraft fra eksempelvis Polen – og vi kalder det *løndumping*. En del af forholdene er de samme i socialøkonomien, hvor kontanthjælpen er betydeligt lavere end mindstelønnen i eksempelvis cafébranchen. Når forholdene for de visiterede medarbejdere alligevel optræder selvfølgelige i socialøkonomien, legitimeres det som sagt dels i en forståelse af kontanthjælp som løn, men også i socialøkonomisk beskæftigelse som en ”beskyttet” eller særligt tilrettelagt adgang til en sådan. Forholdet legitimeres tilsyneladende igennem en (mere implicit) forståelse af socialøkonomien som en beskæftigelse, der skal føre noget andet og mere med sig – det er *også* en social indsats, hvor de visiterede medarbejdere tilbydes vejledning, støtte og sagsbehandling, som traditionelle medarbejdere ikke får. Der følger altså noget mere med i ”pakken” end bare et arbejde.

Det er (især) i dette aspekt, casen diskursivt manifesterer sig som *arbejdspåbud*; der er nemlig ikke tale om en *meningsfuld beskæftigelse* som i arbejdstilbuddene, hvor borgere på permanent overførselsindkomst (pension og førtidspension) kan *vælge* at arbejde – ofte til en såkaldt *arbejdsdusør*, hvor de socialøkonomiske virksomheder *supplerer* deres overførselsindkomst (Danske Love, 2017). Der er derimod tale om et påbudt *udviklingsforløb* – tidsbegrænset med en udviklingsperspektiv. Der ligger altså tilsyneladende en disciplinering i arbejdsopbudet, som ikke ses i det socialøkonomiske arbejdstilbud, og som er legitimeret af workfare-logikker. Casen skriver sig altså ind i en anden logik, end den der ellers tilskrives socialøkonomien i civilsamfundstermer om altruisme og deltagelse. Det lader imidlertid til, at socialøkonomien nærmere end at tilslutte sig logikken *accepterer* den som en del af sin *coping* (Evers, 2005, s. 742) i forhold til offentlige logikker, som ofte er karakteriseret ved kontrol og tvang. Det kommunale opdrag italesættes sjældent eksplicit af aktørerne, der som regel tager afstand til deres implicite logikker. Alligevel er det – ligesom den økonomiske bæredygtighed – et *grundvilkår* for socialøkonomien, at kommunen køber forløb og visiterer borgere dertil. I den forbindelse overtager socialøkonomien tilsyneladende visse logikker fra kommunen – herunder også (en del af) workfare-tendenserne, som dog primært kommer til udtryk imellem linjerne og ofte legitimeret (eller bortforklaret) med andre logikker:

”Ja, og der kan man selvfølgelig sige, at i vores verden er det et udtryk for en eller form for kontrol. Kommer de eller kommer de

---

ikke, kommer de for sent eller kommer de for tidligt. Det er rigtigt, og det er rigtig svært, fordi det er også en balancegang, fordi samtidig, så er vores nærmeste arbejdspartner – det er kommunen, det er Jobcentret. Så det er en eller anden form for – vi skal både være enormt rummelige og fleksible over for medarbejderne, men vi skal også være det over for Jobcentret, for ellers så kommer de medarbejdere aldrig herved. (...) Og der er det svært, for man kan sige, at hvis det hele falder fra hinanden, fordi vi ikke kan dokumentere, at den og den har været her i den tid, vi har aftalt. Hvis det bliver et problem, der gør, at den person ryger ud, eller det gør, at vi ikke får opgaven næste gang, så har vi tabt det hele på gulvet. Så hvis det er det, der er argumentet, det kan jeg godt se. Det er også noget af det eneste, vi kan måle sådan helt 1-1; hvor mange timer har de været her, og hvor mange skulle de være her, okay. Det er noget af det eneste, vi kan måle. (...) Så det er måske det punkt, hvor man kan sige: okay, det er kontrol”. (Afdelingsleder).

Socialøkonomien køber sig på den måde ind i kommunens praksis og gør den til sin egen. Ved at kontrollere og dokumentere konkrete ting, kan de fastslå deres egen berettigelse efter forskrifter og logikker, der traditionelt præger markedet og *new public management* i kommunen. En del af den praksis, der karakteriserer socialøkonomien, legitimeres således som forudsætning for den kommunale opgave (og ydelse), hvilket både kan anses som en *bad cop-funktion* tilskrevet kommunen eller som udtryk for en pragmatisk tankegang, hvor de ikke har andet valg: ”en del af vores samfund og vores lovgivning siger bare, at hvis de kræver, at du skal deltage i aktivitet, så skal du det” (Socialfaglig). Den legitimering, der her hentes i den offentlige lovgivning, karambolere med den legitimering socialøkonomien ellers rodfæstes i;

”Det er fuldstændig afgørende, at vi kan repræsentere noget andet end jobcentret. Og det bør jobcentret i min verden forstå. At det vi kan, det vi primært er, det er, at vi ikke er dem. Det er simpelthen så afgørende for, at hele det her projekt, det skal lykkes. Og hele den der, at så er vi en eller anden skjult håndlanger for dem – det kan jeg slet ikke gå med til” (Afdelingsleder).

Dette forhold mellem socialøkonomien som ”kommunal håndlanger” og som *alternativ* til jobcentret illustrerer en intern *konflikt* i socialøkonomien, der både er *afhængig* af en kommunal anerkendelse og accept, men samtidig henter sine altruistiske målsætninger andetsteds. Selve forløbet er på samme måde målrettet en bestemt udvikling, der tager afsæt i den kommunale sagsbehandling, men som samtidig markerer sin egen vision: ”Og hvad er det for et sted, vi skal have dem hen – hvor vil de gerne hen? Hvor ser vi, at de kan komme hen? Hvor ser deres sagsbehandler, at de kan komme hen?” (Afdelingsleder). Det er altså centralt for socialøkonomien at indtænke den kommunale sagsbehandling i deres indsats, hvilket i særdeleshed kommer til udtryk igennem deres socialfaglige ansatte, der faciliterer den daglige kontakt til kommunen. Ligesom ledelsen i høj grad plæderer for samfundsansvar, personlig frihed og civil aktion, agerer hun tilsyneladende talerør for de logikker, socialøkonomien har adopteret fra kommunalt regi – udpræget i form af workfare-logikker. Pragmatisk kan man sige, at med det neoliberale argument i hånden inviteres socialøkonomien til at deltage på en arena, de sandsynligvis ellers ikke ville have haft adgang til. Med andre ord kan socialøkonomien tilskrives en aktivistisk rolle, der kæmper de svages kamp med de stærkes våben - de stærkes våben som omsætning, arbejde og kontrol, og de svages kamp er kampen for anerkendelse og medborgerskab.

Forståelsen af offentlige ydelser som løn for (en form for) arbejde er det mest åbenlyse udtryk for workfare, men der synes også at ligge mere skjulte paralleller hertil, hvor socialøkonomien læner sig op ad workfare-logikkerne som legitimering for dels ikke at give de visiterede medarbejdere løn, og dels at ”presse” dem på arbejde – legitimeret med, at de kun kan hjælpe dem, hvis de er fysisk tilstede. Der ligger altså en implicit forståelse af, at den sociale indsats er *arbejde*. En erkendelse af, at ”*der er nogle af vores, der aldrig kommer ud på arbejdsmarkedet*” (Afdelingsleder), antyder desuden, at socialøkonomien kan betragtes som en isoleret *aktivering* så længe, de visiterede medarbejdere er på overførselsindkomster. Men det kan også læses i en mere ”human” forståelse, hvor socialøkonomien agerer platform for, at medarbejderne kan være en del af ”*et arbejdslignende fællesskab for mennesker, der ellers ikke har adgang til en sådan*” (Jørgensen & Sievers, 2015), som er karakteristisk for arbejdstilbuddene. Uanset, er den sociale indsats tilsyneladende *arbejdet* i sig selv, og i kraft af begge aspekter legitimerer socialøkonomien (en del af) sin egen praksis igennem den markedsfunderede, neoliberale, kommunale workfare-logik.

Arbejde som social indsats

Socialøkonomiens primære målsætning er en social udvikling, hvor mennesker på kanten (af samfund, arbejdsmarked og medborgerskab) tilbydes *arbejde* som svar på disse problemstillinger. For at et arbejde kan legitimeres i et neoliberalt samfund, må det være baseret på *økonomisk* værdi, hvorfor socialøkonomien optræder som en legitim arena, der generer omsætning og derfor meningsfuldt arbejde. Legitimeringen af den *sociale indsats* er således betinget af socialøkonomiens muligheder for og evner til at ligne en *arbejdsplads* og give de visiterede borgere funktioner som *medarbejdere*. Heri ligger tilsyneladende to legitimerende aspekter, hvor det første primært skal hentes i kommunale workfare-logikker og drejer sig om *moralsk opdragelse til arbejde*, og det andet i højere grad hentes i socialøkonomiens egen legitimering, som drejer sig om *mening*, værdighed og eliminering af en negativ samfundsmæssig position som klient.

Det ligger som sagt i socialøkonomiens repertoire at sælge trænings- og udviklingsforløb til kommunen. Man kan sige, at de sælger en særligt tilrettelagt arbejdsplads til en visiteret borger, som i socialøkonomisk regi bliver til en *medarbejder* efter en ide om *on-the-job-training*. Den sociale indsats her er således at udvikle et menneske til at blive mere 'employabel' og mindre 'klientiseret':

"Kerneopgaven, det er jo (...) at få skabt en eller anden form for arbejdsidentitet, eller få dem, der er her, til at få en eller anden tro på, at de kan være en del af et eller andet, som minder om et arbejdsliv. (...) Og derunder helt klart glæden ved at høre til i et arbejdsliv – det er ikke bare noget, man skal, men noget man gør, fordi det faktisk også giver dig en helt masse gode ting"
(Køkkenchef).

Den sociale indsats legitimeres og funderes altså tilsyneladende i en værdi om *udvikling* – fra noget til noget andet. Dette "noget" værende en negativ *klientidentitet* og det "andet" en positiv *medarbejderidentitet*:

”Altså, det første jeg tænker, det er at flytte mennesker fra et sted til et andet sted – det, mener jeg, er kerneopgaven. (...) De er et sted, når de kommer hertil, og så skal vi flytte dem et andet sted hen, som gerne skulle være bedre for dem at være, end der hvor de er, når de kommer” (Afdelingsleder).

I dette aspekt ved den socialøkonomiske legitimering ligner arbejdstilbuddene og arbejdsopbudene sandsynligvis hinanden; de baserer sig begge på et ideal om, at en passiv klienttilværelse ikke er (ønsk)værdig, hvorimod et aktivt arbejdsliv er – jævnfør det danske arbejdssamfund og –moral, hvor det giver social inklusion, medborgerskab og værdighed at bidrage til samfundet med sin arbejdskraft. Alligevel fremtræder *arbejdsopbuddenes* særegne karakteristika og legitimering i dette aspekt markant. Her er der nemlig ikke tale om en acceptabel kompensation eller ”mellemsvej”, men derimod et *springbræt*, som fremskriver *udvikling* og *fremdrift* som legitimerende målsætninger for socialøkonomien. Socialøkonomien reproducerer således logikkerne fra det neoliberale samfundssyn, hvor alle skal arbejde, hvis de kan, og dem, der ikke kan, skal hjælpes på vej - de samme logikker, som Mik-Meyer & Järvinen beskriver som velfærdssamfundets regulering og disciplinering af *individer* (Järvinen & Mik-Meyer, At skabe en klient - insitutionelle identiteter i socialt arbejde, 2003). I den forbindelse kan socialøkonomiens position *mellem* (arbejds)markedet og det offentlige workfare-system legitimeres med to grundlæggende forudsætninger; de kan forsyne velfærdsstaten med informationer om og forbedringer af klienternes arbejdsevner, kompetencer og udfordringer og på den måde agere *kommunens forlængede arm*, og de kan være *inspirationskilde* og *træningsfacilitet* til arbejdsmarkedet. Det er sidstnævnte, der er den stærkeste legitimeringsdiskurs for socialøkonomien, og inspirationskilden og træningen legitimeres som en del af den sociale indsats:

”Altså meget af det, som jeg tror, vi kan give i socialøkonomien ud over det åbenlyse i, at de står og serverer i en cafe eller sælger et eller andet – altså det giver sig selv, at det er fedt at høre til og alt det her. (...) det kan vi virkelig løfte folk ved, og forhåbentlig give dem et fodfæste, så de begynder at fornemme ”Arh, det er faktisk dejligt at have det her fodfæste. Kunne jeg få mere af det i mit liv?”. (Direktør)

Arbejdet symboliserer altså et fodfæste, som er positivt i en socialøkonomisk logik, og som man kan få endnu mere af, hvis man får et almindeligt arbejde. På den måde skriver socialøkonomien sig ind i diskursen om det sociale arbejde som en *frisættelse af individet*, hvor det sættes fri fra ”*de barrierer, der forhindrer vedkommende i at realisere sig selv som et frit, myndigt og kompetent samfundsmedlem*” (Villadsen, 2003, s. 194).

Socialøkonomien kan i kraft af sin markedsfunderede forretningsdrift legitimere at betragte og benævne de visiterede borgere som ’*medarbejdere*’:

”Vi kalder dem selv medarbejdere, så skal de også behandles som medarbejdere og ikke som nogen fra kommunen (...) Altså, vi skal jo selv tage det fulde skridt i forhold til det, vi gerne vil”
(Afdelingsleder).

Når en borger visiteres til socialøkonomien, betegnes de internt, så længe de er tilknyttet, som ’medarbejdere’, hvilket understøtter den socialøkonomiske tilknytnings karakter af ’arbejde’ og stedets karakter af en ’arbejdsplads’. Omdrejningspunktet for den sociale indsats er således, at den socialøkonomiske virksomhed igennem hele forløbet fungerer som *arbejdsplads* for de visiterede medarbejdere, hvor de skal bidrage til forretningsdriften og forpligte sig kollegialt og moralsk. Når de visiterede medarbejdere indgår i virksomheden som *produktionsarbejdere*, bidrager socialøkonomien til udviklingen af det neoliberale samfunds udviskning af grænserne mellem marked og velfærdsstat (Garrow & Hasenfeld, 2014, s. 475). Den personlige udvikling, der ligger i den sociale indsats, kan altså ikke betragtes isoleret fra selve arbejdet:

”Det er ikke bare en eller anden personlig, individuel udvikling. Det er det ikke kun. Det er en udvikling med henblik på at skabe en eller anden form for nytteværdi, som jo på en længere bane skal komme samfundet til gode. (...) ”Nåmen, nu har jeg lavet den her dims. Nu går jeg over og sætter den i forretningen. Og der kommer en kunde og køber den og tager den med hjem og bliver glad”, at man faktisk kan se – det er den mulighed, der er i en virksomhed,

---

som den her – at man kan se resultatet af det, man har lavet, og at det nytter og det batter” (Afdelingsleder).

De visiterede medarbejdere indgår altså hverken i de socialøkonomiske virksomheder som gratis arbejdskraft eller som projekter for personlig udvikling, men i samspillet mellem de to som *gensidigt legitimerende*. I det lys legitimeres altså den *medarbejderbetegnelse*, der følger med en tilknytning til socialøkonomien, som uden det omsætningsgenererende arbejde nærmere kan betegnes som traditionel aktivering af en *klient*. Der er altså en forståelse af, at det er *arbejdet*, der markerer frisættelsen fra klient til medarbejder.

Fra klientgørelse til medarbejdergørelse

Som modsætning til den *klientgørelse*, der angiveligt finder sted i det offentlige system, hvor klienter i aktivering fratages deres individuelle ”*autonomi og integritet*” (Christensen, 2002), optræder socialøkonomien som en velfærdsagent, der bidrager med en *medarbejdergørelse* af mennesker:

”Det skal være værdifuldt det vi laver. Det skal give os værdi tilbage – også målt i kroner og ører. Og det er det, der er det liv, der venter på den anden side, hvor alle de her støtteforanstaltninger altså ikke er der. Der skal det ligesom i processen også integreres i dem, at de kan stå selv og gå selv. Men det er jo det, der repræsenterer arbejdsmarkedet, det ordinære arbejdsmarked. Og der er vi en bro, (...) - vi har også talt om hele den her klientidentitet – ja men det kommer man jo med, fordi det er det, man har været, måske for nogen hele deres voksne liv. Og det gør noget ved folk. Og der skal vi ligesom bruge den der forretningsdel til ligesom at artikulere en ny form for identitetsoplevelse, nemlig en arbejdsidentitet, som venter 100 % på den anden side. Så der er i den grad også et bevidstgørelsesarbejde her igen, hvor den helt lavpraktiske arbejdsopgave er et anker i den bevidstgørelsesproces. Men det betyder også, at de er på arbejde, når de er her” (Afdelingsleder).

Citatet illustrerer dels en reproduktion af det *ansvarsregime*, velfærdsstaten abonnerer på, hvor individet selv skal ”gå vejen”, og dels understreges det socialøkonomiske forløb som et arbejde – legitimeret med, at det er måden, hvorpå deres klientidentitet elimineres. For at understrege denne mekanisme er der heller ikke ansat undervisere, men derimod fagprofessionelle til at facilitere den personlige udvikling igennem *træning* i arbejdsopgaverne: ”Og de ansatte vi har her, de har så de mere fag-faglige opgaver, men skal også kunne – gennem den fag-faglige opgave – kunne flytte de her folk” (Afdelingsleder). Der ligger således i en stor del af legitimeringen, at det er *fagprofessionelle*, der faciliterer selve oplæringen og træningen – formentlig for at tage yderligere afstand til den offentlige klientgørelse og samtidig understrege arbejdsopgaven. Klientstatussen elimineres således tilsyneladende gennem arbejde – visiteret eller ej, påbudt eller ej – i den socialøkonomiske diskurs. I den forbindelse er det imidlertid væsentligt at påpege, at der i socialøkonomisk regi skelnes mellem *visiterede* ’medarbejdere’ og *aflønnede* ’ansatte’ – de betragtes altså ikke som medarbejdere på lige fod med en ansat. Man fristes altså til at problematisere medarbejderbetegnelsen som en skueværdi, som udtryk for en ”leg” eller en pseudobetegnelse – en betragtning, som jeg vil komme nærmere ind på i analysen af socialøkonomiens sociale praksis.

Opsamling

Socialøkonomiens overordnede legitimering er som en *arbejdsplads* for ledige, som visiteres af deres kommunale sagsbehandler til trænings- og udviklingsforløb i en forståelse af, at *on-the-job-training* kan generere arbejdsidentiteter og -kompetencer. I den forbindelse lader socialøkonomiens diskursive legitimering til at være rettet mod flere sektorelle ophav, hvorfor man kan tale om netop en *hybridisering* på dette niveau.

I forhold til markedet legitimeres socialøkonomien først og fremmest i kraft af en neoliberal diskurs, hvor *forretningsdrift* og *økonomi* stadfæster arbejdet som *autentisk*. Markedets logikker danner således både afsættet for virksomhedens berettigelse på et konkurrencebaseret marked og agerer samtidig primær *løftestang* for den sociale målsætning. Den sociale målsætning legitimerer sig tilsyneladende i to ophav; den første udspringer af en offentlig workfare- logik, hvor offentligt forsørgede dels ar-

---

bejder for deres ydelse og dels arbejder *for* at blive selvforsøgende og aktivt bidragende til samfundet. Det andet ophav udspringer af en mere civilsamfundsfunderet logik med altruistiske målsætninger om at skabe værdighed for en udsat gruppe mennesker. Eftersom arbejde fungerer som vej til medborgerskab og social inklusion, legitimerer socialøkonomien sig som *en god sag*, hvor civilsamfundet med betalende deltagelse bidrager til tilvejebringelsen af en samfundsmæssigt legitimerende *medarbejdersgørelse* af en gruppe mennesker, der ellers optræder som *illegitime* klienter.

Socialøkonomiens legitimeringsdiskurser kan derfor ses som udtryk for en *hybridisering*, hvor forretningsdrift kombineres med velfærdsydelser og velgørenhed. Idealtypisk udviser de således grænserne mellem de traditionelle domæner; *opbløder* markedets kyniske logikker, *nuancerer* statens klientgørelse og *understøtter* det hele med civil deltagelse, der har rødder i altruismen. Selvom legitimeringen af socialøkonomien ligger i en afstandtagen til det offentlige, klientgørende system, er kommunens opdrag et elementært aspekt ved socialøkonomiens virke, hvilket rejser spørgsmålet om, hvor autonomt socialøkonomien egentlig kan agere i forhold til kommunen og dens logikker. En nærmere analyse af socialøkonomiens struktureringen og sociale praksis skal sætte disse potentielle konfliktende og *"competing logics"* (Seibel, 2015) under lup for at *"afsløre"* om socialøkonomien *"find symbolic ways of responding that primarily serve legitimation purposes to make them look reputable in the eyes of key players in their field without substantially changing their organizational practice? Or do they find creative solutions that can earnestly satisfy both funders, and controllers and still safeguard the trust of their constituency and users?"* (Henriksen, Smith, & Zimmer, 2015).

Socialøkonomiens praksis og institutionalisering

I det følgende kapitel vil jeg bevæge mig et niveau ned og analysere den sociale praksis på baggrund af mine mange observationer, samtaler og møder i socialøkonomien og i interaktionen med deres respektive samarbejdspartnere. Analysen af praksis skal bidrage med en forståelse af de rammer, socialøkonomien opererer indenfor i forhold til det kommunale opdrag, den faglige træning og forretningsdriften. Analysen skal således bidrage at belyse, hvorvidt de hybridiseringstendenser, der findes i legitimeringsdiskurserne, manifesteres i praksis eller optræder som *latente muligheder*.

Jeg vil fokusere på frontpersonalet og dermed den del af socialøkonomien, der forholder sig til de visiterede medarbejdere. Ledelsen, der består af direktør og afdelingsleder, har for så vidt ingen (professionel) kontakt med de visiterede medarbejdere, hvorfor de som udgangspunkt ikke inddrages i analysen af den sociale praksis med mindre interaktion mellem *ansatte*, vurderes relevant for selve tilvejebringelsen af den socialøkonomiske mission. Frontpersonalet, der har den direkte kontakt til de visiterede medarbejdere, bliver afsnittets primære fokus, fordi de *faciliterer* socialøkonomiens forløb for de visiterede medarbejdere.

Strukturering af socialøkonomien som forretning, arbejdsplads og socialt tilbud

Hvor legitimeringsdiskurserne for socialøkonomien hovedsageligt udspringer af og centrerer sig omkring det forretningsmæssige entreprenørskab og arbejdsmarkedsinspirationen, centrerer den sociale praksis sig i høj grad omkring det kommunale opdrag, der følger med de visiterede medarbejdere. Her er *arbejdet* som sagt udgangspunktet, og de visiterede medarbejdere er tilknyttet socialøkonomien *via* deres arbejde i forretningen. Der er hverken sideløbende undervisning eller behandling, som der ellers har været tradition for i daghøjskolerne - det er *igennem* arbejdet, at den øvrige indsats forventes faciliteret efter en *job first*-tankegang. Funktionerne i socialøkonomiens frontarbejde er således fordelt på to overordnede områder; det *sociale arbejde*

---

på den ene side og *jobtræning* og *forretningsdrift* på den anden. Den socialfaglige ansatte er uddannet socialrådgiver med erfaring fra kommunal sagsbehandling, og fagpersonalet er uddannet og har erfaring inden for de respektive forretningsformer, de skal drive i socialøkonomien. Socialøkonomiens praksis lader således ikke til at være en *sammensmeltning* af forskellige sektorelle mål, ressourcer og styringsmekanismer. Det lader derimod til, at frontpersonalet er udtryk for en slags *intern differentiering*, hvor henholdsvis kommunalt regi og socialt arbejde på den ene side fortolkes og implementeres af den socialfaglige ansatte, og markeds- og træningsregi på den anden praktiseres af fagpersonalet.

Erving Goffmans scene- og teaterterminologi (Kristiansen, 2005) kan bidrage til at nuancere og typologisere de *forskellige* arenaer og logikker, der præger praksis i socialøkonomien – i interaktionsfladerne mellem de visiterede medarbejdere og henholdsvis socialfaglig og fagfaglige.

Socialøkonomien som et teater

Goffman betragter livet som et teater med scener, kulisser og roller, som rammesætter det sociale liv, og som mennesker navigerer ind og ud af (ibid.). Denne analogi giver mening i den socialøkonomiske kontekst af flere årsager; for det første, fordi socialøkonomien netop kan betragtes som en *imiteret* eller forestillet version af noget andet – henholdsvis et jobcenter og en arbejdsplads. Og for det andet i kraft af specialets videnskabsteoretiske udgangspunkt om *positionering*, hvor de visiterede medarbejdere igennem den sociale praksis, interaktionen, tilbydes forskellige subjektpositioner, som de kan indtage på forskellige måder – ligesom roller i et skuespil. I den terminologi kan man sige, at der fremtræder to centrale *scener*, som de visiterede medarbejdere inviteres ind på i deres tilknytning til socialøkonomien; den ene har overvejende en kulisse inspireret af jobcentret og kommunen, og den anden imiterer en ”almindelig” arbejdsplads. Centralt for scenerne er både de mere objektive rammer og de interaktionsflader, der praktiseres. Begge elementer inddrages i det følgende, hvor jeg vil analysere de to scener adskilt for bagefter at sætte dem i relation til hinanden som et helhedsblik på socialøkonomien og den sociale indsats, der ligger her.

Den faglige scene

Som sagt er socialøkonomien bygget op omkring et ideal om at imitere en arbejdsplads med *on-the-job-training* ud fra en præmis om, at arbejdet *er* den sociale indsats. Derfor er de fysiske rammer omkring socialøkonomien opbygget som en producerende, sælgende forretning og *arbejdsplads* med (produktions)medarbejdere og en chef, der skal sikre kvalitet og arbejdsmiljø. Man har arbejdsuniform på, fra man møder, til man går hjem, hvor man deltager i produktions- og servicearbejdet, og der er ingen aktiviteter ud over dem, der direkte relaterer sig til og foregår omkring *arbejdet*.

Arbejdspladsen er inddelt i *teams*, der respektivt tager sig af elementer ved driften. Det vil sige, at visitationerne af medarbejdere målretter sig til bestemte funktioner i virksomheden – det kan være 'rengøring', 'køkken' eller 'træværksted'. Der er således tale om funktioner, som er nødvendige for tilvejebringelsen af de produkter, der sælges til kunder. Teamene er centrale for den strukturering og praksis, der kendetegner *arbejdspladsen* og *træningsforløbet*, fordi de for det første danner afsættet for forretningsdriften, mens også har funktioner af mere social(økonomisk) karakter, som jeg skal gå ind i her.

Teamene og deres funktioner er beskrevet i den 'dokumentation', der er lavet af ledelsen, og som officielt danner afsættet for indsatsen. Teaminddelingen har formelt fem funktioner; *forretningsdrift*, *rekruttering*, *motivation*, *kollegialt fællesskab* og *målrettede træningsforløb*. Det er bemærkelsesværdigt, at alle ord i ovenstående legitimering af teams er hentet fra arbejdsregi (og ikke kommunalt regi). Alligevel er fokus – udover den første, der forholder sig til den konkrete forretningsdrift, i høj grad rettet mod den sociale indsats, selvom begreberne (og legitimeringen?) hentes i andet regi. Dem vil jeg derfor vende mig mod nu, fordi de på den måde balancerer mellem arbejdsplads og socialt projekt og mellem visioner (diskurser) og implementering i praksis.

Rekruttering

Rekrutteringen af de visiterede medarbejdere forventes at starte med teaminddelingen, fordi man på den måde vil sikre, at arbejdsopgaver og personer matcher. Derud-

---

over forventer man, at *motivationen* i den forbindelse kickstartes, fordi de visiterede medarbejdere på den måde kan *vælge* socialøkonomien for dens specifikke opgaver. Det er et interessant ordvalg at tale om 'rekruttering', fordi denne betegnelse leder tankerne hen på virksomheder, der *tiltrækker* bestemte medarbejdere(s kompetencer) efter virksomhedens *behov* (Larsen, Nielsen, & Ørhstrøm, 2016, s. 57). Og selvom man på socialøkonomiens faglige scene forsøger at sætte rammerne for, at de enkelte teams fyldes op efter behov, sker det bare ikke i praksis. Her flyder teamsene ofte sammen, fordi der *generelt* mangler arbejdskraft og kompetencer, hvorfor man accepterer (mere eller mindre) alle visitationer. Selve visitationerne foregår på den socialfaglige scene og vil derfor først berøres eksplicit senere.

Rekrutteringen, der forventes at gå forud for en visitation og *tiltrække medarbejderen* til socialøkonomien, synes primært at optræde som en (legitimerende) skueværdi, fordi det ikke er medarbejderen, der rekrutteres, men medarbejderens *sag* (og *sagsbehandler*). Ideen om at rekruttere til virksomhedens behov søges praktiseret af det faglige personale ved at gøre den socialfaglige ansatte, der varetager visitationerne, opmærksom på kommende rotation (og afsluttede forløb), men visitationerne lever sjældent op til fagpersonalets håb og forventninger – måske på grund af "ansøgningsfeltet" eller måske på grund af sagsbehandlingen i kommunen eller den socialfaglige ansatte. Uanset lader det ikke til, at rekrutteringen til teams går forud for visitationen, hvilket betyder, at medarbejderne først *efter* visitationen tildes et team:

"Opgaven er at finde ind til, hvad den enkelte medarbejder kan lave og finde hans eller hendes kompetencer. Og finde ud af hvad det er... det inderste, kan man sige. (...) Det starter jo lidt ved sagsbehandleren, hvor de vurderer, at vedkommende kunne have noget ud af at komme herved. De har jo mere eller mindre selv været med til at bestemme det. Men det er jo først når de kommer herved og træder ind ad døren, hvor jeg begynder så snart de næsten træder ind, ubevidst, at analysere dem: "hvad er det lige, vi skal finde her? (...) Er det dét værksted?" (Haveleder)

Rekrutteringen er altså sjældent henvendt til medarbejderne, som det gælder for traditionel rekruttering, men til deres sagsbehandlere, som skal se en mening med at

---

visitere. Selvom man derfor godt kan betegne proceduren med teamstruktur og informationer om samme forud for potentielle visitationer som en form for rekruttering, skal man ikke forville sig til at tro, at der af den årsag er tale om en klassisk 'medarbejder-behandling' af de pågældende borgere. Rekruttering i HRM-regi ligger i at "lokke" eller tiltrække potentielle medarbejdere til et bestemt job – både ud fra en logik om at opfylde virksomhedens behov og ud fra en logik om, at medarbejders autonomi og (valg)frihed er et grundvilkår. Derfor falder den såkaldte rekrutteringspraksis til jorden, når det er de kommunale sagsbehandlere, der rekrutteres på medarbejdernes vegne, hvorfor deres position (stadig) kan betegnes som *umyndiggjorte* klienter – også selvom der muligvis er tale om et mere meningsfuldt påbud end de traditionelle aktiveringstilbud.

Det er altså ikke de visiterede medarbejdere selv, der tiltrækkes socialøkonomien i første omgang, selvom en form for rekruttering alligevel kan siges at ske, *efter* de er begyndt i forløbet. Der begynder en team-rekruttering, som placerer den visiterede medarbejder, der i første omgang er en del af socialøkonomien som helhed. Dette aspekt ved rekrutteringens praksis synes at generere en form for kompromis mellem den ikke-eksisterende præ-rekruttering og klassiske medarbejderidealer om at indgyde lyst til arbejde:

"For det første så får du at vide, at du skal komme her, ellers får du ingen kontanthjælp – det er negativt i sig selv. Men når så du kommer ind her og oplever, at du er rigtig meget på lige fod med rigtig mange af dem, der er her. At du bliver taget imod fuldstændig som en ganske almindelig kollega (...) [og] glæden ved at høre til i et arbejdsliv – det er ikke bare noget, man skal, men noget man gør, fordi det faktisk også giver dig en helt masse gode ting (...) [selvom man] sådan set bliver tvunget mere eller mindre, "tilbudt" som man kalder det, at være her for sin kontanthjælp"
(Køkkenchef)

Noget tyder på, at rekrutteringen er et forsøg på den faglige scene på at kompensere for den tvang, der kan ligge mellem den visiterede medarbejder og kommunen. I praksis kommer det bare mere til at optræde som en legitimerende skueværdi, som

---

ikke lader sig føre ud i livet af årsager, jeg vil forsøge at afdække i analysen af den socialfaglige scene.

Når det er sagt, synes rekrutteringspraksissen også at have anden funktion, hvor de visiterede medarbejdere qua en *forestilling* om rekruttering og *valgfrihed* i forhold til teams positioneres som autonome i den forstand, at de ”selv har valgt” eller i hvert fald haft indflydelse på deres tilknytning, hvilket 1) skærper deres forpligtelse og 2) forventeligt har en positiv effekt på deres motivation. Førstnævnte kan betragtes som en magtstruktur, der igennem mekanismer, der ligner skjult, *symbolsk vold* (Järvinen, 2005, s. 362), disciplinerer individet til en bestemt positionering. Sidstnævnte kan optræde som en del af forklaringen på, hvorfor tidligere forskning peger på positive *oplevelser* hos deltagerne i socialøkonomiske virksomheder.

Motivation

Spørgsmålet om *motivation* hos de visiterede medarbejdere fylder meget på denne scene, hvor fagpersonalet til stor frustration oplever højt fravær, som de forventer at kunne nedbringe med en højere motivation. De forventer altså som udgangspunkt ikke, at fraværet primært skyldes private påvirkninger, som ligger udenfor socialøkonomiens indflydelse. En del af den manglende motivation forventes tilsyneladende at findes i den implicite tvang, der ligger mellem kommunen og dens klienter. Dette aspekt forsøges som sagt først og fremmest opblødt med rekruttering og selvvalgte teams og derudover en *realisering af den enkelte medarbejders inderste motivation*:

”At finde lige nøjagtigt det, som kan fænge den enkelte person, så vedkommende bliver glad for at være her. Og kan se et formål med at være her.(...) Det ved vi jo godt lidt på forhånd, (...) hvad værktødet det er, men så prøver vi sådan at finde lettere opgaver for ligesom at spore os ind på, om det lige er det. Det svinger meget. Man kan jo godt have en ide om, hvad man gerne vil, men det er ikke sikkert, det stemmer overens med det, man gerne vil” (Haveleder)

I forlængelse heraf indskrives et motivationselement i forhold til *kollegaskab*, hvor fællesskab og socialt samvær fremhæves og dyrkes som *det at være på en arbejdsplads*. *Personalemøder* optræder i den forbindelse som en motivationsfaktor, hvor fokus er ”*hyggen, kollegaskabet, fællesskabet, rundstykker på bordet og dejlig varm kaffe. Vi skal sidde og sludre og grine lidt, og vi skal også skændes lidt over de ting, vi har glemt at gøre og de ting, vi skal gøre. Jeg tror, det er det her... altså kollegaskab*” (Køkkenchef). Personalemøderne er en arena, hvor de visiterede medarbejdere inviteres til morgenmad og informationsmøde, ligesom der lægges op til, at de kan bidrage med deres ideer og kommentarer til virksomheden. Igen er betegnelsen ’personalemøde’ påfaldende, fordi den ligesom ’rekruttering’ understøtter en arbejdspladsforståelse, der ikke helt måler sig med praksis. Selvom personalemøderne formelt faciliteres af fagpersonalet, der fungerer som de visiterede medarbejders *chefer*, kommer de i praksis ofte til (også) at optræde som en arena, hvor ’mødepligt’ (med implicit trussel om sanktioner) anvendes som styringsmekanisme for at få medarbejderne til at møde op, ligesom dagsordenen ofte bærer præg af de lovmæssige forpligtelser og rettigheder, der følger med deres klientstatus. Styringsmekanismer fra arbejdsmarkedsregi blandes altså med kontrollerende og påbydende styringsmekanismer fra det offentlige. Derfor kan betegnelsen ’personalemøde’ klinge af noget andet, end det egentlig er. Møderne ligner i hvert fald kun på overfladen dem, som de ansatte deltager i som deres personalemøder. Først og fremmest *inviteres* de ansatte – de visiterede påbydes. Derudover ligger personalemøderne for de ansatte i arbejdstiden – de visiterede medarbejdere forventes at møde op uden for arbejdstiden (selvom de skal møde en time efter personalemødets afslutning). Der gælder altså ikke samme logik for de ansattes personalemøder som for de visiteredes såkaldte personalemøder. Dette forhold kan tolkes som en reproduktion af de styringsmekanismer, der er i kommunalt regi, som socialøkonomien forsøger at eliminere ved at *betegne* praksis med begreber fra en anden verden uden at (kunne) benytte denne verdens styringsmekanismer. Dette skal formentlig ikke forstås som en uvilje i socialøkonomien, men som en fastgroet og ubevidst reproduktion af værdier og traditioner, man plejer at forbinde med ”håndteringen” af denne gruppe mennesker (Hustinx & De Waele, 2015). Den hybridisering, som socialøkonomien forsøger at tilskrive sig selv som arbejdsmarkedsambassadør og springbræt ud ad ledigheden for, lader på den måde til at ligge mere latent i praksis. Socialøkonomien *kunne* givetvis arrangere

---

traditionelle personalemøder, men nogle internaliserede *bias* reproducerer tilsyneladende traditionel kommunal styring.

I forhold til motivationsarbejdet for selve arbejdsindsatsen fremtræder den *mening*, der genereres indenfor socialøkonomien som producerende forretning, afgørende:

”Jeg tror egentlig ikke nødvendigvis, at det skal være mad, men jeg tror, det er vigtigt, at det giver mening. Det her på cafeen, synes jeg, giver meget mening, fordi her kan du lynhurtigt blive dygtig til noget. Du kan lynhurtigt servere en ret for en kunde, som du selv har lavet (Køkkenchef)

Citatet illustrerer et motivationsaspekt og en praksis, der har rødder i den forretningsmæssige legitimering af socialøkonomien, hvilket leder videre til det sidste parameter i argumentationen for at skabe teams og kulissen på den faglige scene; de *måltrettede træningsforløb*.

Træningsforløb

Igennem træningsforløbene stadfæster den faglige praksis tilsyneladende den legitimering, der er i selve *arbejdet* - de visiterede borgere som *medarbejdere*.

”Jamen jeg synes jo, at vores er mere tæt på et rigtigt arbejde – det vi laver, det er jo ikke noget, man skal være på kontanthjælp for at gøre. De ting, de laver, dem, der er her i forløb, det er jo de samme ting, som jeg selv laver, hvis de ikke er her. Altså, det de laver, det er, det jeg gør, og det jeg laver, det er det, de gør. Vi ligger så tæt på hinanden” (Køkkenchef)

Citatet illustrerer et ideal om, at de visiterede medarbejdere indgår i virksomheden som *produktionsarbejdere* (Garrow & Hasenfeld, 2014) som en elementær del af deres forløb. Dette ideal kan imidlertid problematiseres som en skueværdi eller endnu en latent *mulighed* i socialøkonomien, som dog sjældent praktiseres. Her karamboleres en travl forretning med et højt fravær og manglende kompetencer, så fagpersonalet ofte kommer til at være primusmotor på hele produktionen, og de visiterede

---

medarbejdere indtræder i driften som *stik-i-rend-personale*, der løser forhåndenværende opgaver for fagpersonalet, som for eksempel at skylle salat og hente tomater i kælderen:

Køkkenchefen står i køkkenet og medarbejderne kommer småløbende forbi mig på vej i kælderen efter råvarer. Jeg går ind i køkkenet for at tilbyde min hjælp. Det er de to ansatte personaler, der laver størstedelen af maden og tager imod bestillinger fra kunderne. Medarbejderne sørger for at de har fyldt op af de ting, de skal bruge. De render i kælderen, skyller salat og skærer tomater. Nogle af dem serverer også de retter, fagpersonalet har lavet. Jeg sidder i sofaen igen. Både medarbejdere og ansatte henvender sig, når de går forbi. Køkkenchefen er på vej ud og ryge. Jeg går med for at spørge, hvordan det står til. Hun fortæller, at hun ikke har haft tid til at spørge nogen, hvordan de har det de sidste uger, fordi der har været så travlt i caféen. Hun fortæller desuden at flere af medarbejderne, er brudt sammen i gråd på deres vagter, fordi de havde for travlt til at kunne klare presset. Køkkenchefen synes, hun forsømmer sin forpligtelse overfor medarbejderne uden omsorg og vejledning (Feltnoter)

Når de visiterede medarbejdere formentlig ikke har kompetencerne til at varetage de pågældende ansvar efter 'almindelige' forskrifter, træder det ansatte personale til og overtage udførelsen – både for at undgå mentale sammenbrud og kundeklager, både ud fra et omsorgsaspekt og ud fra et forretningsaspekt. Alt andet lige er det paradoksalt, at den legitimering, der ligger i at lade de visiterede medarbejdere *arbejde* for at opbygge deres kompetencer, ikke praktiseres i socialøkonomien, når der er travlt; altså når selve forretningen kører.

Den manglende ansvarsoverdragelse kan imidlertid ikke (udelukkende) tilskrives travlhed; der er nemlig også opgaver, som de visiterede medarbejdere officielt ikke *må* varetage. Det drejer sig især om *penge*. Kasselukningen, der foregår hver aften, må ikke udføres af de visiterede medarbejdere, men udelukkende af det ansatte personale. Forklaringen herpå er, at der sker for mange fejl i indbetalingen til banken,

---

når de visiterede medarbejdere udfylder papirerne - min oplevelse er bare, at der også sker fejl for det ansatte personale, og at det er et spørgsmål om oplæring. Her indtræder således et centralt spørgsmål ved socialøkonomiens praksis som 'træningsfacilitet'. Der er nemlig en tendens til, at de visiterede medarbejdere ofte enten udfører meningsløst arbejde (uden kunder) eller i socialøkonomiens logik betydningsløse opgaver (for det ansatte personale), og når de endelig udfører det meningsfulde arbejde, står de ofte på egne ben, fordi det ansatte personale er (nødsaget til at være) engageret i andet arbejde på grund af travlhed – de har således ikke tid til at supervisere eller støtte de visiterede medarbejdere, som sjældent har de personlige og faglige kompetencer, der skal til for at varetage opgaven med succes. De kommer derfor ikke til at opleve det udviklende og motiverende flow, der balancerer mellem udvikling og autopilot. Selve udviklingspotentiallet, der skulle række *udover* socialøkonomiens "beskyttede" sfære lader således (også) til at optræde som en latent mulighed i socialøkonomien, fordi udviklingsarbejdet og produktionen tilsyneladende ikke kan praktiseres sideløbende, fordi fagpersonalet, der skal facilitere udviklingen, er fuldt beskæftiget med produktion selv. Det betyder vel at mærke, at forretningen kører rundt, men at den socialfaglige indsats på denne scene træder i baggrunden herfor.

Inspirationen fra arbejdsmarkedet

De målrettede teaminddelte træningsforløb kan skabe grobund for en *holistisk* fagprofil hos de visiterede medarbejdere efter endt forløb, så de opbygger en reel erfaring. Det betyder også, at der i forhold til sagsbehandlerne skulle være et argument for at forlænge de korte 13 ugers forløb til flere forløb, såfremt man skiftede team. På den måde kunne man udvikle og træne de visiterede medarbejdere i længere tid, hvorfor man kunne forvente større chance for succes og en bredere "medarbejderprofil" til efterfølgende jobsøgning, fordi deres træning var mere komplet. Teamstrukturens formål kan altså ses som et forsøg på at give de visiterede medarbejdere en holistisk oplæring i en café for at øge deres employability. Det er dog ikke min oplevelse, at teamstrukturen har ændret jobcentrets perception af socialøkonomien, hvorfor man fristes til at konkludere, at den faglige scene og jobcentret er relativt langt fra hinanden – mål- og værdimæssigt:

”Det er det der samarbejde mellem os og kommunen; hvad er det lige nøjagtig vi fokuserer på, for det er helt klart og tydeligt ikke de samme ting. Og hvorfor er det ikke det? Og hvorfor er det, vi tror på hver især, at det vi gør, er det rigtige, for der er ingen tvivl om, at jeg er jo helt overbevist om, at det vi gør, er det rigtige, men det er de helt sikkert også. Hvordan kan vi mødes omkring det her?”
(Køkkenchef)

Der er således en tendens til, at det kommunale opdrag (som det ser ud i dag) adskiller sig fra fagpersonalets visioner for socialøkonomien, hvor arbejdsstræning og et efterfølgende arbejdsliv er *meningsfuldt*. Fagpersonalets praksis kan tolkes som en afstandtagen til det kommunale, som de forsøger at dæmme op for ved blandt andet et alternativt sprogbrug, der hentes i deres verden – arbejdslivet – og desuden praksisformer hentet samme sted. Ikke desto mindre er det kommunale opdrag en essentiel del af socialøkonomien, og hvor fagpersonalet er ansat til at facilitere forretning og arbejdsstræning, har socialøkonomien ansat en socialrådgiver – den socialfaglige ansatte – til at varetage den daglige kontakt med kommunen, så de dels bibeholder opgaven og dels får det bedst mulige afsæt for *samarbejde*. Hendes funktion udspiller sig på den socialfaglige scene, som jeg vil vende min opmærksomhed mod nu.

Den socialfaglige scene

Den socialfaglige ansattes funktion i socialøkonomien er først og fremmest at agere bindeled til kommunen og de samarbejdspartnere, der er her. I den forbindelse formidler hun kontakten til både de respektive sagsbehandlere og til *virksomhedskonsulenten*, der er kommunens primære ansvarlige for forløbene i socialøkonomien. Derudover er hun socialfaglig ansvarlig for arbejdsgangene i socialøkonomien. Det vil konkret sige, at hendes funktion er at dokumentere de visiterede medarbejders forløb til deres kommunale sagsbehandler, at afholde ’svære samtaler’ med de visiterede medarbejdere og desuden at agere sparringspartner for fagpersonalet i forhold til deres sociale arbejde og de problemstillinger, der opstår i den forbindelse. Karakteristisk for den socialfaglige scene er således:

”Man kan sige at i bund og grund, så står vi i to positioner; vi er kommunens forlængede arm i forhold til, at vi skal løse en opgave – de køber os til at løse en opgave. Men det er jo op til os, hvordan vi vil løse opgaven” (Socialfaglig)

Citatet illustrerer en dobbeltrolle for socialøkonomien, som både skal være *kommunens forlængede arm* og opfylde den sociale mission, der fremskrives som grundlæggende legitimering; *arbejdsmarkedstræning*. Selvom disse ikke nødvendigvis er modstridende opgaver, lader det alligevel til at være tilfældet i socialøkonomien – blandt andet baseret på køkkenchefens udtalelse om konflikt mellem kommunen og socialøkonomien. Dobbeltrollen lader i den forbindelse til at være personificeret eller *funktionsplaceret* i den socialfaglige ansatte, hvilket jeg skal se nærmere på nu.

Den kommunale opgave

Den socialfaglige del af socialøkonomiens praksis udspringer således af den opgave, den kommunale opdragsgiver køber - en opgave, der i høj grad er præget af *dokumentation* og *information*, som de respektive sagsbehandlere skal bruge til den videre sagsbehandling og deres beskæftigelsesindsats:

”I bund og grund, så er min opgave at lave beskrivelser (...), når de har været her i ti uger – få lavet en beskrivelse af deres forløb i forhold til, hvad deres kompetencer er, så de kan komme videre. Om det er i forhold til afklaring, eller det er i forhold til ordinær beskæftigelse. Men i hvert fald afklaring i det hele taget; skal de på rehab-møde i forhold til, hvad der skal ske, eller vurderer vi, de er parate til at varetage en ordinær beskæftigelse. (...) En anden af mine kerneopgaver er jo også kontakten til jobcentret (...) – sørge for, at de hele tiden får svar på deres spørgsmål, sørge for de hele tiden bliver ført ajour i forhold til, er der en, der pludselig ikke er stabil i fremmøde” [og] ”Altså, man kan sige, at hvis jobcentret skal bruge de ordinære virksomheder til det, de bruger os til, så ville de for det første ikke få beskrivelsen.(...) Når jeg laver beskrivelsen, så er den jo mere dybdegående i forhold til, hvad er det, de

---

har lavet sådan helt konkret af opgaver, hvad er det, der er relevant, kan man sige” (Socialfaglig)

Citaterne illustrerer, at den *vare*, kommunen køber af socialøkonomien, er en *professionel beskrivelse* af den visiterede medarbejder, som tilsyneladende dels legitimeres af workfare-logikker, fordi socialøkonomien fungerer som en *arbejdsplads* og dels i kraft af den socialfaglige ansattes professionelle baggrund, der kvalificerer beskrivelserne til at indgå direkte i den kommunale sagsbehandling.

Jeg deltager i et netværksmøde mellem kommunens *virksomhedscentre*. Socialøkonomien er den eneste socialøkonomiske virksomhed. De andre er ordinære virksomheder med funktion som *virksomhedscenter*, hvor der er en ansat, som også har funktion af at være *mentor*, og som har hovedansvaret i virksomheden for kontakten til kommunen i forhold til de praktikanter, de visiterer dertil. Dagsordenen er - foruden erfaringsudveksling i forhold til virksomhedspraktikanter – et oplæg fra den kommunale *jobkonsulent*, som fortæller, hvad det vil sige, at være ”borger på jobcentret”, og hvilke funktioner jobcentret ser i virksomhedscentrene. Hun lægger vægt på, at den vigtigste rolle, virksomhedscentrene har i forhold til den kommunale sagsbehandling, er *hverdagsinformationer* om de visiteredes vaner, ressourcer og barrierer. Hendes illustrative eksempel er borgernes *rygning*, som en indikator på deres økonomiske prioriteringer. Jeg spørger hende ind til den konflikt, dét kan være for virksomhedscentrenes relations- og tillidsarbejde, hvortil hun svarer: ”*Hvem er det, der betaler jeres løn?*” (Feltnoter)

Eksemplet er en illustration af, hvad beskrivelserne (også) indeholder; ét element ved beskrivelserne fremhæver den socialfaglige ansatte som de visiterede medarbejders *kompetencer*, men det andet aspekt ved beskrivelserne, som kommunen oven i købet fremhæver som vigtigst, er den *hverdagsinformation*, socialøkonomien har adgang til *i kraft* af deres virke som de visiteredes arbejdsplads. Socialøkonomien udfylder på den måde de *videnshuller*, en sagsbehandler ikke får adgang til ved månedlige mø-

---

der, men som socialøkonomiens daglige kontakt med de visiterede medarbejdere danner afsæt for.

Udover beskrivelserne fremhæves også den *løbende* kontakt til jobcentret, som bliver ført *ajour*. Dette sker formelt igennem månedlige skemaer, hvor socialøkonomien dagligt *dokumenterer* fremmøde, generel arbejdsindsats og i visse tilfælde mistanke om lugt og påvirkning af alkohol.

Sofie: *Oplever du, at der er en konflikt mellem den tillid, du gerne vil opbygge til medarbejderen og den spion-funktion, som du kan have for jobcentret?*

Socialfaglig: *Nej, faktisk overhovedet ikke, fordi jeg kunne aldrig drømme om at notere noget, som medarbejderen ikke er informeret om inden” (Socialfaglig)*

Beskrivelserne, dokumentationen og *information* legitimeres altså på den socialfaglige scene som et vilkår og anses ikke som kompromitterende for tillidsrelationerne, så længe de pågældende visiterede medarbejdere er *informerede* om deres ”journals” indhold – ikke at de af den grund kan ændre dem. Den kommunale opgave danner altså et afsæt for indsatsen, som ikke ligner hverken legitimeringsdiskurserne eller praksissen på den faglige scene. Jeg vil i det følgende grave dybere ned i, hvordan den socialfaglige ansatte balancerer mellem disse to (måske modstridende) logikker i tilvejebringelsen af den socialfaglige indsats i socialøkonomien. Undervejs i forløbet smelter det kommunale arbejde og den socialøkonomiske indsats sammen til konkret samarbejde mellem aktører fra kommunen og den socialfaglige ansatte i socialøkonomien. Dette sker i forbindelse med *visitation* og *opfølgning*.

Visitation

Visitationen er udtryk for den officielle *handel*, der foregår mellem kommunen og socialøkonomien, hvor den kommunale sagsbehandler og den socialfaglige ansatte aftaler omstændighederne og *målsætningerne* for et individuelt forløb. Jeg har deltaget i ti visitationssamtaler i løbet af det sidste år og læst samtlige visitationsdoku-

---

menter; følgende afsnit er baseret på disse erfaringer og suppleres med mine observationer i socialøkonomiens dagligdag.

Socialøkonomien har som sagt forsøgt at skabe grobund for en praksis, hvor de visiterede medarbejdere *rekrutteres* til socialøkonomien. Det gør de via en informationsfolder på jobcentret, der informerer om *mulighederne* i socialøkonomien. Folderen kan give klienterne på jobcentret kendskab til socialøkonomiens teams forud for visitationen, hvorfor det ofte ligger i visitationen, hvilket team de ønsker at starte i. Et interessant element ved denne kommunale såkaldte rekruttering betyder, at socialøkonomien ikke ”fyldes” efter, hvor der driftsmæssigt mangler medarbejdere (eller er erfarne medarbejdere, der kan oplære nye), men i højere grad efter hvad de enkelte klienter *har lyst til* og ikke efter de driftsmæssige behov. Selvom det som sagt er hensigten fra den faglige scene, at visitationen skal tage udgangspunkt i en *rekruttering*, konsulteres fagpersonalet kun lejlighedsvist, og de har sjældent indflydelse på, hvorvidt visitationen accepteres eller ej. Tværtimod har fagpersonalet jævnligt indvendinger mod bestemte handicaps, de mener kan kompromittere forretningsdriften, men afgørelsen tages af den socialfaglige, som sjældent tager højde for selve driften:

”Her, der finder vi en opgave, som medarbejderen kan løse. Og det er meget mere individuelt, hvilke opgaver, de varetager, og har vi ikke noget, de kan varetage, så skaber vi den funktion”
(Socialfaglig)

Det betyder i praksis, at mennesker i kørestol eller med andre fysiske handicaps visiteres til socialøkonomien, selvom fagpersonalet gør indvendinger, og driften i et markedsperspektiv kompromitteres. I den forbindelse kan der altså opstå konflikter mellem de opgaver, der påhviler den socialfaglige indsats – og kommunens målsætninger - og den forretningsmæssige drift, fagpersonalet varetager. Her er det imidlertid den socialfaglige ansatte, der har ’det sidste ord’, hvilket øjensynligt bunder i en (lettere skjult) hierarkisk struktur, der overordner hende – og kommunen – i forhold til fagpersonalet og driften.

Følgende eksempel er et uddrag fra en visitationssamtaler, som illustrerer det socialfaglige fokus for disse:

Socialfaglig: ”Ved du hvilket team, du kunne tænke dig at starte i?
Anita: ”Jeg tænker at for produktivitetens skyld, skal det nok være det kreative værksted. Ellers kunne jeg godt tænke mig på at tidspunkt at komme ud i haven eller i træværkstedet.
Socialfaglig: ”Du skal slet ikke tænke på produktiviteten. Den er vi ligeglade med her. For os er det vigtigt, at du bliver glad for at være her og lærer at gå på arbejde, og så er det sådan set bedøvende lige meget, hvor meget du får lavet. (Feltnoter – Biografi Anita)

Eksemplet illustrerer et fokus på den socialfaglige scene, der ikke tager højde for driften, og hvor visitationerne ikke tager udgangspunkt i den specifikke forretningsdrift, men derimod i den mere generelle *arbejdstilknytning*. Den socialfaglige ansatte understreger som regel til møderne, at det er den *personlige udvikling*, der er det primære omdrejningspunkt for deres forløb, og ikke selve oplæringen i konkrete faglige opgaver, som på denne scene nærmere agerer afsæt (eller legitimering?) for at kvalificere en *vurdering* af den visiteredes status og udvikling på personlige parametre; *fremmøde*, *ædruelighed* og *selvværd* og *selvtillid*, der fremstår som de mest almindelige målsætninger og følger de fleste visitationer. Kommunen lader desuden til ofte at visitere borgere til forløb socialøkonomien, som de selv er uafklarede omkring: ”Det er mere sådan noget med: årh, vi ved ikke lige helt...og målet er måske...(...) Hver gang hører jeg sagsbehandleren sige: ”Den her, den er svær”” (Socialfaglig). Citatet indikerer, at der er tale om henvisninger af borgere, man ikke har et legitimt sted at ”gøre af”. Altså borgere, som dels ikke er parate til at indgå i ordinære virksomhedspraktikker, og hvor sagsbehandlerne ofte mangler en status eller ’*beskrivelse*’ af deres (arbejds)situation, som kan agere afsæt for den videre sagsbehandling – socialøkonomiens beskrivelser er således centrale på denne scene og legitimeres formentlig i kraft af offentlige workfare-logikker af den arbejdsindsats, der ligger i socialøkonomien, som kan agere legitimt afsæt for informationerne og som samtidig indebærer en vision om at bringe mennesker i arbejde. Noget tyder altså på, at den kommunale opgave og socialøkonomiens beskrivelser tilsyneladende er baseret på henholdsvis en efterspørgsel og et udbud af en ”*temperaturmåling*” på de visiterede medarbejderes *status quo* i forhold til deres arbejdssituation. Informationerne lader til at være baseret på de *hverdagsinformationer*, som socialøkonomien i

---

kraft af sin position som arbejdsplads kan generere. Selvom det er tilsyneladende er dette konkrete produkt kommunen køber af socialøkonomien, ligger der også mere i forløbet end det – nemlig et krav om *personlig udvikling*. Dette aspekt ligger som sagt både i socialøkonomiens egne legitimeringsdiskurser – betegnet som en udvikling fra klient til medarbejder – men det ligger tilsyneladende også i den kommunale opgave, at socialøkonomien skal nedbryde barrierer og udvide generelle arbejds-kompetencer. Jeg vil vende tilbage til det *konkrete udviklingsarbejde* i næste kapitel om styring og positionering, men for nu fokusere på de rammer, den socialfaglige scene skaber herfor.

Opfølgning og personlig udvikling

Den socialfaglige ansatte praktiserer en *generel* arbejdsstræning, hvor socialøkonomien agerer en slags kuvøse for *normativ medarbejderopførsel*:

”Her, der har vi mere en: ”Nej, hvor er det dejligt, at se dig i dag” også selvom man så har sovet to timer over igen, eller man mødte fuld op igen, eller hvad det end er, så er det bare dejligt at se du kommer her. Og så kan vi tage en snak om bagefter, hvordan kan vi forbedre det fremadrettet (...) Og det oplever jeg altså for medarbejderne, at der er stor forskel for dem. (...) jeg tror på, at det er godt, at man her har fået en god bagage” (Socialfaglig)

Citatet illustrerer en forståelse af socialøkonomien, som en *pseudo-arbejdsplads*, hvor man dels respekterer sociale og personlige problemstillinger som udgangspunkter, men *igennem arbejdet* forsøger at eliminere dem ved at *snakke om, hvordan det kan blive bedre*. I modsætning til den faglige scene, er det altså ikke arbejdsopgaven, der er i centrum, men derimod den *personlige udvikling*, som denne *muliggør*. På denne scene er socialøkonomiens formål således centreret omkring den personlige udvikling, som vel at mærke skal internaliseres i de visiterede medarbejdere og give dem selvtillid:

”Nu sad jeg med en den anden dag; vi skal lave et CV. Og så siger jeg: ”Så skal vi jo have skrevet, hvad du har lavet?” ”Jeg har ikke lavet noget” ”Ej, du må da have været ude i nogle praktikker eller

---

*noget altså, har du haft et arbejde?” ”Nej, jeg har aldrig arbejdet”
”Okay, har du været ude i nogle praktikker?” ”Jamen det har jeg”
”Jamen så har du jo også helt sikkert oparbejdet nogle kompeten-
cer i de praktikker.” ”Har jeg nogle kompetencer?” Og hvor jeg
blev jo helt kold indeni, og tænk sig at sidde og have en oplevelse
af sig selv, at man ingen kompetencer har. (...) det er jo også noget
af det, man virkelig kan i socialøkonomien, når man ser, de har den
her proces om at gøre salatbaren klar, eller man gik ned og fik ser-
veret burgeren eller man fik slebet den der bordskåner – gå ned og
sige: Hold da op, jeg så det der. Det var virkelig flot. (...), også
selvom det ikke er det mest perfekte (Socialfaglig)*

Opgaven er altså det, der gør, at socialøkonomien kan legitimere deres sociale arbej-
de, hvor de iklæder de visiterede medarbejdere selvtillid og forsøger at give dem en
tro på, at de kan arbejde. Opgaven må i denne optik således suppleres med en social
indsats:

*”Så opgaven bliver sekundær, og så er det egentlig ligegyldigt, om
man står og bager brød eller man går ude i haven og kratte
ukrudt, fordi man får en fællesskabsfølelse med dem, man er i team
med” (Socialfaglig)*

Det er altså ikke selve opgaven og den konkrete arbejdserfaring, der er omdrejnings-
punktet på denne scene, men derimod en mere *generel* opdragelse til arbejde:

*”Opgaven kontra opdragelsen (...) går hånd i hanke, for der ligger
opdragelse i at møde ind til tiden, der ligger opdragelse i at sørge
for, at kunden får en ordentlig burger, og hvordan man taler til folk
og sådan noget, så opgaven hænger jo sammen med opdragelsen”
(Socialfaglig)*

Citatet illustrerer en forståelse af opgaven som afsættet for opdragelsen,
hvilket optræder implicit i forholdet mellem kommunen og socialfaglig an-
sat; til opfølgningssamtaler italesættes arbejdsopgaverne nemlig ikke som
relevante i sig selv – i forhold til for eksempel at søge arbejde eller praktik,

---

men derimod som en indikator på deres generelle arbejdsindstilling og status. Dette skal jeg vende tilbage til i næste kapitel. Selvom den socialfaglige ansatte funktion i forlængelse af denne analyse kan betragtes udelukkende som en forlængelse af den kommunale sagsbehandling, er der alligevel element ved hendes arbejde, der adskiller sig og som udspringer af en mere *civil servant-logik*, hvor omsorg og tillid spiller en afgørende rolle.

Omsorg og tillid

Den socialfaglige ansatte anser en væsentlig del af sin funktion som omsorgsgiver og tillidsskaber for de visiterede medarbejdere. Hun supplerer deres kommunale klientidentiteter med en mere *nærværende* kontakt:

”Når de er ved os, så har de kontakten til mig. Selvfølgelig kommer deres sagsbehandler og holder en samtale engang imellem, men de ser ikke deres sagsbehandler som den vigtige brik, de har været indtil. Fordi at de ved, jeg kan det samme; jeg kan vejlede dem, jeg kan rådgive dem i forhold til det juridiske, men sørme også i forhold til, hvad sagsbehandler mener, de skal opnå med det her forløb. (...) sagsbehandlere bliver sådan lidt undefinerbare; det bliver sådan lidt fluffy på en eller anden måde, hvorimod når jeg sætter mig ned og tager en snak med dem om, hvorfor det nu er vigtigt, at du skal til lægen, for at din sagsbehandler kan indhente det her. (...) folk skal forstå, hvad det er, de går igennem, fordi (...) vi skal lægge ansvaret tilbage til medarbejderen, og det mener jeg ikke altid, sagsbehandler gør, og de kan det måske heller ikke, fordi de sidder i en myndighedsfunktion. Jeg har ikke den samme myndighedsfunktion (...) jeg tror også, at hvis vi skal have folk til at komme her og tro på, at det giver mening, så er det på baggrund af tillid og tiden; at de føler, at man ikke bare er et nummer i køen. Her kan man komme og spørge om det, man har behov for”
(Socialfaglig).

For det første betyder det altså, at den socialfaglige scene i socialøkonomien forsøges praktiseret som kommunens *forlængede arm* i bogstavelig forstand— de *udvider* sagsbehandlerens rækkevidde i forhold til deres borgere. Ligesom de udvider den visiterede medarbejders indsigt i sin egen sagsbehandling. Dette kan altså godt minde om et aktivistisk element, der demokratisk giver de pågældende borgere mulighed for at forstå og navigere i egen situation og eget liv. Det betyder imidlertid ikke, at den enkelte borger får *autonomi* til at *bestemme* over sin egen situation – aktionen begrænser sig altså til indsigt og forståelse. Den socialfaglige scene i socialøkonomien kan således ses som et forsøg på at indgyde forståelse og *mening* (og dermed en form for autonomi) ind i et domæne, der ellers ikke er karakteriseret som sådan. Den socialfaglige ansatte optræder som en sideløbende *samtalepartner* for både fagpersonale og visiterede medarbejdere. Hun håndterer de mere følsomme og ikke-faglige aspekter ved forløbene, hvilket er indlagt i socialøkonomiens praksis som et vigtigt element i den sociale indsats.

”De [visiterede medarbejdere] kan gå direkte til hende [socialfaglig], hvis der er noget, de vil snakke om eller har problemer”
(Afdelingsleder). ”[Hun] er jo rigtig god til det der sociale. Jeg fornemmer, at hun er rigtig god til at få dem til at snakke, når de er oppe ved hende. Og få dem overbevist om, at de skal nogle ting
(Haveleder).

Det ligger altså i udgangspunktet på denne scene, at forholde sig til de psykosociale faktorer ved socialøkonomiens deltagere, hvilket der ikke er indlagt tid og rum til på den faglige scene. Det betyder, at selvom socialøkonomiens hegemoniske legitimering ligger i at ”gøre” arbejdsplads og generere arbejdsidentiteter, så åbner den socialfaglige scene op for en mere traditionel ”behandling” af sårbare mennesker – hvor (en del af) recepten ganske vidst lyder på arbejde og kollegaskab, men hvor opgaven bliver sekundær i forhold til det menneskelige aspekt, der ligger imellem arbejdet og den kommunale sagsbehandling. Dette aspekt vil jeg vende tilbage i næste kapitel, hvor de relationer, der opstår mellem socialøkonomiens aktører analyseres eksplicit.

Lost in translation - samspillet mellem den faglige og den sociale indsats

Mellem tillid, omsorg og kontrol

Der ligger altså en dobbeltrolle i socialøkonomien, hvor de dels agerer *kommunens forlængede arm* (og øjne og ører) og dels er deres egen (aktivistiske?) *samfunds- og markedsaktør*. Denne dobbeltrolle personificeres i den socialfaglige ansattes funktion. Hun optræder både som mediatør for og til kommunen, men samtidig som socialfagligt ansvarlig for tilvejebringelsen af den sociale indsats i socialøkonomien. Hun er supervisor for det faglige frontpersonale, hvor de ”får luft” og vejledning i forhold til socialfaglige aspekter ved deres arbejde. Det betyder, at hun optræder på begge scener - med de visiterede medarbejderes arbejde i socialøkonomien som gensidigt omdrejningspunkt. Det vil sige, at social handlen, der udspiller sig på den ene scene, oversættes og kontekstualiseres på den anden *igennem* den socialfaglige ansatte. Her fremstår den måske mest centrale konflikt i socialøkonomiens praksis, hvor adfærd eller samtaler i køkkenet ændrer karakter og betydning, når det oversættes til den socialfaglige scene:

”Jeg havde fortalt til socialfaglig ansat, at [en visiteret medarbejder] var meget bekymret for om sin mand kunne blive ved med at holde hende ud, fordi hun var så syg og kørte ud og ind ad det her system, og hun aldrig kom videre med sit liv – om han orkede det, var hun bekymret for. Og det blev så smidt i hovedet på hende, da hun var til møde med sagsbehandler, fordi så havde vores socialfaglige jo beskrevet det, sendt det videre til hendes sagsbehandler, og så var hendes mand jo med til det her sagsbehandlingsmøde, og så blev det jo selvfølgelig: ”Ja, jeg kan jo forstå, du er meget bekymret for det, for det har din arbejdsplads i socialøkonomien jo selvfølgelig fortalt”, og det var jo så mig, for det var jo i al fortrolighed, hun havde fortalt mig det. Og hun er jo ikke uden ærmer, så hun kom jo direkte ned, og der sad jeg jo, og så fik jeg bare smidt

---

den i hovedet, at "det havde jeg jo fortalt dig, fordi jeg stolede på dig" (Køkkenchef)

Det vil sige, at hvad der i den ene kontekst betragtes som fortrolighed og privat og personlig snak mellem kollegaer, i en anden kontekst tillægges betydning i forhold til en *helhedsorienteret sagsbehandling* (Harder & Nissen, 2011), hvilket tilsyneladende reflekteres tilbage til den første scene som *bedrag*. Dette illustrerer en væsentlig problematik ved hybridiseringen, hvor ét domænes logikker og idealer sammenblandet med et andet får en helt anden betydning. I et magtperspektiv kan socialøkonomiens virke for kommunen betyde, at de (utilsigtet?) bliver medium for en *panoptikon*-lignende *allestedsværende overvågning* for kommunen, der under dække af *dagligdagens personlige fortrolighed mellem kollegaer* giver indsigt i (mere eller mindre) alle aspekter af de visiterede medarbejders liv. Overvågning og kontrol, der principielt kan forsvares og *forklares* i en offentlig optik med omsorgs- og workfareterminologier, optræder som magtfulde og undertrykkende mekanismer i et demokratisk arbejdsregi. Når de to blandes sammen opstår der således en form for *symbolsk vold*, hvor aktørerne ikke er opmærksomme på de respektive felters divergerende perceptioner af bestemt adfærd, fordi de *oprindelige* logikker er internaliseret i dem. Det vil sige, at de visiterede medarbejdere "*ved jo godt, at jeg skal føre protokol*" (Socialfaglig), mens de formentlig ikke forventer, at deres faglige chef fører deres udsagn til protokol. *Tillid*, der pointeres som socialøkonomiens hjørnesteen og adgang til dét sociale arbejde, der adskiller sig fra kommunens kontrol, kan således komme til at optræde som et luftkastel, der braser sammen, når det sættes ind i den socialfaglige kontekst.

Når 'rekruttering' bliver til 'visitation' og 'visitation' bliver til 'beskæftigelse'

Denne konflikt i socialøkonomiens hybriditet er karakteristisk for praksis, hvor begreber og praktikker figurerer på tværs af idealtypiske sektors logikker. Det gælder eksempelvis også for *rekrutteringen af visiterede medarbejdere* – en betegnelse som både henviser til arbejdsregi med 'rekruttering' og til kommunalt regi med 'visiterede'. Der er således formelt set tale om samme praksis, men hvor de to grundlæggende forskellige *ophav*, der ligger bag praksissen, blandes sammen i socialøkonomien

---

uden sin egen forståelsesramme. Henholdsvis køkkenchefen og socialfaglig ansat må derfor hente mening i deres *respektive forståelsehorisonter*; henholdsvis arbejdslivet og det offentlige system.

Deres styring af de visiterede medarbejdere indebærer, at fagpersonalet (primært i cafeen) faciliterer en *oplæring*. Køkkenchefen praktiserer sit fag med fokus på at oplære de visiterede medarbejders i samme kompetencer. I praksis viser det sig dog ofte, at selve forretningsdriften – herunder travlhed og konkurrenceevne – skubber oplæringen ud på et sidespor, der underordner selve oplæringen og erstattes af produktionsarbejde *for* fagpersonalet såsom stik-i-rend-ærinder. Selvom en del af forklaringen herpå kan findes i køkkenchefens ”forretnings-habitus”, skal en anden forklaring sandsynligvis findes i, at den forretningsdrift, der er omdrejningspunktet for den faglige scenes *oplæring*, ikke *forstås* eller tillægges samme betydning på den socialfaglige scenes *visitation*, hvor forretningsdriften tilsidesættes til fordel for den *personlige* udvikling. Den faglige indsats *forudsættes* af den socialfaglige visitation, som måske allerede dér ikke stemmer overens.

Når ”ansættelsessamtalen” *faciliteres* af den socialfaglige ansatte og en kommunal sagsbehandler, transformeres den i deres *oversættelse* til en ’visitationssamtale’, hvor klientens krav og rettigheder som *aktivitetsparat borger* understreges og dokumenteres, lige produktionen træder i baggrunden og bliver sekundær i forhold til *personlig* udvikling og afklaring. Rekrutteringen kommer således til at optræde som en *bagvedliggende* legitimering af den magt, der ligger i visitationen. Arbejdsmarkedstermerne lader således til ”sløre” for, at medarbejderne ikke har større autonomi end sædvanligt i kommunalt regi, men hverken de selv, sagsbehandlere eller socialøkonomien anser magtmekanismen som sådan, fordi medarbejderen *officielt* blev rekrutteret – velinformeret og kontraktligt, ligesom de officielt indgår i socialøkonomien som *medarbejdere*. Den magt, der udspiller sig her i selve rekrutteringen/visitationen, kan således også betegnes som en skjult symbolsk vold efter et workfare-påbud om, at *det her er et rigtigt arbejde, så det bør du være taknemmelig for*. Derudover vanskeliggøres den faglig mission, fordi *forudsætningerne* tilsyneladende ikke stemmer overens.

Når 'MUS' bliver til 'opfølgningssamtale'

Mellem de to scener optræder et andet centralt element ved socialøkonomiens praksis; '*udviklingssamtaler*'. Disse er egentlig *opfundet* på den socialfaglige scene som et redskab til at *dokumentere*, hvorvidt de visiterede medarbejdere *udvikler sig* på udvalgte parametre. De skal imidlertid *udspille* sig på den faglige scene efter en ideologi om, at det er *arbejdet*, der er omdrejningspunktet. Fagpersonalet forventes at afsætte tid og sted til et månedligt møde med den enkelte visiterede medarbejder, og de udtrykker begejstring for løbende samtaler med de visiterede medarbejdere og fremhæver som forventede udfald, at medarbejdernes motivation og fremmøde vil stige, og deres faglige fokus skærpes ved teamskifte eller præcisering af opgaver. Samtalerne finder imidlertid (meget sjældent) sted - til stor frustration for alle ansatte i socialøkonomien dels fordi den socialfaglige ansatte har brug for dokumentationen til kommunen, og dels fordi der er en udbredt holdning til, at de vil have en positiv effekt. Foruden de intra-organisatoriske elementer, der kan spille ind, synes der at fremstå en *hybridrelateret* problematik, hvor fagpersonalet ikke forstår præmissen for den *dokumentation*, de skal munde ud i. I deres (idealtypiske) verden optræder MUS (medarbejderudviklingssamtaler) som arenaer for faglig sparring, udvikling og fokus på *arbejdsopgaverne*. Den perception stemmer ikke overens med en *opfølgningssamtale*. Der fremskrives således eksempler på, at socialøkonomiens hybridisering forårsager "oversættelsesproblemer", som efterlader indsatsen i ingenmandsland. Man fristes derfor også til at stille spørgsmålstejn ved indsatsens effekt for de visiterede medarbejdere, der på sin vis kan siges at "falde imellem socialøkonomiens stole" i en funktionsfokuseret praksis, der ikke formår at bygge en reel bro, men begrænses til at være sideløbende praksisser, der i bedste fald *ikke* eliminerer hinanden og i værste fald stiller hinanden *skakmat*.

Træning... til hvad?

Maren er blevet en regulær medarbejder i cafeen. Hun kan drive størstedelen af den daglige forretning selv, men mangler oplæring i kasseapparatet og i at bestille varer, så hovedsageligt det administrative. De aspekter er hun ikke blevet præsenteret for, fordi det tilsyneladende ikke skal være en del af forløbet i socialøkonomien. Det vurderes af socialfaglig, at "*vi ikke kan gøre mere for hende* –

---

hun er afklaret og skal i ordinær beskæftigelse". Køkkenchefen er ikke helt enig. Hun har læst Maren's afsluttende *beskrivelse*, og er ikke enig med socialfaglig i at hun er klar til ordinær beskæftigelse; *"hun har stadig meget at lære, men bliver mere og mere ansvarsbevidst og –opfyldende"*. Den seneste måned har hun sideløbende med en fortsat forbedring af hendes arbejde i socialøkonomien været meget motiveret for at søge ordinære stillinger. Hun har lavet en ansøgning målrettet køkkener med afsæt i hendes erfaring fra cafeen og en anbefaling fra køkkenchefen. Hun afsøger desuden muligheder for 'voksenlære' som køkkenassistent. Hun er rigtig glad for at være i socialøkonomien og ønsker ikke at stoppe, før hun har noget andet på hænderne. Hun er også uundværlig i socialøkonomien, hvor hun har næsten 100 % fremmøde, effektivitet varetager en stor del af nye medarbejderes oplæring. Hun tager ofte ekstra timer for at hjælpe til, arbejder ofte aften og weekend og fungerer som et socialt omdrejningspunkt på cafeen. Hendes forløb afsluttes i socialøkonomien, fordi hun skal i 'ordinær praktik' i et lille lokalt cafeteria med to ansatte. I dag – ca. Fire måneder efter hun stoppede i socialøkonomien, havde tre måneders praktik i cafeteriaet, er hun hjemme at gå, mens hun venter på et job.... (Feltnoter – biografi Maren)

Eksemplet indikerer, at broen imellem den faglige oplæring og den kommunale perception af denne efterlader medarbejderen dér, hvor hun startede. I forlængelse af dét må man stille spørgsmålet – hvad er så den egentlig *indsats* i socialøkonomien? Her synes *træning* at agere fællesnævner; både på diskursivt legitimeringsniveau og for de to praktiske scener. Der synes dog imidlertid at fremstå en fundamental forskel i, hvad man prøver at træne de visiterede medarbejdere til; på den faglige scene optræder selve arbejdsopgaverne og den mere fagspecifikke *oplæring* som central. På den socialfaglige scene er det øjensynligt mere en *generel arbejdsidentitet*, de forsøges trænet til, hvor de specifikke opgaver træder i baggrunden. Der fremstår en faldgrube imellem de to sceners forståelse af træning, som betyder, at når den faglige scenes træning *oversættes* til den socialfaglige scene, transformeres den til en slags *temperaturmåling*, et øjebliksbillede af de visiterede medarbejderes arbejdsstatus, og social-

---

økonomiens information og interne sagsbehandling fungerer således som et led i tilvejebringelsen af den *kommunale* indsats. I kraft af det forhold lader den socialfaglige ansattes funktion til at være netop dét element, der giver socialøkonomien opgaven fra kommunen - ydelsen og visitationerne til socialøkonomien kommer, fordi de i kraft af den socialfaglige indsats bidrager direkte til den kommunale sagsbehandling med *hverdagsinformation* og *beskrivelser*, som ikke ligger inden for de kommunale mulighedsrammer. Den *sideløbende* fagspecifikke træning og oplæring kan i det lys tolkes som *kommunens* legitimering for informationerne i kraft af *workfare-logikker* ligesom arbejdet giver et konkret holdepunkt for den socialfaglige indsats som en generel personlig udvikling.

”Temperaturmålingen” fra socialøkonomien giver således de kommunale sagsbehandlere et kvalificeret indtryk af deres klienters hverdagsliv, arbejdsevne og -kompetencer, hvilket kan bidrage frugtbart til den videre *kommunale* beskæftigelsesindsats – efterladende socialøkonomien som et skridt på vejen. Det forklarer socialøkonomiens legitimering i en kommunal kontekst, hvor pengene skal give afkast, men i forhold til socialøkonomiens egen legitimering, der tager udgangspunkt i en *on-the-job-training* kommer mulighederne til at ligge mere latente, fordi de visiterede medarbejdere *ikke* hjælpes videre i job, men ”sendes” retur til kommunen. Socialøkonomiens praksis udmønter sig således i højere grad som *vidensbank* for kommunen end som aktør *for* udsatte menneskers vej til arbejde. Dette skyldes tilsyneladende det forhold, at de to dominerende logikker, der præger socialøkonomiens scener eller praktikker, ikke hybridiserer, men fungerer sideløbende, og desuden at kommunens logikker har hierarkisk forrang. Socialøkonomiens egentlige træningsarbejde samt de konkrete jobmuligheder, dét forventes at kunne generere, overføres ikke til kommunens logik. Det tegner en tendens til, at socialøkonomien reproducerer (en del af) de positioneringsmuligheder, der allerede ligger i kommunen, og således ikke bidrager med *nye* veje til beskæftigelse. Dét skal en analyse af socialøkonomiens ’klient-typer’, *styringsmekanismer* og *positioneringsmuligheder* bidrage til at kaste lys over.

Styringsmekanismer og positionering

Den foreløbige analyse viser, at socialøkonomien *legitimerer* sig som en arbejdsplads for ledige, visiterede borgere fra kommunen, der i socialøkonomisk regi *transformeres* til medarbejdere. I kraft af socialøkonomiens forretningsdrift og omsætning bliver arbejdet *autentisk* og træningen vedkommende for *arbejdsmarkedet*. Socialøkonomien *praktiseres* imidlertid både som en *kommunal opdragstager* og som *arbejdsmarkedets ambassadør* – to funktioner, som tilsyneladende praktiseres adskilt i socialøkonomien ved en *intern differentiering* imellem fagpersonalet og den socialfaglige ansatte. Analysen antyder også, at socialøkonomiens hybriditet begrænser sig til sine legitimeringsmekanismer og ressourcer og ikke gælder den praktiske strukturering – givetvis som et resultat af de forskellige ansattes ”*professionelle habitus*” og socialøkonomiens forskelligrettede funktioner.

Jeg vil i det kommende afsnit runde rammeanalysen af ved at analysere, hvordan bestemte *klienttyper* visiteres til det socialøkonomiske *arbejdsopbud* med krav om en beskæftigelsesrettet indsats, og hvordan disse typer *styres* og *positioneres* i socialøkonomien – om socialøkonomien genererer *innovative* løsninger på fastgroede problemer, eller om de reproducerer kommunale styringsmekanismer og subjekter.

Positionering og styring af bestemte klienttyper

De respektive ansatte i socialøkonomien har tilsyneladende forskellige praktikker og logikker som afsæt for deres arbejde i socialøkonomien generelt, men følgende afsnit skal bidrage med en forståelse af, hvordan bestemte klienttyper og –adfærd *influerer* de ansattes styringsmekanismer.

”Og en udeblivelse er en udeblivelse og så er det ligesom op til en selv, om man vil møde op eller ej (...) Men det er mig, der bestemmer, hvornår der skal stå udeblivelse og hvornår der skal stå syg” (Socialfaglig).

Citatet illustrerer en *tolkning* hos det ansatte personale, der bestemmer, hvordan de visiterede medarbejdere styres, så selvom regler kan virke universelle, er der alligevel noget, der tyder på, at adfærd *administreres* forskelligt.

Klienttyper

Analysen tager udgangspunkt i fire forskellige klientkategorier, der er inddelt efter deres *kommunale* klientskaber – altså deres kategorisering i kommunen. Indenfor de forskellige klientkategorier er der altså tale om klienter, der *generelt* kommer til socialøkonomien med samme målsætninger for deres visitationer; det vil sige, at deres sagsbehandlere fremskriver samme udviklingsmål.

Socialøkonomiens indsats i denne case som et arbejdsopbud er legitimeret ved at være en beskæftigelsesindsats, der ikke som arbejdsstilbuddene kan ”begrænse” sig til at være sin egen beskæftigelse; de visiterede medarbejdere skal derfor formelt set *videre*. Selvom denne målsætning gælder for begge filialer i socialøkonomien, er der tilsyneladende stor forskel på, hvilke klienttyper der visiteres til gårdhaven, hvem der visiteres til caféen, og hvilke målsætninger de hver især har:

Jeg har læst samtlige visitationsdokumenter til Caféen. Det gennemgående tema for visitationerne – altså de kommunale sagsbehandlers efterspørgsel – er ”*stabil fremmøde*” og ”*uddannelse på længere sigt*”.

og

Jeg har læst samtlige visitationsdokumenter til Gårdhaven. Det gennemgående tema for visitationerne – altså de kommunale sagsbehandlers efterspørgsel – er ”*afklaring i forhold til arbejdsevne*”.

(Feltnoter)

På baggrund af disse forskellige *visitationer*, deres *forløb* og deres socialøkonomiske *positionering* fremhæver og inddeler jeg klienttyperne i disse fire kategorier forud for analysen; den *unge* og den *latent raske* klient, der begge hovedsageligt visiteres til *caféen* samt den *syge* og den *gamle* klient, der hovedsageligt visiteres til *gårdhaven*. Det er de to førstnævnte typer, der har specialens primære fokus, fordi de bekræfter socialøkonomiens position som *arbejdsopbud*, hvorimod de øvrige to nærmere bidrager som *kontrasterende*. Disse klienttypers forløb i socialøkonomien analyseres i det følgende adskilt for derefter at samle dem i en holistisk forståelse af socialøkonomiens rolle i forbindelse med deres positioneringsmuligheder.

Den unge klient

En anseelig gruppe, der visiteres til socialøkonomien, er *unge* kontanthjælpsmodtagere under 30 år uden uddannelse og erhvervs erfaring (fra andet end visiterede praktikker). Denne gruppe visiteres hovedsageligt til caféen, og visitationerne omhandler som regel *stabilt fremmøde* og *arbejdsidentitet*. Opgaven fra kommunen ligger i at gøre dem 'arbejdsmarkedsparete' ved at *lære dem at gå på arbejde, øge deres arbejdstid og sikre, at de møder op*. Deres visitationer skal altså øjensynligt i høj grad ses i lyset af workfare-logikker, hvor de skal arbejde for deres ydelse og i øvrigt gerne ende på det ordinære arbejdsmarked. Det er især denne gruppe, der stadfæster specialiets case som et *arbejdspåbud*, hvor visitationerne er karakteriseret ved disciplinering og pres:

"Så der er jo også forskel på, hvordan man gør de der ting, og jeg tror bare, man er nødt til i cafeen at gøre det mere struktureret. For det første, så er det unge mennesker, og de skal jo allerhelst i uddannelse. Det er bare sådan, samfundet er strikket sammen. De er nødt til at tage et andet ansvar. I gårdhaven er der mange mennesker, som har været ude og have en tilknytning, så de ved godt, hvad det vil sige at komme på arbejde. Og derfor ser du også langt færre udeblivelser og pjæk i gårdhaven end i caféen. I caféen står der jo de første ti unge mennesker, som aldrig har haft en tilknytning til arbejdsmarkedet – de aner ikke, hvad det vil sige, at gå på arbejde" (Socialfaglig)

Citatet indikerer, at *målsætningen* for denne gruppe afviger fra målene for de mennesker, der *har været* på arbejdsmarkedet. Der er en anden form for opdragelse i at lære, hvad det vil sige at gå på arbejde – hvilket forventeligt praktiseres på socialøkonomiens faglige scene. Det interessante er imidlertid, at det ikke er *arbejde*, der er selve endemålet med forløbet – det er *uddannelse*. Socialfaglig ansat *overtager* i den henseende kommunens målsætninger om uddannelse, selvom det ikke ligger direkte i socialøkonomiens træningsforløb og arbejdsmarkedsinspiration - med mindre man ser forløbet som *generel* træning til at stå op om morgen eller work for welfare. Hvis det er socialøkonomiens målsætning at få de unge i uddannelse, kan man sige, at de

---

kan begrænse sig til meningsfulde forløb, hvor de unge lærer at gå på arbejde og vedholde en indsats, men ikke i et større perspektiv som springbræt til arbejde i eksempelvis en café. Citatet illustrerer desuden, at der er *forskel på fisk*. I socialøkonomisk regi er det altså ikke one size fits all, hvilket indikerer, at der er tale om *situationsbestemte styringsmekanismer*, som desuden bunder i en forventning om (eller erfaring med), at de unge *pjækker* mere end de erfarne;

”Jeg oplever altså, at dem som har de store problematikker, de ringer sgu altid og melder afbud. Det er ikke dem, der bliver væk, det er ikke dem, der har udeblivelserne. (...) Selvfølgelig kan man ikke helt generalisere det, fordi der også er nogle unge mennesker, som har behov for omsorgen – altså selvfølgelig er der det. Men jeg vil vove den påstand, og det er også fordi jeg selv vurderer med min socialfaglighed, at jeg hurtigere giver en sanktionering på cafeen og stiller flere krav og anderledes krav end til gårdhaven. Fordi det er forskellige medarbejdere” (Socialfaglig)

Sammenfattende betyder det, at den socialfaglige udfører en form for *disciplineringsopgave* i forhold til de unge, som generelt har højt fravær og ikke har *de store problematikker* til at ”forsvare” det med. Der er altså en markant afvejning af, hvilke *årsager*, der forårsager hvilke styringsmekanismer:

”I nogle situationer, så virker pisk/gulerod, og det er vi nødt til at have. For det første fordi det er en del af lovgivningen, men for det næste også fordi det er der, hvor vi kan få nogen til at forstå, at det er alvor det her. Det jeg faktisk oplever, det er ikke, at folk udebliver, fordi de ikke kunne ringe. Nej, de udebliver, fordi det er nemt, og man ser ikke helt tilbuddet som et arbejde – altså, for jeg får jo ikke mere i løn-agtigt. Så det er mere, at de skal forstå alvoren omkring det” (Socialfaglig)

Citaterne illustrerer tydeligt det *opdragelseselement*, den socialfaglige ansatte tilskriver disse forløb, hvor det tilsyneladende tillægges *dovenskab*, at de ikke lever op til deres ansvar. Socialfaglig ansat reproducerer således både kommunens målsætninger

---

om uddannelse – igennem disciplinerende arbejde – og de klientpositioner, der ligger i den *unge, dovne klient*, der skal presses og sanktioneres for at vække deres *arbejdsforståelse* og *-moral*.

Køkkenchefen på caféen vægter tilsyneladende ikke klientidentiteter eller – kategorier på samme måde. Hun understreger og fokuserer i højere grad på sin funktion som *arbejdsmarkedsambassadør*: ”Men der hvor vi virkelig kan gøre en forskel, tror jeg, det er blandt andet dem, (...) som finder ud af, at de kan have et arbejde” (Køkkenchef). Citatet illustrerer, at de unge, der ikke har haft et arbejde, men som i socialøkonomien kan finde ud, at de *kan* arbejde, er ”gode match” til socialøkonomien. Det indikerer, at *oplæring* og *træning* er de primære styringsmekanismer i køkkenchefens relation til de visiterede medarbejdere. Hun overlader i øvrigt den mere socialfaglige (eller klientorienterede) del af udviklingsarbejdet til socialfaglig:

Køkkenchefen skelner skarpt imellem den funktion, hun selv udfylder som træningsfacilitator og arbejdsmarkedsambassadør, og den funktion den socialfaglige har. Når en medarbejder udebliver eller har problematikker, der rækker ud over *arbejdet* og *cafédriften*, sættes hun socialfaglig på sagen, og retter sit eget fokus tilbage på drift og oplæring (Feltnoter – observationer i caféen)

Det betyder for den unge gruppe visiterede, at deres primære fokus i deres socialøkonomiske forløb er opdelt i to; dels en konkret *oplæring* og *træning*, hvor de kan finde ud af, at de kan have et arbejde, og dels en *opdragelse*, hvor de lærer at gå på arbejde. Førstnævnte praktiseres på den faglige scene, hvor driften er i centrum, og der skelnes tilsyneladende ikke i oplæringen mellem klienttyper.

På den socialfaglige scene skelnes der derimod mellem klienttyper; her fremtræder de unge klienter som centrale i arbejdspåbuddet. De skal nemlig tilsyneladende presses og sanktioneres til at tage ansvar og endeligt skal de ende i uddannelse – et påbud, der kommer fra kommunalt regi, men tilsyneladende adopteres og reproduceres i socialøkonomien, som på den måde kan siges at reproducere prædefinerede *kommunale* klientpositioner igennem styringsmekanismer, der understreger disse:

Følgende er et eksempel på en opfølgningssamtale mellem en ung klient, hans kommunale sagsbehandler og socialfaglig ansat. Eksemplet illustrerer, hvordan en ung og uerfaren kontanthjælpsmodtager positioneres som *doven*, og hvordan han igennem socialøkonomien disciplineres til at tage ansvar:

Socialfaglig: *Ahmed, ved du godt, hvad vi skal snakke om i dag?*

Ahmed: (Kigger ned i sit skød) *Ja – mit fremmøde*

Socialfaglig: *Det er nemlig rigtigt Ahmed! (Smiler og nikker). Jeg kan se, at du har haft 6 udeblivelser og 8 sygedage sidste måned.*

Socialfaglig: *Jeg snakkede med [din mentor] den anden dag, og han fortæller mig, at du siger til ham, at alt går godt på cafeen. Men det er jo ikke rigtigt Ahmed, og så kan vi jo ikke stole på dig – det kan du godt forstå, ikke?*

A: *Jo*

Sagsbehandler: *Jeg sanktionerer dig 1200 kr. næste måned, Ahmed, og du har mistet 800 i denne måned. Har du slet ikke opdaget det? Du skal have den ros, at du aldrig har klaget over økonomi, uanset hvor meget jeg har sanktioneret dig, så får du det altid til at løbe rundt – det var der mange, der kunne lære noget af.*

Snakken går lidt videre omkring fremmødet. Ahmed fortæller, at han ikke gider arbejde om aftenen, og at han hellere vil arbejde i en tøjbutik.

Sagsbehandler: *Du har for meget fravær, også sygdom, Ahmed. Hvis det ikke bliver bedre, bliver det sådan, at jeg vil til at bede om lægeerklæring. Og så bliver din læge både træt af dig og mig. Det gider vi ikke, vel?*

Ahmed: *Nej*

Sagsbehandler: *Det er vist heller ikke altid, du er lige syg, er det det? (Smiler) Du har nogle gange snydt lidt ikke?*

Både mentor, sagsbehandler og socialfaglig medarbejder griner og joker med pjækkeriet. Ahmed griner med.

Ahmed: *Det er nok rigtigt nok*

Sagsbehandler: *Du skal blive her i cafeen i tre måneder mere, og hvis du viser et godt fremmøde uden sygdom og udeblivelser, så*

---

kan vi i sommerferien kigge på at finde et sted til dig, hvor du har lyst til at være.

Ahmed forlader lokalet og de tre øvrige deltagere evaluerer kort mødet.

Sagsbehandler: *Det er virkelig op ad bakke, når han er ligeglad med at blive sanktioneret. Jeg er bange for at han simpelthen ikke forstår ordet eller begrebet 'konsekvens' – kan I ikke prøve at grave lidt i det, og finde ud af, om han ikke forstår, konsekvenserne af sine handlinger? Han er jo tilsyneladende fuldstændig lige glad med, at vi tager hans penge.* (Feltnoter – biografi Ahmed)

Eksemplet illustrerer et markant fokus på hans *moraliske attitude* omkring arbejdet, hvorimod socialøkonomien som konkret arbejdsplads og hans arbejdsopgaver ikke berøres en eneste gang igennem mødet. Den konkrete arbejdsstræning er således ikke udgangspunktet for hans forløb på den socialfaglige scene, men arbejdet optræder derimod som en indikator for hans *moraliske indstilling*. Arbejdet i socialøkonomien er tilsyneladende *midlet* til at præge denne gruppes *indstilling* til arbejde. på den måde kan man sige, at socialøkonomien ikke genopfinder en positionering eller styringsmekanismer, men viderefører kommunens. Til gengæld fungerer socialøkonomien tilsyneladende som *legitimering* for selve den ”viden”, kommunen anvender til *deres* styring. Man fristes til at tale om *gammel vin på nye flasker...*

Den ”latent raske” klient

En anden væsentlig klienttype, der underbygger casen som socialøkonomisk arbejds-påbud, og som primært caféen udbyder forløb til, er *ynge klienter med uhåndgribelige diagnoser*. Uden at gå ind i en diskussion om diagnoser og patologier vil jeg plædere for, at socialøkonomien, det sociale arbejde og de kommunale sagsbehandlere forholder sig til to forskellige typer ”syge” klienter; den ene type er yngre, syge klienter, som ikke har haft en tilknytning til arbejdsmarkedet og som primært visiteres til caféen. Den anden, som primært visiteres til gårdhaven, er et ældre segment, som *har haft* tilknytning til arbejdsmarkedet. I sondringen mellem disse to grupper, synes det at være af afgørende betydning, at de ældre *med* erhvervs erfaring, ikke skal

---

udsættes for samme *moralske opdragelse* som unge uden, hvis forløb skal fungere som et springbræt ud ad sygdommens lediggang og ind på arbejdsmarkedet:

”Vi har en ung pige hernede, som har rigtig meget social angst, og (...) hun var så blevet placeret ude i køkkenet, fordi der kommer jo ikke andre end os. Og hun møder op og det hele. Så blev hun bedt om at gå ind i cafeen med nogle sildemadder, og hun kigger på mig og siger: ”Det ved jeg ikke om jeg kan”, så siger jeg: ”Er det nemmere for dig, hvis jeg går med?” ”Ja, hvis du går bag ved mig” ”Jamen det gør jeg så”, sagde jeg, og det gjorde jeg. Og hun fik afleveret de her sildemadder – jeg siger dig, det var et held, de ikke røg på jorden. Hun dirrede så meget, og hun løb nærmest ud derfra, (...) og da jeg kommer ud, hun stortuder og hun ryster så meget, at hun kan slet ikke stå på hendes ben. Vi får hende sat på en stol, finder et glas vand, og jeg sætter mig ned på hug foran hende og siger: ”Du er simpelthen det sejeste, jeg nogensinde har mødt” og så stopper hun op, og så siger hun: ”Hvorfor det?” ”Prøv lige at høre her; du vidste på forhånd, at det var bare det sværeste, man kunne bede dig om, men du gjorde det. Og du gjorde det fandeme godt. Du gik ind, du var der, du gik ud igen (...) For mig er det vigtigt, at du gjorde det, og prøv lige at tage det med dig”. Og du skulle se hende; senere gik hun ind igen, og så gjorde hun det faktisk uden at græde. Altså, der skal så lidt anerkendelse til, men det kræver at vi som frontmedarbejdere tør at give os selv, og sige: ”Hold kæft, hvor er du sej” (Socialfaglig)

Citatet illustrerer, at den sociale angst er en sygdom, som socialøkonomien kan forsøge at anerkende eller presse væk, så den ikke længere optræder som en *barriere*, der forhindrer vedkommende i at arbejde for derved at frisætte individet. Denne gruppe kommer således til at optræde som *latent raske*, og socialøkonomiens opgave bliver i den forbindelse at træne deres kompetencer og eliminere *”de barrierer, der forhindrer vedkommende i at realisere sig selv som et frit, myndigt og kompetent samfundsmedlem”* (Villadsen, 2003, s. 194). I udviklingsarbejdet med denne gruppe lægges der vægt på *fastholdelse, motivation og flytning af grænser*:

”Der er så somme tider, hvor man lige er nødt til at fastholde dem i et stykke tid – for eksempel hende den unge pige, der sidder inde i værkstedet – hun er lidt svær. Men det er jo hendes sygdom der gør det – hun har asperger” (Haveleder)

Citatet illustrerer en tilgang til den visiterede medarbejder, hvor hendes sygdom agerer en *barriere*, som socialøkonomien skal forsøge at *fastholde* hende igennem. Dette konkrete arbejde med at fastholde og *udvikle personlige grænser* praktiseres tilsyneladende på den faglige scene, hvor også køkkenchefen stemmer i:

”Vi har jo altså nogle med social angst, der er tjenere, men havde jeg nu holdt fast i ”Nej, det er social angst, så jeg skal gemme dem ude bagved, så de undgår kunder, og de skal aldrig lære at tage telefonen, og jeg skal putte dem helt væk, så de kan blive ved med at have socialangst”- jeg tror, det er lidt sådan. Det er ikke så vigtigt for mig at vide det. Hvis ikke jeg har brug for at vide det, så pyt. Det er ikke så interessant for mig – det er mere interessant, hvad det er for en person, der kommer ind ad døren, og ”hvad kunne du godt tænke dig at lære her”” (Køkkenchef)

Citatet illustrerer både en styringsmekanisme, der lader arbejdet i socialøkonomien eliminere eventuelle sygdomme, men også en tendens hos fagpersonalet til generelt at lægge afstand til de kommunalt prædefinerede klientkategorier:

”Jeg må indrømme, at jeg læser ikke papirerne med mindre, jeg får brug for det. Og jeg vil helst, at de fortæller deres egen historie, end at jeg læser det, sagsbehandleren har skrevet” (Køkkenchef)

og:

”For nok kan man få en beskrivelse, men det er nu engang ikke altid – det er faktisk yderst sjældent - den beskrivelse stemmer overens med virkeligheden” (Haveleder)

Citaterne illustrerer, at fagpersonalet generelt ikke forholder sig til de udviklingsperspektiver, som den kommunale sagsbehandler har udformet, ligesom de ikke nød-

---

vendigvis kender klienttyperne. Derudover lader de til at have et udgangspunkt, der foreskriver *learning by doing* eller job first, så længe visitationerne giver mening i forhold til driften:

”Vi driver en virksomhed, og for at vi kan drive en café, så er der nogle kriterier, der skal opfyldes, og så kan det godt være, at du ikke kan opfylde de kriterier, som vi stiller for, at man kan være her, men så skal man måske overveje, om det er det, man skal. For hvis vi skal prøve at matche den virkelige verden og få det her til at ligne så meget som muligt den virkelige verden, så skal der heller ikke være alt for meget nursing” (Køkkenchef)

Citatet illustrerer et fokus på virksomhedsdriften hos køkkenlederen, som ikke tager direkte højde for de visiterede medarbejderes (problemfyldte) *udgangspunkt*, men derimod på deres erhvervsrettede *potentiale*. Hun praktiserer således en form for *tough love*, hvor klientproblemer søges ignoreret eller elimineret igennem arbejde og dermed optræder som ambassadør for en *alternativ* eller socialøkonomisk særegen tilgang til arbejdsstræning, som tilsyneladende ikke reproducerer kommunale positioneringer, men praktiserer job first.

De unge og de latent raske klienter visiteres som sagt primært til cafeen. De to andre klienttyper, jeg vil fremhæve, visiteres primært til gårdhaven, og har således en anden type forløb – forløb i gårdhaven som bærer mindre grad præg af at være arbejds-påbud. De analyseres derfor ikke så grundigt som de forrige, men fungerer som kontrast hertil.

Den syge klient

En gruppe af socialøkonomiens visitationer udspringer af en kommunal efterspørgsel på beskrivelse og *afklaring* i forhold til arbejdsevner og –udholdenhed. Disse medarbejdere henvises ofte til den socialøkonomiske filial, Gårdhaven, og er ofte ældre mennesker, der har erhvervserfaring fra tidligere jobs:

”Altså her i Gårdhaven er det bare meget ældre mennesker, som har haft tilknytning og som godt ved, hvad det vil sige; de har fået en eller anden skade af en eller anden art, og det kan være alt fra fysisk til psykisk. Det er der ikke forskel på. (...) [Perspektivet] hedder ressourceforløb/fleksjob” (Socialfaglig)

Formålet med deres forløb er tilsyneladende *arbejdsafklaring*. Dette fokus kommer (hovedsageligt) til udtryk på den socialfaglige scene, hvor der afholdes visitation, opfølgningssamtaler og afrapportering. En af de to typer klienter, jeg vil fremhæve, og som hovedsageligt visiteres til Gårdhaven, er den *syge*, hvor en *beskrivelse* til sagsbehandleren tilsyneladende er omdrejningspunktet for forløbene. Det gennemgående tema for visitationerne – altså de kommunale sagsbehandleres efterspørgsel – er *”afklaring i forhold til arbejdssevne”* (Feltnoter – observationer i Gårdhaven).

Karen er et eksempel på en syg klient, der visiteres til socialøkonomien:

Karen er midt i 40’erne. Hun har en mellemlang videregående uddannelse og har haft et arbejde igennem hele sit liv. Hun er blevet mobbet på sin arbejdsplads, og derfor gået helt ned med stress og depression. Hun har gået til psykolog og mindfulness. Socialøkonomien er hendes første visiterede beskæftigelse. Med Karen skal *”der startes fra bunden”*. Hun skal have genopbygget sin selvtillid og lære at gå på arbejde igen – i den rækkefølge. Hun skal skånes fra for meget socialitet og hjælpes til at sige fra.

Opfølgningssamtale (tilstede: Socialfaglig, sagsbehandler, Karen og jeg):

Der er rigtig god stemning til samtalen. Det går godt med Karen. Hun kan lide at være i gårdhaven og har højt fremmøde. Hun melder sig altid syg, når hun ikke kommer, og hendes *”undskyldninger”* accepteres som *”sande”* og legitime.

Socialfaglig: *”Du er jo omstillingsparat, så jeg oplever dig slet ikke som fastlåst, og det er jo en sindssygt god kompetence!”*

Karen opfordres til at tage den med ro og *”mærke efter”*, hvad hun kan holde til. Hun opfordres til at nyde de små sejre og til at hygge sig derhjemme med sine heste og døtre. Hun siger, at hun ofte bli-

---

ver på arbejde en time længere, hvis hun oplever overskud, men opfordres til at tage hjem ”på toppen” for ikke at køre sig selv helt ned. (Feltnoter – biografi Karen)

Eksemplet med Karen illustrerer en helt anden styringsmekanisme og fremgangsmåde end Achmeds. Produktivitet og arbejdsmoral slet ikke berøres i Karens tilfælde – tværtimod opfordres hun til at tage den med ro og prioritere tid og kræfter derhjemme. Denne fremgangsmåde står i kontrast til det påbud og pres, der karakteriserede caféens visiterede medarbejdere – især de unge klienter. Socialøkonomien optræder i denne forbindelse som bindeled mellem sagsbehandler og rehabiliteringsteam, hvor socialøkonomiens beskrivelse er en professionel og legitim ”temperaturmåling” på blandt andre Karens situation. Socialøkonomien tilvejebringer her en service til kommunens *sagsbehandling*, og fungerer således ikke som bindeled mellem klient-systemet og arbejdsmarkedet, men som en forlængelse af klientsystemet. På den måde optræder forløbet i socialøkonomien nærmere en *on-the-job-testing* og ikke den *on-the-job-training*, socialøkonomiske virksomheder generelt tilskrives (Defourny & Nyssens, 2010) og som casen også tilskriver sig i sin legitimering. *Træningen* kommer således hovedsageligt til udtryk i caféen, hvor den *kommunale målsætning* med de pågældende klienter stemmeroverens hermed, og ikke som et socialøkonomisk svar på ledighed generelt.

Den gamle klient

Den sidste klienttype, jeg vil fremhæve og analysere i specialet, er *den gamle klient*. Disse gamle klienter er kendetegnet ved *som regel* at være uddannede og/eller erfarne håndværkere, der er *opbrugte* med livsstilssygdomme og slidgigt, ligesom de som regel er lige omkring de 60 år. Man kan stille spørgsmål ved arbejdsmarkedsperspektivet for en tømrer på 62 år, der har arbejdet fysisk hårdt, fra han var 16, drukket fyraftensøl ligeså længe, og hvis ben er mørkeblå af dårligt blodomløb (Feltnoter – Biografi Karl Ejnar). Han er ikke gammel nok til at gå på efterløn eller pension, og han er ikke syg nok til en førtidspension. Hans *udviklingsperspektiv* beskrives i stedet som *afklaring i forhold til fleksjob* – altså ikke som en indgang til arbejdsmarkedet, men som en *brik i den kommunale sagsbehandling*. Derudover er *fleksjob* ensbetydende med en 5-årig afklaringsperiode på *ressourceforløbsydelse* (Retsinformation,

---

2017), og socialøkonomien er et sted, hvor ressourceforløbet kan udspille sig. Det betyder desuden i praksis, at inden de fem år er gået, vil pensionsalderen i mange tilfælde have indfundet sig. Med andre ord er det svært at få øje på et arbejdsmarkedsperspektiv for disse medarbejders forløb i de socialøkonomiske påbud. Forløbene kan derfor ligne formålsløs ”parkering” i socialøkonomien, fordi der tilsyneladende ikke er plads til dem andre steder i en workfarebaseret velfærdsstat. Sådan opfattes (eller praktiseres) disse forløb imidlertid ikke i socialøkonomien, hvor der indlægges udviklingsperspektiver;

Alkoholmisbrug placeres centralt i (mange af) deres visitationer og forløb i socialøkonomien, hvilket positionerer dem som *alkoholikere*, der må *behandles*, før de kan betragtes som arbejdsparate. Det gælder eksempelvis Anna, der er i starten af 60’erne og psykisk nedslidt efter mange års hårdt arbejde. Hun siger selv, at hun bare venter på sin efterløn om to år, men hendes sagsbehandler har vurderet, at hvis hun kureres for sit alkoholmisbrug, kan hun komme tilbage på det ordinære arbejdsmarked (Feltnoter – Biografi Anna). Følgende er et uddrag fra et personalemøde mellem socialøkonomiens ansatte personale og jeg:

Det frustrerer havelederen, at Anna ikke får lavet mere, og at ”*hun tilsyneladende har mere travlt med at holde øje med de andre medarbejdere end at passe sit eget arbejde*”. Det er tydeligt, at Annas manglende erkendelse af sit alkoholmisbrug frustrerer havelederen: Haveleder: ”*Jeg siger til hende hver morgen, at hun lugter af alkohol, men hun lyver mig bare lige op i hovedet og siger, at hun ikke har drukket, selvom jeg ved, at det har hun – det kan jeg lugte.*” Socialfaglig: ”*Det er som om, hun tror, hun stadig er på arbejdsmarkedet, og at det ikke er hende, der visiteret hertil, men alle de andre. Det er nok også fordi, hun plejer at arbejde med udsatte, og det fortsætter hun så bare med her. Men det er jo hende, der skal hjælpes her, og det vil hun bare ikke erkende*”.

Det bliver beskrevet som meget frustrerende, at Anna ikke *erken-*
der sit alkoholmisbrug og dermed sit behov for hjælp og legitimiteten af hendes ophold i socialøkonomien.

Socialfaglig: ”Det gør mit arbejde meget nemmere, hvis frontmedarbejderne har gødet jorden for en samtale om alkohol, når de kommer op til møde hos mig. Jeg kan jo heller ikke bare sidde og sige, at jeg tror, de drikker for meget, når jeg ikke ser dem hver dem. Men med jeres input omkring det kan jeg sige: ”Ved du hvad, vi observere altså rigtig tit, at du lugter af alkohol”, og på den måde kan vi få snakken i gang om det.”

Mig: ”Men er det ikke rigtig farligt, at begynde at konfrontere medarbejdere med alkoholproblemer for sådan en som havelederen, der jo overhovedet ikke er klædt fagligt på til at tage sig af den slags? Jeg mener, man drikker jo ikke for mange øl, fordi man er tørstig, men som regel fordi man har en kæmpe smertefuld rygsæk, som man forsøger at bedøve. Og vi ved jo ikke, hvad vi åbner op for... og det er vel heller ikke socialøkonomiens opgave?”

Socialfaglig: ”Når alkohol er en del af den samlede problematik omkring medarbejderens manglende tilknytning til arbejdsmarkedet, er det vigtigt, at vi ikke er bange for at tage konfrontationen, og vi SKAL simpelthen beskrive for sagsbehandlerne, hvordan vi oplever deres alkoholmisbrug” (Feltnoter – interne møder)

Der er flere interessante elementer ved eksemplet; for det første kan Anna beteges som en klient, der på mange måder er *håbløs* at få i beskæftigelse. Hun er på vej ud ad den arbejdsdygtige alder, hun venter selv på sin efterløn, og hun kan ikke længere benytte sig af sine oprindelige kompetencer, fordi hun er psykisk nedslidt. Men en meget stram lovgivning omkring førtidspension og en ligesom stram workfare-politik betyder, at hun ikke kan gå hjemme i to år, mens hun venter på sin efterløn. Forløbet i socialøkonomien kan i det lys betragtes som *nødvendigt* for velfærdsstaten. Legitimeringen af sådan et forløb kan imidlertid ikke hentes i socialøkonomiens egne diskurser, hvilket formentligt afstedkommer det *andet element* i Annas eksempel; hendes alkoholforbrug, der i den forbindelse fremstår som en *barriere* for deres arbejds-evner med krav om behandling. Det tredje relevante aspekt ved eksemplet ovenfor er havelederens ambivalens mellem hendes frustration over Annas manglende effektivitet (arbejdsidentitet) og hendes frustration over hendes manglende erkendelse af sit problem og behov for hjælp (klientidentitet). Ambivalensen illustrerer meget godt

---

socialøkonomiens dobbeltrolle og de *konfliktende styringsmekanismer* (Hustinx & De Waele, 2015), hvorigennem man forsøger at fremelske en arbejdsidentitet, mens klientforståelser af eksempelvis alkohol lejlighedsvist møver sig ind og *overruler*. På den måde kommer socialøkonomien til at reproducere en kommunal logik om, at *de ikke drikker, fordi de har problemer, men har problemer fordi de drikker* (Villadsen, 2003). Sidst, men ikke mindst, er det væsentligt i denne sammenhæng at nævne den stærkeste legitimering, og som formentlig er netop dét, der giver socialøkonomien og ikke et misbrugscenter eller en ordinær praktik opgaven med de gamle klienter; disse gamle erfarne medarbejdere udfylder en betydelig funktion i socialøkonomiens drift – ligesom socialøkonomien givetvis spiller en afgørende rolle i deres livs- og selvopfattelser:

Karl Ejnar og Anton – to gamle erfarne tømrer – styrer træværkstedet. De faciliterer oplæring af nye medarbejdere, de designer nye produkter, de køber materialer (som havelederen godkender køb af) og de strukturerer (mere eller mindre) selv deres arbejdstid med pauser og mødetider. De fungerer tilsyneladende i vid udstrækning ikke bare som en forlængelse af havelederens arbejde, men som et *supplement* til hendes arbejde, fordi de netop er eksperter i fagområderne (feltnoter – Gårdhaven).

På den faglige scene optræder de altså tilsyneladende som en (nødvendig?) forlængelse af det ansatte personales funktioner, selvom de vel at mærke ikke er en ”rigtig” løn værd. De er altså en form for produktiv fyld –arbejdskraft foruden hvilken, socialøkonomien vel at mærke ville være betydeligt dårligere bemanded til at varetage og rumme den øvrige sociale indsats og forretningsdrift. Deres forløb i socialøkonomien kan således betragtes dels som en legitim *parkering* (til de kan gå på efterløn eller pension), som legitimeres på den socialfaglige scene, fordi den socialfaglige ansatte løbende forsyner deres sagsbehandlere med beskrivelser (af især deres alkoholforbrug), og dels igennem en workfare-logik, der påbyder og tilbyder ledige et meningsfuldt arbejde, som socialøkonomien er arena for.

Gårdhavens to fremhævede grupper af visitationer adskiller sig fra caféens ved ikke at have et udviklingsperspektiv, der målrettes deres *fremmøde* og *arbejdsidentitet*, for

---

”I gårdhaven er der mange mennesker, som har været ude og have en tilknytning, så de ved godt, hvad det vi sige at komme på arbejde. Og derfor ser du også langt færre udeblivelser og pjæk i gårdhaven end i cafeen” (Socialfaglig). De udsættes på den måde heller ikke så meget for styring i form af *sanktioner*, som de øvrige klienter gør. De får lov at passe deres arbejde (ofte fordi de er bedre til det, end fagpersonalet), men indkaldes med jævne mellemrum til ’behandlingsamtaler’ og ’opfølgning’ på den socialfaglige scene, hvor de *konfronteres* med deres alkoholmisbrug.

Positionering og styring i socialøkonomien

Som den foregående analyse af socialøkonomiens styring og håndtering af de respektive klienttyper viser, optræder socialøkonomiens respektive aktører med forskellige funktioner og forudsætninger og tilsyneladende med samme opdeling, som forrige kapitel illustrerer med en socialfaglig og en faglig *scene* faciliteret af henholdsvis *socialfaglig ansat* og *fagpersonalet*. Ydermere viser analysen, at der er grundlæggende forskel på de visitationer medarbejderne kommer med til de respektive filialer, og at disse kommunalt prædefinerede positioneringer i høj grad videreføres i socialøkonomisk regi. I det følgende vil jeg samle op i forhold til de positioner og *styringsmekanismer*, der praktiseres i socialøkonomien og som hentes fra de forskellige sceners ophav og som øjensynligt influeres af den klienttype, der visiteres.

Der fremstår en række *dualismer* i socialøkonomien, hvor den arbejdsmæssige legitimering og den kommunale opdragsholder tilsyneladende kolliderer med hinandens logikker og styringsmekanismer, ligesom de respektivt positionerer de visiterede medarbejdere forskelligt. Det drejer sig om *forretning og socialt arbejde, fællesskab og kollegaskab, motivation og empowerment, straf og belønning* – og så de to, jeg vil fremhæve her, fordi de er direkte relateret til socialøkonomien som *beskæftigelsesindsats; træning og opdragelse* og *afklaring og erfaring*. Disse dualismer opridses og analyseres med øje for *positioneringsmulighederne* for de visiterede medarbejdere og med inddragelse af den hidtidige analyse.

Træning og opdragelse

I forbindelse med de to grundlæggende forskellige målsætninger i forhold til de visiteredes forløb, som retter sig mod henholdsvis socialøkonomiens legitimering om at

---

generere arbejdsidentiteter og kommunens behov for information, praktiseres tilsyneladende også to grundlæggende forskellige *styringsmekanismer*, hvor den faglige styringsmekanisme kan betragtes som *træning* og den socialfaglige som *opdragelse*. Den faglige scene lader til at praktisere, hvad der ligger i legitimeringsdiskurserne, at de skal – *træning til arbejde* under særligt tilrettelagte, forretningsgenererende forhold. Fagpersonalet *oplærer* de visiterede medarbejdere indenfor de områder, de selv er uddannet og erfarne indenfor, så de kan indgå i forretningsdriften som produktionsarbejdere og ultimativt med (nogenlunde) samme funktioner som fagpersonalet. Det interessante er imidlertid, at sociale problematikker omkring de visiterede medarbejdere slet ikke berøres af fagpersonalet. På grund af en intern differentiering mellem det ansatte personale, kan fagpersonalet udelukkende forholde sig til selve forretningsdriften og den faglige oplæring, man tilsyneladende forventer at denne automatisk medfører. Det efterlader alle sociale problematikker omkring de visiterede medarbejdere til den socialfaglige ansatte, som til gengæld overhovedet ikke er involveret i forretningsdrift og træning. På den socialfaglige scene er socialøkonomiens funktion således tættere beslægtet med den kommunale sagsbehandling end med den faglige oplæring, hvorfor den socialfaglige ansatte givetvis overtager kommunale målsætninger om *moralsk opdragelse til arbejde*. Det betyder, at hendes styringsmekanismer omkring de visiterede medarbejdere tager afsæt i deres klientkategorier, som for socialøkonomiens segment tilsyneladende i høj grad drejer sig om disciplinerende opdragelse. Her er arbejdet i socialøkonomien en *temperaturtagning* på deres moralske indstilling.

Arbejdet står således centralt på begge scener, men i socialøkonomiens legitimering og den faglige scene fungerer arbejdet som *springbræt* til beskæftigelse, fordi de visiterede medarbejdere iklædes faglige kompetencer og selvtillid. På den socialfaglige scene optræder arbejdet i forlængelse af en kommunal workfare-logik som disciplinerende noget-for-noget og som en temperaturtagning på de visiteredes *tilstand* i forhold til indstilling og evner. Den socialfaglige indsats i socialøkonomien bliver således ikke en forlængelse af den arbejdsintegrerende indsats, der faciliteres på den faglige scene, men af den kommunale indsats. Om end den endelige målsætning givetvis er den samme - øget beskæftigelse – er ressourcer og styringsmekanismer vidt forskellige i henholdsvis kommunen og socialøkonomien, i hvert fald idealtypisk. Sådan fungerer det bare ikke praksis. Dette kan for det første skyldes, at socialøko-

---

nomien er ”købt” af kommunen til visitation, opfølgning og afrapportering; altså både før, under og efter forløbet er indsatsen købt af kommunen. For det andet fordi den socialfaglige ansatte i socialøkonomien er uddannet og erfaren socialrådgiver – givetvis med internaliserede præpositioneringer, som hun tager med sig ind i socialøkonomien og reproducerer her. Det betyder også, at fagpersonalets arbejdsstræning både fungerer som en legitimering for socialøkonomien selv og for kommunens informationer – imidlertid ikke helt som der lægges op til i legitimeringsdiskurserne. Forklaringen skal formentlig findes i de forskellige *målsætninger*, der ligger bag de to styringsmekanismer træning og opdragelse; henholdsvis erfaring og afklaring.

Erfaring og afklaring

En elementær balancegang, som socialøkonomien lader til at praktisere, er i forhold til de *målsætninger*, der henholdsvis ligger i den socialøkonomiske legitimering og i det kommunale opdrag. Her fremstår *arbejdserfaring* og *arbejdsafklaring*, som to forskellige, men centrale målsætninger i forhold til de visiteredes forløb. Til at tilvejebringe førstnævnte, *erfaringen*, er som sagt ansat fagpersonale, og til sidstnævnte *afklaring* er ansat en socialfaglig – førstnævnte udstedes af socialøkonomiens egne legitimeringer, sidstnævnte af den opgave kommunen køber af socialøkonomien.

En intern differentiering i socialøkonomiens funktioner tyder således på, at man forsøger at praktisere målsætningerne sideløbende og dermed tække både den legitimering man henter officielt og de kommunale styringsmekanismer. Noget tyder imidlertid på at denne differentiering betyder, at socialøkonomiens hybriditet ikke manifesteres i praksis på individniveau, hvor de visiterede medarbejders positioner ikke ændrer sig eller bringer dem tættere på arbejdsmarkedets logikker eller styringsmekanismer. Dette skyldes tilsyneladende, at den socialfaglige ansattes funktion lader til at være købt af kommunen, samtidig med at hun sidder tungt det interne forløb og ikke mindst starten og afslutningen, hvorfor man kan konkludere at den arbejds erfaring, de visiterede medarbejdere opnår i socialøkonomien slutteligt fortolkes igennem et *offentligt filter*, som omformer det til *arbejdsafklaring*.

I praksis betyder det, at den gevinst kommunen får ud af socialøkonomien indikerer, hvor deres borgere kan sendes hen efterfølgende. Som eksemplet med Achmed viste, hvorvidt han var ”villig nok” til at komme i en praktik i en tøjbutik, i Karens eksem-

---

pel om hun var ”ædru nok” til at komme i ordinær praktik og så videre. Min erfaring er således også, at de visiterede medarbejdere efter endt forløb sendes videre i praktikker uafhængigt af deres konkrete forløb i socialøkonomien, der således i stedet lader til at fungerer som kommunal indikator for generel ”parathed”. Det betyder, at den sociale målsætning, der ligger i socialøkonomiens legitimering om at tilvejebringe innovative løsninger på langtidsledighed bremses af den kommunale sagsbehandling, der ikke anser deres ophold i socialøkonomien som konkret arbejds erfaring, men som generel arbejdsafklaring.

Det lader med andre ord ikke til at kommunen *udlåner* deres klienter til socialøkonomien som et alternativt forsøg på at tilvejebringe en beskæftigelsesrettet indsats – tværtimod anvendes socialøkonomien øjensynligt som en *udvidelse* af kommunens sagsbehandling, hvor omdrejningspunktet er *afklaring*. Det lader således også til, at socialøkonomiens forudsætning for at få opgaven fra kommunen påhviler den socialfaglige ansatte og hendes funktion, hvorfor det kan virke umuligt for socialøkonomien, at realisere sine latente muligheder for at agere springbræt til beskæftigelse, fordi de ikke har opgaven længe nok.

Konklusion

Min analyse viser, at dele af de forestillinger, der traditionelt har karakteriseret socialøkonomiske virksomheder bekræftes uden de store tilføjelser i casen. Det gælder hovedsageligt for legitimeringsdiskurserne for min singlecase på et socialøkonomisk *arbejdspåbud* med illegitimt ledige visiteret til beskæftigelsesrettede forløb. En diskursanalyse af socialøkonomiens legitimeringer viser, at den socialøkonomiske virksomhed indskrives sig i nogenlunde samme legitimeringsdiskurser, som generelt fremskrives i forskningen omkring socialøkonomi; De henter deres ressourcer i markedet ved at sælge ydelser og produkter til henholdsvis kommunen og betalende kunder. Der lader til at være en væsentlig ressource i de betalende kunder *deltager*, som aktivt deltager i socialøkonomien som filantroper, der på grund af *den gode sag*, vælger at købe deres produkter her. Den gode sag – at beskæftige og træne udsatte ledige, så de kommer tættere på arbejdsmarkedet - kan betragtes som et klassisk *velfærdstatsligt* ansvar, men overtages tilsyneladende af socialøkonomien i en *neoliberal embodiment* (Garrow & Hasenfeld, 2014), hvor *omsætning* og *forretningsdrift* fungerer som afgørende og meningsgivende *løftestang* for den sociale indsats. En teori som casen problemfrit bekræfter, fordi økonomien fungerer som *primær* legitimering. I den forbindelse er den socialøkonomiske virksomhed indrettet som en *arbejdsplads*, der i kraft af sin forretningsdrift og omsætning bliver *autentisk*, og derfor transformeres de visiterede klienter til *medarbejdere* i kraft af deres tilknytning socialøkonomien – visiteret eller ej, påbudt eller ej. Det ligger således i den socialøkonomiske logik, at et *arbejde* i sig selv konstituerer *medarbejdere*, og at socialøkonomien på den måde kan agere springbræt til beskæftigelse. Målsætningen i socialøkonomien er således ”den gode sag” med øget beskæftigelse for udsatte borgere i centrum, og ressourcerne til tilvejebringelsen heraf hentes i markedet med økonomiske *midler* igennem filantropiske kunder. Derfor kan de socialøkonomiske arbejdspåbud betragtes som samme hybride samfundsfænomener, som de tidligere definitioner peger på (EMES1; Hulgård & Andersen 2012; Thuesen et al 2013) – i hvert fald når det kommer til deres diskursive praksis; legitimeringsdiskurser, målsætninger og ressourcer.

Analysen af socialøkonomiens praksis giver dog et noget andet billede af socialøkonomien end det, der tegnes i den europæiske tradition for socialøkonomiske virk-

---

somheder (ibid.). En del af forklaringen herpå skal givetvis hentes i arbejds på bud-
nes velfærdsstatslige placering; I modsætning til de socialøkonomiske arbejdstilbud
har påbuddene en central *beskæftigelsespolitisk* funktion, hvor jobcentrene benytter
socialøkonomien som en aktiv del af *deres* indsats. I den forbindelse lader det til, at
kommunen og dens logikker, styringsmekanismer og målsætninger sætter sig tungt
på den socialøkonomiske praksis. Eftersom kommunens logikker ofte er decideret
modstridende med socialøkonomien idealtypiske samme, opstår der en konflikt i
socialøkonomiens praksis. Socialøkonomiens essentielle afhængighed af kommunen
som opdragsgiver og *køber* af de socialøkonomiske ydelser *underlægger* socialøko-
nomien til at inkludere sig på (en del af) kommunens praktikker. Den interne konflikt,
det genererer, løser socialøkonomien øjensynligt ved en *intern differentiering* mel-
lem dens ansatte. I den forbindelse er der ansat en socialrådgiver til at varetage og
tilfredsstille de kommunale krav og en professionsuddannet til at varetage den faglig-
ge oplæring og forretningsdriften.

Selvom den interne differentiering givetvis er et forsøg på *coping* (Evers, 2005) i
forhold til de forskellige logikker omkring socialøkonomien, viser analysen, at de
ikke *forstår* hinanden; når den faglige scenes logikker overføres til den socialfaglige
scene, transformeres betydningen til de socialfaglige og kommunale logikker, som
reflekteret tilbage på den faglige scene *skæmmer*. Der bliver derfor ikke tale om en
hybridisering, men afgrænsede indsatser, hvor de to funktioner praktiseres sidelø-
bende og på hver sin *scene* i socialøkonomien. Hvor fagpersonalets arbejde udsprin-
ger af socialøkonomiske logikker, målsætninger og styringsmekanismer, udspringer
den socialfagliges af kommunale samme. Det betyder, at det socialøkonomiske for-
løb ikke fungerer som én sammenhængende indsats, der gradvist flytter de visiterede
medarbejdere nærmere arbejdsmarkedet, men som en zigzaggende og todelt indsats,
hvor de visiterede medarbejdere *skiftevis* er klienter og produktionsarbejdere – ingen
af missionerne lykkes således, fordi de visiterede medarbejdere løbende falder imel-
lem de to stole.

En del af forklaringen herpå kan endvidere være, at fagpersonalet faciliterer den dag-
lige oplæring i forretningsdriften, men kommunen og den socialfaglige ansatte facili-
terer den indledende visitation, den løbende opfølgning og den afsluttende beskrivel-
se. Forløbet er altså gennemtrængt af en kommunal styring, der tilsyneladende over-

---

ruler den faglige indsats. Socialøkonomien er altså indrettet som en *producerende* virksomhed og arbejdsplads, hvilket tilsyneladende er legitimerende for både den socialøkonomiske indsats og den kommunale, men selve oplæringsforløbet og de tillærte specifikke arbejdskompetencer *oversættes* i den kommunale sagsbehandling til *afklaring* og beskrivelser af de visiterede medarbejders *moralske indstilling* til arbejdet, hvor de anvendes som helhedsorienterede *informationer* til sagsbehandlingen. Selve arbejdsstræningen får derfor karakter af en legitimerende *skueværdi*, som praksis ikke kan leve op til. Dette til trods forbliver positioneringen af de visiterede medarbejder som netop *medarbejdere* acceptable i legitimeringen, som Seibel (2015, s. 1764) argumenterer for, at de vil gøre så længe *rammerne* ligner socialøkonomi og arbejdsplads.

Forløbet i socialøkonomien stopper, når den socialfaglige ansatte har forsynet den kommunale sagsbehandler med en fyldestgørende beskrivelse, som kan sende den visiterede medarbejder videre i systemet – ofte i praktik i en ordinær virksomhed. Det betyder, at de kompetencer, de visiterede medarbejdere tillærer sig i socialøkonomien, går fra at være specifikke *indenfor* socialøkonomiens professionelle branche til at være *generelle* i sagsbehandlingen. Socialøkonomien kommer derfor i praksis ikke til at agere et innovativt og aktivistisk svar på ledighed, der hjælper udsatte borgere videre i beskæftigelse; de fungerer derimod som 1) en legitim arena for jobcentrene at hente informationer om de enkelte borgers beskæftigelsesmuligheder og 2) en isoleret meningsfuld aktivering, hvor ledige *mennesker, der ellers ikke har adgang til*” arbejdsmarkedet (Jørgensen & Sievers, 2015, s. 54), udfører et arbejde, der legitimerer deres overførselsindkomster og givetvis giver dem højere livskvalitet.

Analysen tyder altså på, at de socialøkonomiske arbejdsopbud er *hybrider* mellem klassisk offentlig aktivering og ”almindelige” socialøkonomiske virksomheder. En dristig vurdering på falderebet er således, at de socialøkonomiske arbejdsopbud må løsrives betydeligt fra kommunernes pålagte styringsmekanismer for at realisere deres iboende potentiale for at agere springbræt til beskæftigelse. Hvad dette potentiale indebærer, vil jeg kort diskutere i det følgende som afsæt for videre undersøgelse.

Socialøkonomiens potentialer

Undersøgelsen peger på, at socialøkonomien ikke har fundet *opskriften* på, hvordan vi som samfund kan skabe grobund for at få flere mennesker i beskæftigelse. Der findes imidlertid eksempler på socialøkonomiske virksomheder, der indenfor deres egen organisation eller med nære samarbejdspartnere genererer arbejdspladser på mere eller mindre ordinære vilkår til mennesker, der ellers synes svære at finde plads til på arbejdsmarkedet. I det lys kan socialøkonomiske virksomheder lave deres egen fødekæde af medarbejdere og på den måde udvide arbejdsmarkedet.

Køkkenchefen er rekrutteret efter det marked, der ligger parallelt til socialøkonomiens – med erfaring indenfor både ledelse og oplæring og desuden med et stort professionelt netværk i lokalområdet. Man kunne forestille sig, at hvis socialøkonomien formåede at agere ”kuvøse” for dette ordinære marked med køkkenchefens oplæring og anbefaling til de visiterede medarbejdere, kunne de måske skabe medarbejdere med kompetencer, der var værdige på det ordinære arbejdsmarked.

Når det er sagt, lader det også til, at de socialøkonomiske virksomheder rummer en betydelig gruppe som *sandsynligvis* aldrig kommer på arbejdsmarkedet. Gruppen løfter en væsentlig visitations- og driftsmæssig opgave, så det kan være svært se, hvordan socialøkonomien skulle overleve uden disse ”perspektivløse” visitationer. De perspektivløse visitationer er imidlertid også mennesker, som ikke legitimt kan *parkeres* på permanent offentlig overførselsindkomst. Der er med andre ord ikke rigtig plads til dem nogen steder – udover socialøkonomien.

Man må således spørge sig selv; hvis socialøkonomi er svaret – hvad er så spørgsmålet? Her bidrager de to forskellige filialer i casen med et perspektiv; hvor caféen har et parallelt arbejdsmarked, som man *kunne forestille sig* at socialøkonomien kunne skabe kompetencer til, så har Gårdhaven slet ikke dét perspektiv. Gårdhaven er derimod et isoleret projekt, hvor man finder funktioner efter de visiteredes behov, og hvor lignende produkterne ikke sælges på det ordinære marked. Gårdhaven lader derfor til at opfylde en anden samfundsmæssig funktion, som ikke handler om øget beskæftigelse, men om *værdige beskæftigelsesforløb* til mennesker, vi ikke ved, hvor vi ellers skal gøre af. De socialøkonomiske virksomheder kommer i den forstand til

---

at optræde som legitime arenaer for kommunen og på markedet – endda støttet af civilsamfundet. Set i det lys behøver socialøkonomien aldrig at give én eneste medarbejder til det ordinære arbejdsmarked, så længe vi accepterer dem som en isoleret beskæftigelse og desuden ”leger”, at de måske kan kaste mere af sig...

Litteraturliste

- Christensen, E. (2002). Rettigheder og pligter i et velfærdshistorisk perspektiv. *Nordisk Sosialt Arbeid* (4), s. 226-233.
- Christensen, P. R., & Morgen, A. S. (2010). Socialt Entreprnørskab - lappeløsning eller innovation? *Ledelse & Erhvervsøkonomi*(4), s. 7-22.
- Danmarks Statistik. (2016). *Registreret Ledighed*. Hentet fra Danmarks Statistik: <http://www.dst.dk/da/Statistik/emner/arbejde-indkomst-og-formue/arbejdsloeshed/registreret-ledighed>
- Danske Love. (2017). *ServiceLOVEN*. Hentet fra Danske-Love: <https://danskelove.dk/serviceLOVEN>
- de Vaus, D. (2001). *Research Design in Social Research*. London: SAGE.
- Defourny, J., & Nyssens, M. (2010). Conceptions of Social Enterprise and Social Entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and Divergences. *Journal of Social Entrepreneurship*(1), s. 32-53.
- EMES2. (u.d.). *Research projects – ICSEM: “International Comparative Social Enterprise Models”*. Hentet 5. februar 2017 fra <http://emes.net/research-projects/social-enterprise/icsem-project/>
- Evers, A. (Februar 2005). Mixed Welfare Systems and Hybrid Organizations: Changes in the Governance and Provision of Social Services . *International Journal of Public Administration* (28), s. 737-748.
- Flyvbjerg, B. (April 2006). Five Misunderstandings About Case-Study Research . (12), s. 219-245.
- Fogh Rasmussen, A. (1993). Det skal betale sig at arbejde. I G. V. Morgensen, *Arbejdslyst og velfærd – en umulig cocktail?* København: Spektrum.
- Foucault, M. (1966). *The Order of Things - An archaeology of the human sciences*. New York: Routledge.
- Garrow, E. E., & Hasenfeld, Y. (2014). Social Enterprises as an Embodiment of a Neoliberal Welfare Logic. *American Behavioral Scientist* (58), s. 1475-1493.
- Gilje, N., & Grimen, H. (2002). *Samfundsvidenskabernes forudsætninger - indføring i samfundsvidenskabernes vidensfilosofi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Glad Fonden. (u.d.). *Om os*. Hentet 6. februar 2017 fra Glad Fonden.dk: <http://www.gladfonden.dk/>
- Guneriussen, W. (2005). Emile Durkheim. I H. Andersen, & L. B. Kaspersen, *Klassisk og Moderne Samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Harder, M., & Nissen, M. A. (2011). *Helhedssyn i socialt arbejde*. København: Akademisk Forlag.

-
- Harré, R. (2012). Positioning Theory: Moral Dimensions of Social-cultural Psychology . I V. Jaan, *The Oxford Handbook of Culture and Psychology* (s. 191-206). New York : Oxford University Press.
- Henriksen, L. S., Smith, S. R., & Zimmer, A. (2012). At the Eve of Convergence? Transformations of Social Service Provision in Denmark, Germany and the United States . (23), s. 458-501.
- Henriksen, L. S., Smith, S. R., & Zimmer, A. (Juli 2015). Welfare Mix and Hybridity. Flexible Adjustments to Changed Environments. Introduction to the Special Issue. *Voluntas* .
- Hulgård, L., & Andersen, L. L. (2012). Socialt entreprenørskab - velfrædsafvikling eller arenaer for solidaritet? *Dansk Sociologi*(4), s. 11-28.
- Hustinx, L., & De Waele, E. (2015). Managing Hybridity in a changing Welfare Mix: Everyday Practices in an Entrepreneurial Nonprofit in Belgium. *Voluntas*(26), s. 1666-1689.
- Jacobsen, M. H. (2007). Adaptiv teori - den tredje vej til viden: En stående invitation til syntesesociologi. I R. Antoft, M. H. Jacobsen, A. Jørgensen, & S. Kristiansen, *Håndværk og Horisonter - tradition og nytænkning i kvalitativ metode* (s. 249-291). Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Jacobsen, M. H., & Tonboe, J. (2004). *Arbejdssamfundet* . København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, M. (2005). Pierre Bourdieu. I H. Andersen, & L. B. Kaspersen, *Klassisk og Moderne Samfundsteori* (3. udgave udg., s. 350-371). København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, M., & Mik-Meyer, N. (2003). *At skabe en klient - insitutionelle identiteter i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jørgensen, R. E., & Sievers, S. M. (2015). Mellem arbejde og 'off-day' - tvetydighedens muligheder i sociale virksomheder. *Tidsskrift for Arbejdsliv* (3).
- Kolstrup, S. (2014). *Den Danske Velfærdsmodel 1891-2011 - sporskifter, motiver, drivkræfter* (2. udgave udg.). Frederiksberg: Frydenlund.
- Kristiansen, S. (2005). Erving Goffman - hverdagslivets rollespil . I M. H. Jacobsen, & S. Kristiansen, *Hverdagslivet - sociologier om det upåagtede* . København: Hans Reitzels Forlag.
- Kristiansen, S. (2007). Etik og Feltarbejde - udfordringer og dilemmaer i sociologisk praksis. I R. Antoft, M. H. Jacobsen, A. Jørgensen, & S. Kristiansen, *Håndværk og Horisonter - tradition og nytænkning i kvalitativ metode* (s. 226-248). Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Kristiansen, S., & Kroghstrup, H. K. (1999). *Deltagende Observation - introduktion til en forskningsmetodik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Larsen, H. H., Nielsen, J. O., & Ørhstrøm, B. (2016). *HRM i praksis*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Layder, D. (1998). *Sociological Practice - linking theory and social research*. London: SAGE Publications.

-
- Lindgren, S.-Å. (2005). Michel Foucault. I H. Andersen, & L. B. Kaspersen, *Klassisk og Moderne Samfundsteori* (3. udgave udg., s. 331-349). København: Hans Reitzels Forlag.
- Mead, G. H. (1934/1967). *Mind, Self, and Society - from the standpoint of a social behaviorist*. London: The University of Chicago Press.
- Mik-Meyer, N. (1999). *Kærlighed og opdragelse i socialaktiveringen*. København: Gyldendal.
- Møller, I. H., & Larsen, J. E. (2016). Marginalisering som det største socialpolitiske problem. Aktivering som et socialpolitisk svar. I I. H. Møller, & J. E. Larsen, *Socialpolitik* (4. udgave udg., s. 17-40). København: Hans Reitzels Forlag.
- Møller, I. H., Lind, J., & Hansen, H. (2008). *Aktivering - disciplinering til arbejde*. CASA.
- Månson, P. (2005). Karl Marx. I H. Andersen, & L. B. Kaspersen, *Klassisk og Moderne Samfundsteori* (3. udgave udg.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Petersen, A. (2016). *Præstationssamfundet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Retsinformation. (2017). *Beskæftigelsesindsatsloven*. Hentet fra Retsinformation: <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=184891#ide2b8b4e5-3e2a-44af-8a03-2fe7b77abdf3>
- Seibel, W. (oktober 2015). Welfare Mixes and Hybridity: Analytical and Managerial Implications. *Voluntas - International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*(26), s. 1759-1768.
- Smith, S. R., & Grønbjerg, K. A. (2006). Scope and Theory of Government – Nonprofit Relations. I W. W. Powell, & R. Steinberg, *The Nonprofit Sector – a research handbook*. New Haven og London: Yale University Press.
- Thuesen, F., Bach, B. H., Albæk, K., Jensen, S., Hansen, N. L., & Weibel, K. (2013). *Socialøkonomiske Virksomheder i Danmark - når udsatte bliver ansatte*. København K: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Villadsen, K. (2003). Det sociale arbejde som befrielse. I M. Järvinen, & N. Mik-Meyer, *At skabe en klient - institutionelle identiteter i socialt arbejde* (s. 192-226). København: Hans Reitzels Forlag.
- Vækstcenter for Socialøkonomiske Virksomheder. (u.d.). *Forside: Om socialøkonomi: Hvad er en socialøkonomisk virksomhed?* Hentet 23. Juli 2017 fra Socialvirksomhed.dk: <http://socialvirksomhed.dk/om/socialøkonomisk-virksomhed>
- Waquant, L. (23. Maj 2010). Crafting the Neoliberal State: Workfare, Prisonfare, and Social Insecurity. *Sociological Forum*(25), s. 197-220.
- Weber, M. (1995). *Den Protestantiske Etik og Kapitalismens Ånd*. København: Nansensgade Antikvariat.
- Wæver, O. (2012). Strukturalisme og Poststrukturalisme. I M. H. Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen, & P. Nedergaard, *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* (2. udgave udg.). København: Hans Reitzels Forlag.

Århus Kommune . (20.. Juni 2017). *Erhvervsudvikling: Socialøkonomi* . Hentet 22.. Juli 2017
fra Århus Kommune:
<http://www.aarhus.dk/da/erhverv/erhvervsudvikling/socialoekonomi.aspx>